

**Сьомий проміжний звіт
щодо виявлених порушень
міжнародного гуманітарного
права та міжнародного права
прав людини в Україні**

7

Сьомий проміжний звіт щодо виявлених порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в Україні

7

15 липня 2025 року

*Сьомий проміжний звіт щодо виявлених порушень
міжнародного гуманітарного права та міжнародного
права прав людини в Україні – 15 липня 2025 року*

Варшава, ОБСЄ/БДІПЛ, 2025 рік

Опубліковано
Бюро з демократичних інститутів
та прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ
вул. Медова, 10
Варшава, 00-251
Польща
www.osce.org/odihr

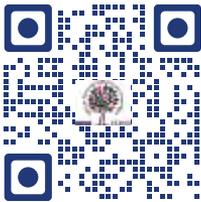
© ОБСЄ/БДІПЛ 2025

Зміст цієї публікації може вільно використовуватися
та копіюватися в навчальних та інших некомерційних
цілях за умови, що будь-яке таке відтворення
супроводжується
посиланням на ОБСЄ/БДІПЛ як на джерело інформації.

ISBN: 978-92-9271-462-8

Дизайн: Єжи Скакун (Jerzy Skakun)

Фотографія на обкладинці: Р. Різванов (R. Rizvanov) /
Shutterstock.com

*У разі будь-яких невідповідностей або розбіжностей між українською та англійською
версіями цього документа, англійська версія вважатиметься пріоритетною.*

Зміст

I. Резюме звіту	5
II. Вступ	9
III. Огляд ситуації з 1 грудня 2024 року по 31 травня 2025 року	13
а. Тривалі порушення МГП під час ведення бойових дій	14
б. Гуманітарна ситуація	22
в. Інші важливі події	25
IV. Конкретні проблеми, повідомлені свідками та уцілілими	29
а. Свавільні позбавлення волі та насильницькі зникнення на територіях, підконтрольних російській владі	30
б. Каткування та жорстоке поводження на територіях, підконтрольних російській владі	35
в. Ситуація з військовополоненими	39
г. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом	46
г. Управління окупованими територіями та пов'язані з цим порушення	49
Спроби змінити статус і режим окупованих територій	49
Примусовий призов та мобілізація до збройних сил Російської Федерації	57
Придушення інакомислення	60
д. Судові процеси над українськими цивільними особами та військовополоненими, проведені російською владою	62
е. Примусова співпраця з окупаційною владою та обвинувачення у колабораційній діяльності	66
V. Оновлені тимчасові рекомендації	69

Резюме звіту

I

1. Відповідно до свого моніторингового мандату, БДІПЛ започаткувало Ініціативу з моніторингу в Україні (ІМУ) з метою здійснення спостереження та звітування щодо найбільш нагальних питань, що впливають на життя цивільних осіб і військовополонених, після вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року. Це сьомий проміжний звіт щодо виявлених порушень міжнародного гуманітарного права (МГП) та міжнародного права прав людини (МППЛ), підготовлений ІМУ на основі висновків та рекомендацій, викладених у шести попередніх проміжних звітах.
2. Звіт містить короткий огляд подій у контексті збройного конфлікту з 1 грудня 2024 року по 31 травня 2025 року. Разом з тим, основна частина звіту зосереджена на конкретних питаннях, про які 90 уцілілих і свідків повідомили БДІПЛ під час двох моніторингових візитів, здійснених БДІПЛ в Україні у першій половині 2025 року. Звіт також ґрунтується на даних дистанційного моніторингу ІМУ з використанням методів розслідування з відкритих джерел та інформації, наданої установами Російської Федерації й України, організаціями громадянського суспільства, а також іншими суб'єктами, на які є посилання у тексті звіту.
3. Моніторинг БДІПЛ за веденням бойових дій показав, що з 1 грудня 2024 року по 31 травня 2025 року Російська Федерація продовжувала застосовувати зброю вибухової дії з широкою площею ураження в густонаселених районах, грубо порушуючи МГП, зокрема принципи розрізнення та пропорційності. За шість місяців до 31 травня 2025 року кількість підтверджених жертв серед цивільного населення на контрольованих урядом України територіях була на понад 50% вищою, ніж за відповідний період 2024 року.
4. У значно менших масштабах Україна також здійснювала обстріли та удари безпілотними літальними апаратами по населених районах на окупованих Росією територіях України, а також по прикордонних районах Російської Федерації, що в деяких випадках призвело до жертв серед цивільного населення.
5. Подальше просування російських збройних сил і посилення атак на цивільне населення й цивільну інфраструктуру надалі погіршили гуманітарну ситуацію та спричинили ще більше переміщення населення з прифронтових районів. Тривалі перешкоди у доступі надалі заважали гуманітарним організаціям дістатися до постраждалого цивільного населення.
6. БДІПЛ продовжувало збирати свідчення уцілілих осіб та отримувати інформацію від родичів і адвокатів осіб, які були або залишаються свавільно позбавленими волі чи стали жертвами насильницьких

зникнень на окупованих Росією територіях України. Зокрема, було задокументовано шість нещодавніх випадків незаконного затримання цивільних осіб наприкінці 2024 року й на початку 2025 року. Нові докази, зібрані БДПЛ, підтвердили раніше задокументовані закономірності, включаючи категорії осіб, які стали об'єктом переслідувань, відсутність законних підстав для затримання, а також постійної відмови у застосуванні відповідних процесуальних гарантій і контактів із зовнішнім світом. Російська влада продовжувала переслідувати та засуджувати цивільних осіб за сфабрикованими звинуваченнями після тривалого свавільного затримання.

7. Нова інформація, отримана БДПЛ, підтвердила попередні висновки про поширене й систематичне застосування катувань представниками російської влади проти утримуваних українських цивільних та військовополонених. Десять із 14 цивільних уцілілих осіб, які зазнали свавільного затримання, та 23 із 28 українських військовополонених, опитаних БДПЛ під час підготовки цього звіту, заявили, що під час ув'язнення вони зазнавали катувань або інших видів жорстокого поводження. Методи й цілі катувань були подібними до тих, які БДПЛ задокументувало раніше. За свідченнями уцілілих катування застосовувалися з метою отримання інформації або зізнань, покарання, приниження чи примусу до співпраці. Практично всі уцілілі особи повідомляли про різноманітні короткострокові та довгострокові фізичні та психологічні травми, спричинені катуваннями.
8. БДПЛ отримало 23 свідчення про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК), з яких 21 було надано безпосередньо уцілілими особами. Уперше БДПЛ вдалося зафіксувати точні місця, де, за повідомленнями, відбулися ці інциденти. Види СНПК, які, як повідомляється, скоєні проти українських цивільних осіб та військовополонених, залишалися подібними до тих, що були зафіксовані у попередніх проміжних звітах БДПЛ.
9. БДПЛ зібрало додаткову інформацію від свідків щодо спроб російської влади, спрямованих на зміну статусу і режиму окупованих Росією територій України, у порушення норм МГП. Це зокрема включає обумовлення можливості проживання мешканців на окупованих територіях набуттям російського громадянства. БДПЛ також отримало інформацію про вимогу 2025 року для українців, які не мають російського громадянства, зареєструватися як іноземці та отримати дозвіл на проживання, інакше їм загрожує депортація. Повідомляється про продовження нав'язування навчальної програми Російської Федерації в школах і про посилення військово-патріотичного виховання дітей шкільного віку, а також тиску на них щодо вступу до молодіжних воєнізованих формувань.

10. БДІПЛ продовжувало отримувати повідомлення про застосування судових заходів та «депортацію» з метою придушення реального або уявного інакомислення цивільних осіб на окупованих Росією територіях України, що підтверджує висновки, викладені у попередніх проміжних звітах. У ширшому контексті, БДІПЛ отримало свідчення про судові процеси над українськими цивільними особами та військовополоненими, які проводилися російською владою за сфабрикованими звинуваченнями у тероризмі, вбивствах, шпигунстві, диверсіях, жорсткому поводженні з військовополоненими або цивільними особами та навмисному знищенні або пошкодженні майна. У 2025 році БДІПЛ отримало інформацію про значно більшу кількість судових процесів над українськими цивільними особами та військовополоненими, ніж за попередні періоди збройного конфлікту.
11. Свідки розповіли БДІПЛ про спроби російської влади, спрямовані на те, щоб змусити мешканців окупованих Росією територій України «співпрацювати» у спосіб, що порушує МГП, водночас наражаючи їх на ризик несправедливого переслідування з боку української влади на підставі нечітких формулювань у законодавстві про «колабораційну діяльність». Додаткову стурбованість викликає нова ініціатива української влади під назвою «Хочу до своїх», що передбачає обмін цивільних осіб, засуджених українською владою за державну зраду або колабораційну діяльність, на українців, утримуваних російською владою.
12. БДІПЛ надає низку рекомендацій, закликаючи обидві сторони конфлікту вирішити питання, висвітлені у цьому звіті, а також поважати й забезпечувати дотримання МГП і МППЛ. БДІПЛ також рекомендує державам-учасницям ОБСЄ забезпечити компенсацію уцілілим від порушень і вжити заходів для притягнення винних до відповідальності, а також підтримати й фінансувати та гуманітарну допомогу і фіксацію порушень МГП і МППЛ з боку громадянського суспільства.

Вступ

II

13. Через понад три роки після вторгнення Російської Федерації в Україну війна продовжує характеризуватися масовими стражданнями цивільного населення, а також серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права (МГП) та міжнародного права прав людини (МППЛ).
14. Зобов'язання ОБСЄ у сфері людського виміру підкреслюють життєво важливе значення дотримання і виконання державами-учасницями своїх зобов'язань обов'язкового характеру з МГП і МППЛ за міжнародними договорами,¹ у тому числі за Женевськими конвенціями.²
15. Відповідно до свого основного мандату щодо надання допомоги державам-учасницям ОБСЄ у виконанні зобов'язань у сфері людського виміру,³ БДПЛ заснувало Ініціативу з моніторингу в Україні (ІМУ) одразу після вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року та розпочало моніторинг і документування повідомлень про порушення в контексті збройного конфлікту, зосередивши увагу на найбільш нагальних питаннях, що впливають на життя цивільних осіб та військовополонених. Це включає моніторинг застосування засобів і методів ведення війни, які заборонені МГП; випадків умисних вбивств, катувань та іншого нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження, а також сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК); незаконного переміщення цивільних осіб, у тому числі дітей; відмови в наданні гуманітарної допомоги; становища військовополонених; ситуації на окупованих територіях і порушень правил окупації відповідно до МГП.
16. Аналіз БДПЛ ситуації в Україні та ймовірних порушень МГП і МППЛ ґрунтується на відповідних правових нормах, що застосовуються до збройного конфлікту в Україні. БДПЛ повторно наголошує, що так звана «анексія» територій, окупованих Російською Федерацією, залишається незаконною, і такі території залишаються українською територією

- 1 Див. [Заключний документ Будапештського саміту](#) (Будапешт, 1994), НБСЄ, 6 грудня 1994 року, шп. 13, 35.
- 2 Див. [Гельсінський документ 1992 року](#) (Гельсінкі, 1992), Четверта зустріч НБСЄ на найвищому рівні, 10 липня 1992 року, шп. 47-52; НБСЄ, [Будапешт, 1994](#), розділ IV, Кодекс поведінки щодо політичних і військових аспектів безпеки, шп. 29-35.
- 3 НБСЄ, [Гельсінкі 1992](#). Для отримання додаткової інформації про мандат БДПЛ див. також ОБСЄ/БДПЛ, [Проміжний звіт щодо виявлених порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в Україні](#) (Перший проміжний звіт), 20 липня 2022 року; ОБСЄ/БДПЛ, [Другий проміжний звіт щодо виявлених порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в Україні](#) (Другий проміжний звіт), 14 грудня 2022 року; ОБСЄ/БДПЛ, [Третій проміжний звіт щодо виявлених порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в Україні](#) (Третій проміжний звіт), 17 липня 2023 року; ОБСЄ/БДПЛ, [Четвертий проміжний звіт щодо виявлених порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в Україні](#) (Четвертий проміжний звіт), 12 грудня 2023 року; ОБСЄ/БДПЛ, [П'ятий проміжний звіт щодо виявлених порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в Україні](#) (П'ятий проміжний звіт), 22 липня 2024 року; ОБСЄ/БДПЛ, [Шостий проміжний звіт щодо виявлених порушень міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в Україні](#) (Шостий проміжний звіт), 13 грудня 2024 року,

згідно з міжнародним правом. Більше інформації про правову базу можна знайти на сайті БДІПЛ.⁴

17. Методологія, яку застосовує ІМУ була розроблена з урахуванням обставин і для застосування в умовах, що склалися в Україні. БДІПЛ застосовує підхід з урахуванням психологічної травми, керуючись принципами «не нашкодь», інформованої згоди та усвідомлення ризиків повторної травматизації. Більше інформації щодо методології ІМУ можна знайти на сайті БДІПЛ.⁵
18. Цей Сьомий проміжний звіт ґрунтується на висновках і рекомендаціях шести попередніх проміжних звітів щодо виявлених порушень МГП і МППЛ в Україні, опублікованих у липні 2022 року (Перший проміжний звіт), грудні 2022 року (Другий проміжний звіт), липні 2023 року (Третій проміжний звіт), грудні 2023 року (Четвертий проміжний звіт), липні 2024 року (П'ятий проміжний звіт) та грудні 2024 року (Шостий проміжний звіт).⁶ Публічна звітність БДІПЛ має на меті зробити подальший внесок у забезпечення притягнення до відповідальності за порушення МГП та МППЛ, скоєні в контексті збройного конфлікту в Україні.
19. Звіт починається з огляду питань, пов'язаних із конфліктом, і важливих подій, що відбулися в контексті збройного конфлікту в Україні в період з 1 грудня 2024 року по 31 травня 2025 року, а потім зосереджується на конкретних питаннях, щодо яких БДІПЛ отримало детальну інформацію під час особистих інтерв'ю з учасниками та свідками, що були проведені у першій половині 2025 року, й дозволили донести голоси цих осіб до широкого загалу.⁷ За цей період БДІПЛ здійснило два моніторингові візити в Україну. Під час цих візитів БДІПЛ провело 85 інтерв'ю з 90 свідками, що були учасниками або свідками ймовірних порушень МГП та МППЛ (49 жінками та 41 чоловіком).⁸ Респонденти БДІПЛ походили з різних регіонів України, зокрема з Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Київської, Луганської, Миколаївської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької та Черкаської областей, а також з Автономної Республіки Крим та міста Севастополь (Крим).

4 Див. ОБСЄ/БДІПЛ, [Правова база, що застосовується до збройного конфлікту в Україні](#), 17 липня 2023 року.

5 Див. ОБСЄ/БДІПЛ, [Методологія Ініціативи з моніторингу в Україні](#), 17 липня 2023 року.

6 ОБСЄ/БДІПЛ, [Перший проміжний звіт](#); [Другий проміжний звіт](#); [Третій проміжний звіт](#); [Четвертий проміжний звіт](#); [П'ятий проміжний звіт](#); [Шостий проміжний звіт](#).

7 У зв'язку з цим інформація, включена до розділу IV, може стосуватися подій, що відбулися до 1 грудня 2024 року.

8 Станом на 31 травня 2025 року ІМУ здійснила 24 моніторингові візити в Україні та за її межами, під час яких провела 576 інтерв'ю з 606 учасниками або свідками ймовірних порушень МГП та МППЛ (314 жінками та 292 чоловіками).

20. БДІПЛ висловлює глибоку вдячність кожному свідку та уцілілій особі, які надали свої свідчення. Крім того, БДІПЛ отримало інформацію від органів влади України та Російської Федерації, відповідних міжурядових організацій (МУО) та організацій громадянського суспільства (ОГС), на які є посилання у тексті звіту.

**Огляд ситуації
з 1 грудня 2024
року по 31 травня
2025 року**

III

A. ТРИВАЛІ ПОРУШЕННЯ МГП ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

21. БДІПЛ продовжує відстежувати повідомлення про порушення МГП, скоєні під час бойових дій, зокрема використання зброї вибухової дії з широкою площею ураження в населених пунктах і прямі напади на цивільних осіб та цивільні об'єкти. Упродовж шести місяців до 31 травня 2025 року кількість жертв серед цивільного населення значно зросла порівняно з таким самим періодом до 31 травня 2024 року. Дані свідчать про більш ніж 50-відсоткове збільшення кількості підтверджених жертв серед цивільного населення на підконтрольних уряду територіях України у період з 1 грудня 2024 року по 31 травня 2025 року.⁹ Основною причиною цього стало насамперед посилення російських ударів із застосуванням ракет великої дальності та баражуючих боеприпасів по великих українських містах у період з березня по травень. Крім того, до середини січня тривали масштабні скоординовані атаки на енергетичну інфраструктуру України, тоді як менші за масштабами окремі атаки продовжувалися протягом усього звітного періоду. Часто ці атаки проводилися з порушенням норм і принципів МГП. Прифронтові громади продовжували сильно страждати від щоденних обстрілів і ударів реактивних систем залпового вогню (РСЗВ), а також зростаючого використання безпілотних літальних апаратів малої дальності. Для порівняння, на окупованих Росією територіях України, спостерігалось майже 30-відсоткове зменшення числа підтверджених жертв серед цивільного населення.¹⁰
22. Моніторинг БДІПЛ, включно з аналізом відкритих джерел для перевірки цифрових доказів,¹¹ показує, що протягом звітного періоду російські збройні сили продовжували регулярно використовувати зброю вибухової дії з широкою площею ураження¹² під час атак на густонаселені райони України, включаючи ті, що розташовані далеко від лінії фронту.

9 Див. УВКПЛ ООН, Україна: Захист цивільних осіб у збройному конфлікті. Оновлення: [грудень 2023 року](#), 15 січня 2024 року, с. 2; [січень 2024 року](#), 7 лютого 2024 року, с. 2; [лютий 2024 року](#), 7 березня 2024 року, с. 2; [березень 2024 року](#), 9 квітня 2024 року, с. 2; [квітень 2024 року](#), 10 травня 2024 року, с. 2; [травень 2024 року](#), 7 червня 2024 року, с. 2; [грудень 2024 року](#), 9 січня 2025 року, с. 2; [січень 2025 року](#), 11 лютого 2025 року, с. 2; [лютий 2025 року](#), 11 березня 2025 року, с. 2; [березень 2025 року](#), 9 квітня 2025 року, с. 2; [квітень 2025 року](#), 8 травня 2025 року, с. 2; [травень 2025 року](#), 11 червня 2025 року, с. 2.

10 Там само. УВКПЛ зазначає, що фактична кількість може бути більшою, оскільки деякі повідомлення ще не підтверджено.

11 Оскільки БДІПЛ не має можливості проводити детальну оцінку порушень норм МГП щодо окремих обстрілів, його висновки ґрунтуються на певних закономірностях, виявлених під час моніторингової діяльності, які дозволяють робити попередні висновки щодо ступеня дотримання тих чи інших норм МГП воюючими сторонами. Для отримання додаткової інформації див. [методологію БДІПЛ](#).

12 Це зброя, призначена для відкритого поля бою, і, з огляду на притаманну їй неточність, її використання в густонаселених районах з великою ймовірністю може завдати невибіркової і непропорційної шкоди цивільному населенню та цивільній інфраструктурі.

23. Починаючи з березня, російські збройні сили посилювали атаки з використанням ракет великої дальності та баражуючих боеприпасів по великим містам України.¹³ Потужна зброя часто влучала в житлові будинки¹⁴ та іншу цивільну інфраструктуру,¹⁵ включаючи діючі медичні заклади,¹⁶ що призводило до загибелі та поранень цивільних осіб.¹⁷ Багато з цих атак викликають занепокоєння щодо дотримання принципу пропорційності та заборони невибіркових атак відповідно до МГП.¹⁸
24. Наприклад, 4 квітня російська балістична ракета була запущена по житловому району міста Кривий Ріг (Дніпропетровська область), вибухнувши над дитячим майданчиком, рестораном та прилеглими багатоквартирними будинками. У результаті атаки загинули 20 цивільних осіб (у тому числі дев'ять дітей) і ще 75 осіб отримали поранення (у тому числі 12 дітей),¹⁹ що робить цю атаку найсмертоносною атакою на дітей за період більше ніж три роки збройного конфлікту. Після аналізу фотографій і відеозаписів, а також свідчень очевидців та інших загальнодоступних доказів, БДПЛ має достатні підстави вважати, що, всупереч заявам Російської Федерації, безпосередньо перед ударом або в момент удару в цьому районі не

13 Протягом звітнього періоду міста Кривий Ріг, Дніпро, Одеса, Харків, Суми та Запоріжжя, а також столиця Київ неодноразово ставали об'єктами повітряних атак.

14 Наприклад, 1 лютого 14 цивільних осіб (у тому числі три дитини) загинули і 20 отримали поранення (у тому числі чотири дитини), коли ракета влучила в п'ятиповерховий житловий будинок у Полтаві, зруйнувавши один із під'їздів. Див. Володимир Когут, [повідомлення](#) у Telegram від українською мовою від 2 лютого 2025 року, 21 березня сім'я з трьох осіб (у тому числі дитина) загинула, а 16 осіб (у тому числі дитина) отримали поранення, коли БпЛА влучили в приватні житлові будинки в місті Запоріжжя. Див. Національна поліція України, [повідомлення](#) у Telegram від 22 березня 2025 року, українською мовою.; Іван Федоров, [повідомлення](#) у Telegram від 22 березня 2025 року, українською мовою.

15 Наприклад, 5 березня баражуючий боеприпас влучив у готель «Центральний» у Кривому Розі, в результаті чого загинуло шість цивільних осіб і 32 отримали поранення. Див. Сергій Лисак, [повідомлення](#) у Telegram від 6 березня 2025 року, українською мовою. 31 січня сім цивільних осіб отримали поранення в результаті ракетного удару, який пошкодив будівлю готелю в історичному районі Одеси. Див. Офіс Генерального прокурора, [повідомлення](#) у Telegram від 31 січня 2025 року, українською мовою.

16 Серед них – ракетний удар по місту Запоріжжя 10 грудня, під час якого було пошкоджено два медичні заклади, загинуло 11 цивільних осіб (у тому числі чотири медичні працівники) і поранено ще 20. Див. Державна служба України з надзвичайних ситуацій, [повідомлення](#) у Telegram від 12 грудня 2024 року, українською мовою. Див. також інформацію, надану БДПЛ Постійним представництвом України при міжнародних організаціях у Відні.

17 За оновленими даними Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ ООН), понад 93 % випадків загибелі та поранення цивільних осіб в Україні, зареєстрованих у період з 24 лютого 2022 року по 31 травня 2025 року, були спричинені зброєю вибухової дії з широкою площею ураження, зокрема обстрілами з важкої артилерії та реактивних систем залпового вогню (РСЗВ), а також ракетними та авіаційними ударами. Див. УВКПЛ ООН, Україна: Захист цивільних осіб у збройному конфлікті. [Оновлення, травень 2025 року](#), 11 червня 2025 року, с. 3.

18 МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми 1, 7, 11, 12 і 14; [Додатковий протокол I](#), ст. ст. 51(4) і 51(5)(b).

19 Олександр Вілкул, [повідомлення](#) у Telegram від 6 квітня 2025 року, українською мовою; Олександр Вілкул, [повідомлення](#) у Telegram від 6 квітня 2025 року, українською мовою; Сергій Лисак, [повідомлення](#) у Telegram від 5 квітня 2025 року, українською мовою; див. також УВКПЛ ООН, Україна: Захист цивільних осіб у збройному конфлікті. [Оновлення, квітень 2025 року](#), 8 травня 2025 року, с. 2.

було військових об'єктів.²⁰ На підставі наявної інформації вбачається, що російські збройні сили завдали удару по житловому району, грубо порушивши основний принцип МГП щодо розрізнення та пов'язану з ним сувору заборону невибіркових атак. Навмисні напади на цивільних осіб або цивільні об'єкти є воєнними злочинами згідно з міжнародним правом.²¹

25. Уранці 13 квітня дві російські балістичні ракети з інтервалом у кілька хвилин вдарили по історичному центру міста Суми. Перша ракета влучила у Конгрес-центр Сумського державного університету,²² а друга – у Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту цього ж університету. У результаті атаки загинула щонайменше 31 цивільна особа (в тому числі дві дитини), а ще 105 осіб отримали поранення (включаючи 14 дітей).²³ Цей напад став найсмертоноснішим ударом по цивільному населенню в Україні у 2025 році та одним з найбільших за кількістю жертв (загиблих та поранених) за майже два роки.²⁴ Російська Федерація взяла на себе відповідальність за напад, стверджуючи, що в результаті загинуло понад 60 українських військовослужбовців, які перебували на нараді.²⁵ Оскільки перший удар, імовірно, було завдано по законній військовій цілі,²⁶ Україна повинна була, наскільки це було можливо, уникнути розміщення військових об'єктів у густонаселених районах або поблизу них.²⁷ Водночас російські сили не виконали вимоги вжити всіх можливих запобіжних заходів для уникнення жертв серед цивільного населення та пошкодження цивільних об'єктів. З огляду на значну шкоду, заподіяну цивільному населенню внаслідок застосування зброї вибухової дії з широкою площею ураження в густонаселеному районі, час нанесення удару²⁸ й очевидну відсутність попереджень, Російська Федерація не дотрималася

- 20 Російська Федерація взяла на себе відповідальність за напад, заявивши, що це був «точний удар ракетою фугасного спорядження по місцю зустрічі командирів формувань і західних інструкторів в одному з ресторанів Кривого Рогу» і що в результаті нападу завдано втрат «до 85 військовослужбовців і пошкоджено до 20 одиниць автомобільної техніки». Див. Міністерство оборони Росії, [повідомлення](#) у Telegram від 4 квітня 2025 року, російською мовою.
- 21 МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норма 11; [Додатковий протокол I](#), ст. ст. 48, 51(4), 85(3)(а) та (5); Статут Міжнародного кримінального суду (МКС), ст. 8(2)(b)(i) та (ii).
- 22 За повідомленнями ЗМІ, Конгрес-центр часто використовувався для проведення освітніх заходів для дітей у Сумах, і менш ніж за годину після нападу там мав відбутися дитячий концерт. Див. BBC News / Російська служба, [повідомлення](#) у Telegram від 13 квітня 2025 року, російською мовою; УНІАН, [повідомлення](#) у Telegram від 13 квітня 2025 року, російською мовою.
- 23 Багато цивільних осіб було вбито на вулиці під час спроби допомогти постраждалим першого удару або під час поїздки в автобусі поблизу зони удару. Див. УВКПЛ ООН, Україна: Захист цивільних осіб у збройному конфлікті. [Оновлення, квітень 2025 року](#), 8 травня 2025 року, с. 2.
- 24 Там само.
- 25 Міністерство оборони Росії, [повідомлення](#) у Telegram від 14 квітня 2025 року, російською мовою.
- 26 На момент удару в Конгрес-центрі відбувалася церемонія вшанування військовослужбовців 117-ї бригади територіальної оборони Збройних сил України, присвячена річниці створення підрозділу. Хоча, за повідомленнями, військова церемонія проходила в підвалі Конгрес-центру і її учасники не постраждали під час першого ракетного удару, БДПІЛ встановило, що в результаті нападу загинули двоє українських військовослужбовців.
- 27 Див. МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норма 23; [Додатковий протокол I](#), ст. 58.
- 28 Напад стався у Вербну неділю, православне свято, коли багато українців відвідують церкву.

принципів МГП щодо пропорційності та вжиття запобіжних заходів, що може становити воєнний злочин.²⁹

26. Крім того, з кінця квітня по травень російські збройні сили провели кілька масштабних скоординованих ракетних ударів і атак із використанням баражуючих боеприпасів по багатьох регіонах України, включно зі столицею – Києвом. Серед них – атака 24 квітня, спрямована на Київ і щонайменше вісім інших регіонів країни. Тільки у Києві загинули 13 цивільних осіб (серед них одна дитина) та ще 87 отримали поранення (в тому числі 10 дітей), коли одна з ракет влучила безпосередньо у двоповерховий житловий будинок і повністю його зруйнувала.³⁰ У ніч на 25 травня Російська Федерація здійснила один з найбільших скоординованих нападів на Україну з лютого 2022 року,³¹ випустивши щонайменше 367 ракет і баражуючих боеприпасів по 13 регіонах країни.³² За даними української влади,³³ щонайменше 12 цивільних осіб (у тому числі три дитини) загинули, а понад 60 (у тому числі дев'ять дітей) було поранено по всій країні. Аналогічні напади було здійснено вночі на 24 та на 26 травня, у результаті яких загинули і були поранені цивільні особи, а також було пошкоджено житлові будинки та іншу цивільну інфраструктуру.³⁴
27. Напади також не припинялися поблизу лінії фронту,³⁵ причому Донецька область постраждала найсильніше через продовження наступу російських збройних сил. Крім того, прикордонні громади Харківської та Сумської областей зазнавали неодноразових обстрілів

29 МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми 14, 15, 20; [Додатковий протокол I](#), ст. ст. 51(4)-(5), 57(2), 85(3)(b) та (5); Статут Міжнародного кримінального суду (МКС), ст. 8(2)(b)(iv).

30 Див. Державна служба України з надзвичайних ситуацій, [повідомлення](#) у Telegram від 25 квітня 2025 року, українською мовою; Тимур Ткаченко, [повідомлення](#) у Telegram від 28 квітня 2025 року, українською мовою.

31 Міністерство оборони Росії повідомило, що масований удар по Україні було завдано «високоточною зброєю» по підприємствах, що виробляють «компоненти ракет, радіоелектроніку, вибухові речовини, ракетне паливо та ударні безпілотні літальні апарати» для Збройних Сил України, а також по «центрах радіотехнічної розвідки та супутникового зв'язку». Див. Міністерство оборони Росії, [повідомлення](#) у Telegram від 25 травня 2025 року

32 Повітряні сили Збройних Сил України, [повідомлення](#) у Telegram від 25 травня 2025 року, українською мовою; Державна служба України з надзвичайних ситуацій, [повідомлення](#) у Telegram від 25 травня 2025 року, українською мовою.

33 Ігор Клименко, [повідомлення](#) у Telegram від 25 травня 2025 року, українською мовою.

34 За відсутності всіх фактів і обставин, що супроводжували кожну атаку, на даному етапі важко дати індивідуальну оцінку їх законності. Однак велика кількість жертв серед цивільного населення та масштаби збитків, завданих цивільній інфраструктурі, а також вибір зброї вибухової дії з широкою площею ураження, ймовірно свідчать про те, що навіть якщо в деяких випадках напади були спрямовані на законні військові цілі, Російська Федерація не дотрималася основних принципів МГП щодо пропорційності та вжиття запобіжних заходів під час нападів, що може становити воєнні злочини.

35 Такі напади, серед інших, продовжували зачіпати гуманітарний персонал, рятувальників та медичних працівників, що підтверджує тенденцію цілеспрямованих нападів на них з початку 2024 року. Більш детальну інформацію див. у розділі III.б. Гуманітарна ситуація . Див. також ОБСЄ/БДПІЛ, [П'ятий проміжний звіт](#), п. 24; [Шостий проміжний звіт](#), п.п. 26, 34.

і авіаударів.³⁶ Протягом звітнього періоду БДПЛ також зафіксувало значне зростання як частоти, так і інтенсивності атак із застосуванням баражуючих боеприпасів малої дальності, зокрема дронів із так званою системою керування від першої особи (FPV).³⁷ За даними УВКПЛ ООН, з грудня по лютий ці безпілотники малої дальності спричинили найбільшу кількість цивільних жертв, перевищивши впливом наслідки від будь-якої іншої зброї.³⁸ Хоча більшість атак із застосуванням FPV-дронів, як повідомляється, відбувалися в прифронтових населених пунктах Херсонської області,³⁹ деякі з них були здійснені вглиб української території. Наприклад, 23 квітня місцеві органи влади повідомили, що дрон малої дальності влучив у автобус, який перевозив працівників гірничо-збагачувального комбінату в Марганці (Дніпропетровська область), в результаті чого загинуло дев'ять цивільних осіб (у тому числі вісім жінок), а 58 отримали поранення.⁴⁰

28. У грудні та січні російські збройні сили продовжували масштабні скоординовані удари по енергетичній інфраструктурі України,⁴¹ здійснивши три хвили атак 13 та 25 грудня, а також 15 січня. Ці атаки завдали шкоди понад десятку об'єктів енергетичної інфраструктури, зокрема гідроелектростанціям та теплоелектростанціям у дев'яти регіонах України.⁴² Крім того, російські війська також завдали ударів по об'єктах видобутку, транспортування та зберігання газу в трьох регіонах країни.⁴³ У результаті нападів загинули і були поранені

- 36 Наприклад, 4 лютого шість цивільних осіб було вбито і 55 поранено (у тому числі троє дітей) в результаті ракетного удару по адміністративній будівлі в центрі Ізюма (Харківська область). Див. Олег Синегубов, [повідомлення](#) у Telegram від 4 лютого 2025 року, українською мовою. 24 березня в результаті нападу на житловий район міста Суми загинув один цивільний і понад 100 отримали поранення (у тому числі 22 дитини). Див. Сумська міська рада, [повідомлення](#) у Telegram від 26 березня 2025 року, українською мовою; Артем Кобзар, [повідомлення](#) у Telegram від 2 квітня 2025 року, українською мовою. 17 травня дев'ять цивільних осіб загинули і сім отримали поранення, коли безпілотник влучив у мікроавтобус, що перевозив цивільних евакуйованих поблизу міста Білопілля (Суми). Див. Володимир Зеленський, [повідомлення](#) у Telegram від 17 травня 2025 року, українською мовою.
- 37 FPV-дрони оснащені камерами, які забезпечують операторам на землі безпосередній огляд у реальному часі територій, над якими вони літають, та потенційних цілей. Ця функція дозволяє операторам з більшою впевненістю оцінити, чи є потенційна ціль військовим об'єктом або цивільною особою чи об'єктом.
- 38 УВКПЛ ООН, Україна: Захист цивільних осіб у збройному конфлікті. [Оновлення, лютий 2025 року](#), 11 березня 2025 року, с. 1.
- 39 Там само. За даними УВКПЛ ООН, безпілотні літальні апарати малої дальності спричинили 63 % жертв у Херсонській області. Див. також «Вони полюють на нас»: систематичні атаки безпілотних літальних апаратів на цивільне населення в Херсоні, Незалежна міжнародна комісія ООН з розслідування в Україні, A/HRC/59/CRP.2, 28 травня 2025 року.
- 40 Сергій Лисак, [повідомлення](#) у Telegram від 23 квітня 2025 року, українською мовою; Сергій Лисак, [повідомлення](#) у Telegram від 25 квітня 2025 року, українською мовою.
- 41 Протягом попереднього звітнього періоду БДПЛ зафіксувало щонайменше шість хвиль масштабних скоординованих атак на українську інфраструктуру. Див. також ОБСЄ/БДПЛ, [Шостий проміжний звіт](#), п. 27.
- 42 Інформація, надана БДПЛ Постійним представництвом України при міжнародних організаціях у Відні.
- 43 Там само.

цивільні особи,⁴⁴ у кількох регіонах сталися аварійні відключення електроенергії, а по всій країні було відновлено щоденні віялові відключення електроенергії.⁴⁵ З лютого по квітень Російська Федерація регулярно здійснювала невеликі локальні атаки на об'єкти енергетичної інфраструктури, включаючи період дії формального оголошення про погодження тимчасового 30-денного режиму припинення вогню.⁴⁶ Наприклад, з 11 по 25 лютого російські війська здійснили щонайменше п'ять атак на енергетичну інфраструктуру в південних регіонах Миколаївської, Херсонської та Одеської областей, що призвело до того, що тисячі людей залишилося без опалення та електроенергії в найхолодніші дні зими.⁴⁷ На початку березня енергетична інфраструктура в Одеській області зазнавала нападів протягом п'яти днів поспіль, а у квітні російські війська здійснили щонайменше шість атак на об'єкти генерації, передачі та розподілу електроенергії у Херсонській області.⁴⁸ Крім того, з кінця січня об'єкти портової інфраструктури в Одеській області часто зазнавали нападів, що призводило до жертв серед цивільного населення та пошкодження інших об'єктів цивільної інфраструктури, зокрема культурних пам'яток.⁴⁹

29. БДІПЛ задокументувало напад, що стався на окупованій Росією території, який спричинив велику кількість жертв серед цивільного населення. У другій половині дня 26 листопада артилерійські снаряди

- 44 Наприклад, після нападу 25 грудня один цивільний загинув у Дніпропетровській області, а шість отримали поранення в Харківській області. Див. Сергій Лисак, [повідомлення](#) у Telegram від 25 грудня 2024 року, українською мовою; Олег Синегубов, [повідомлення](#) у Telegram від 25 грудня 2024 року, українською мовою.
- 45 Олексій Кулеба, [повідомлення](#) у Telegram від 25 грудня 2025 року, українською мовою.
- 46 18 березня Україна та Росія усно домовилися не наносити ударів по енергетичній інфраструктурі одна одній протягом 30 днів. Див. [Володимир Путін погоджується на 30-денне припинення атак на енергетичну мережу України](#), The Guardian, 19 березня 2025 року. Онлайн-моніторинг БДІПЛ показав, що, незважаючи на угоду, Збройні Сили України також кілька разів нанесли удари по енергетичній інфраструктурі Росії. Наприклад, повідомлялося, що 19 березня українські сили завдали удару по нафтобазі в Станиці Кавказькій (Краснодарський край) за допомогою баражуючих боеприпасів, внаслідок чого пожежа тривала кілька днів. Див. [Пожежа на нафтобазі в Кубані локалізована на площі 1 250 кв. м.](#), «Известия», 24 березня 2025 року. 25 березня атака баражуючих боеприпасів на об'єкт енергетики філії російської енергетичної компанії «Россети» «Курскенерго» спричинила відключення кількох підстанцій у Курській області, внаслідок чого понад 4 000 споживачів у Хомутовському районі залишилися без електропостачання. Див. [Понад 4000 мешканців Курської області залишилися без електроенергії через атаку БПЛА](#), ТАСС, 26 березня 2025 року, російською мовою; [Що відомо про атаки українських БПЛА на енергооб'єкти в російських регіонах](#), ТАСС, 26 березня 2025 року, російською мовою.
- 47 Див. Герман Галущенко, [допис](#) у Facebook від 11 лютого 2025 року, українською мовою; Суспільне Херсон, [повідомлення](#) у Telegram від 24 лютого 2025 року, українською мовою; УНІАН, [повідомлення](#) у Telegram від 16 лютого 2025 року, російською мовою; Геннадій Труханов, [повідомлення](#) у Telegram від 19 лютого 2025 року, українською мовою.
- 48 УВКПЛ ООН, Україна: Захист цивільних осіб у збройному конфлікті. Оновлення: [березень 2025 року](#), 9 квітня 2025 року, с. 1; [квітень 2025 року](#), 8 травня 2025 року, с. 1.
- 49 Одеська обласна прокуратура, [повідомлення](#) у Telegram від 31 січня 2025 року, українською мовою; Олег Кіпер, [повідомлення](#) у Telegram від 13 лютого 2025 року, українською мовою; Офіс Генерального прокурора, [повідомлення](#) у Telegram від 5 березня 2025 року, українською мовою; Офіс Генерального прокурора, [повідомлення](#) у Telegram від 12 березня 2025 року, українською мовою; Олег Кіпер, [повідомлення](#) у Telegram від 23 травня 2025 року, українською мовою.

влучили в автобус, що стояв на зупинці у Новій Каховці (Херсонська область), у результаті чого загинуло щонайменше три цивільні особи (усі жінки) і щонайменше десять (у тому числі вісім жінок) отримали поранення.⁵⁰ БДПЛ поспілкувалося з двома уцілілими після нападу цивільними особами, які отримали важкі поранення і разом із родичами, які загинули в результаті удару, їхали автобусом додому.⁵¹ Одна зі свідків повідомила, що бачила чотирьох російських солдатів біля магазину, розташованого приблизно за 25 метрів від автобусної зупинки і які могли бути ціллю атаки.⁵² Російська влада звинуватила в нападі українські збройні сили.⁵³ Однак, наразі БДПЛ не може встановити відповідальність за напад. З огляду на кількість жертв серед цивільного населення в результаті атаки та типу зброї, яка, як повідомляється, була використана, попередня оцінка БДПЛ свідчить про те, що атака була здійснена з порушенням принципів МГП щодо пропорційності та вжиття запобіжних заходів, що може становити військовий злочин.⁵⁴

30. Хоча й у значно меншій мірі, українські збройні сили також здійснювали обстріли й удари баражуючими боеприпасами густонаселених районів на окупованих Росією територіях України, що призводило до жертв серед цивільного населення й пошкодження цивільних об'єктів. Наприклад, російська влада повідомила, що 20 січня в результаті удару РСЗВ в селі Бехтери (Херсонська область) загинули дві цивільні особи, а 25 отримали поранення.⁵⁵ 9 березня, за повідомленнями, у результаті артилерійського удару по ринку в селі Великі Копані (Херсонська область) загинули шість цивільних осіб (у тому числі дитина) та ще вісім отримали поранення.⁵⁶ 24 березня російська влада повідомила про загибель шести цивільних осіб (у тому числі трьох працівників ЗМІ) та поранення двох після ракетного обстрілу села Михайлівка (Луганська область).⁵⁷
31. Російська влада продовжувала повідомляти про жертви серед цивільного населення та пошкодження цивільної інфраструктури у результаті обстрілів та ударів баражуючих боеприпасів, які були завдані українськими збройними силами по території Російської

50 УВКПЛ ООН, Україна: Захист цивільних осіб у збройному конфлікті. [Оновлення, листопад 2024 року](#), 10 грудня 2024 року, с. 2. За даними окупаційної влади Херсонської області, в результаті цього удару загинули чотири людини, ще 17 отримали поранення. Див. Володимир Сальдо, [повідомлення](#) у Telegram від 26 листопада 2024 року, російською мовою.

51 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.534; UKR.WS.566.

52 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.566, пп. 22-23.

53 Володимир Сальдо, [повідомлення](#) у Telegram від 26 листопада 2024 року, російською мовою.

54 МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми 14, 15; [Додатковий протокол I](#), ст.ст. 51(4)-(5), 57(2), 85(3)(b) та (5); Статут Міжнародного кримінального суду (МКС), ст. 8(2)(b)(iv).

55 Володимир Сальдо, [повідомлення](#) у Telegram від 20 січня 2025 року, російською мовою. БДПЛ не змогло перевірити наведені цифри, а також встановити точні обставини нападу.

56 Володимир Салдо, [повідомлення](#) у Telegram від 10 березня 2025 року, російською мовою. БДПЛ ще не змогло незалежно перевірити повідомлену кількість жертв серед цивільного населення.

57 Леонід Пасечнік, [повідомлення](#) у Telegram від 24 березня 2025 року, російською мовою. БДПЛ все ще перевіряє обставини нападу та повідомлену кількість жертв.

Федерації, зокрема в прикордонних районах Белгородської, Курської та Брянської областей.⁵⁸ Протягом звітнього періоду Збройні Сили України також здійснили кілька масованих атак із застосуванням баражуючих боеприпасів великої дальності. Наприклад, 11 березня було здійснено велику атаку баражуючими боеприпасами по декількох регіонах Росії,⁵⁹ включаючи Москву.⁶⁰ Унаслідок цього в Московській області загинуло три цивільні особи, та ще 18 (в тому числі три дитини), як повідомлялося, отримали поранення, та було пошкоджено кілька житлових будинків.⁶¹ Крім того, пізно ввечері 31 травня стався вибух на автомобільному мосту поблизу села Вигоничі (Брянська область) у той момент, коли по ньому проїжджала цивільна вантажівка, а під ним проходив пасажирський поїзд. Конструкція мосту та вантажівка впали прямо на локомотив, що призвело до його сходження з рейок. Російська влада повідомила про загибель семи цивільних осіб та 118 поранених.⁶² Після цього інциденту 1 червня відбулися ще два вибухи на об'єктах логістичної інфраструктури.⁶³ Російська влада звинуватила Україну

- 58 Наприклад, 25 грудня, за повідомленнями, чотири цивільні особи загинули, а ще п'ять були поранені, а три житлові будинки були пошкоджені в результаті обстрілу міста Льгов (Курська область). Див. Александр Хінштейн, [повідомлення](#) у Telegram від 25 грудня 2024 року, російською мовою. 29 січня дворічна дитина та її мати загинули, а інша дитина та батько дітей отримали поранення в результаті удару безпілотною по приватній житловій будівлі в селі Розумне (Брянська область). Див. В'ячеслав Гладков, [повідомлення](#) у Telegram від 29 січня 2025 року, російською мовою. Крім того, 1 лютого 2025 року шість цивільних осіб загинули і чотири були поранені в результаті удару по будинку для літніх людей у місті Суздаль (Курська область), яке на момент нападу перебувало під контролем українських сил і де, за повідомленнями, перебувало 95 літніх та прикутих до ліжка пацієнтів. Хоча Україна і Російська Федерація звинуватили одна одну в нападі, БДПІЛ наразі не може приписати його жодній зі сторін конфлікту. Див. Важливі історії [Важные Истории], [повідомлення](#) у Telegram від 5 лютого 2025 року, російською мовою; Повітряні сили Збройних Сил України, [повідомлення](#) у Telegram від 1 лютого 2025 року, українською мовою; Міністерство оборони Росії, [повідомлення](#) у Telegram від 1 лютого 2025 року, російською мовою. Слід зазначити, що БДПІЛ ще не змогло перевірити ці та подібні повідомлення з Російської Федерації відповідно до своєї [методології](#).
- 59 Генеральний штаб Збройних сил України повідомив, що українські безпілотні літальні апарати завдали удару по виробничих об'єктах Московського нафтопереробного заводу в Капотні та повідомили про вибухи у районі лінійно-виробничої диспетчерської станції «Стальной конь» в Орловській області. Див. Генеральний штаб Збройних сил України, [повідомлення](#) у Telegram від 11 березня 2025 року, українською мовою.
- 60 Міністерство оборони Росії, [повідомлення](#) у Telegram від 11 березня 2025 року, російською мовою; Сергій Собянін, [повідомлення](#) у Telegram від 11 березня 2025 року, російською мовою.
- 61 Андрій Воробйов, [повідомлення](#) у Telegram від 11 березня 2025 року, російською мовою; RBK News, [повідомлення](#) у Telegram від 11 березня 2025 року, російською мовою; Марія Львова-Белова, [повідомлення](#) у Telegram від 11 березня 2025 року, російською мовою. Див. також Андрій Воробйов, [повідомлення](#) у Telegram від 11 березня 2025 року, російською мовою.
- 62 Інформація, надана БДПІЛ Уповноваженим з прав людини Російської Федерації.
- 63 Один стався на залізничному мосту в Курській області під час проходження вантажного поїзда, в результаті чого локомотив впав на порожню дорогу під мостом, поранивши машиніста поїзда та двох його помічників; інший стався на залізничній колії між станціями Унеча і Жеча в Брянській області. Див. Александр Хінштейн, [повідомлення](#) у Telegram від 1 червня 2025 року, російською мовою; [Пошкодження колії було виявлено під час огляду ділянки Унеча – Жеча в Брянській області](#), «Известия», 1 червня 2025 року.

в здійсненні цих атак.⁶⁴ Україна офіційно не прокоментувала ці напади, які порушують принципи МГП.⁶⁵

Б. ГУМАНІТАРНА СИТУАЦІЯ

32. Подальше просування російських збройних сил та посилення нападів на цивільне населення та цивільну інфраструктуру мали руйнівний вплив на повсякденне життя людей в Україні. Ці атаки ще більше погіршили гуманітарну ситуацію⁶⁶ і спричинили ще більше переміщення населення з громад поблизу лінії фронту, зокрема Донецької, Харківської та Сумської областей, які продовжують зазнавати частих обстрілів.⁶⁷
33. Характер бойових дій, що впливає на гуманітарний персонал та його діяльність, залишається загалом незмінним.⁶⁸ Моніторинг відкритих джерел, який здійснювало БДПЛ, продовжував фіксувати випадки, коли гуманітарна діяльність була порушена або припинена через бойові дії,⁶⁹ внаслідок чого цивільне населення залишилося без критично необхідної допомоги. Водночас доступ гуманітарних організацій до населення поблизу лінії фронту стає дедалі обмеженішим через зростання використання FPV-дронів.⁷⁰ На окупованих Росією територіях Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей постійні перешкоди доступу продовжували заважати гуманітарним організаціям дістатися до постраждалого населення.⁷¹ Навмисне перешкоджання

64 Слідчий комітет Російської Федерації порушив кримінальну справу за статтею 205 Кримінального кодексу за «терористичний акт». Див. Слідчий комітет, [повідомлення](#) у Telegram від 3 червня 2025 року, російською мовою. Див. також [Бастрикін: теракти в Брянській і Курській областях сплановані спецслужбами Києва](#), ТАСС, 4 червня 2025 року, російською мовою. Стаття 52(2) [Додаткового протоколу I](#) вказує, що напади можуть бути спрямовані лише проти військових об'єктів.

65 Хоча мости зазвичай вважаються цивільними об'єктами, логістична інфраструктура часто використовується як для цивільних, так і для військових цілей, що робить їх так званими об'єктами «подвійного призначення». У тій мірі, в якій конкретний об'єкт подвійного призначення «ефективно сприяє» військовим діям супротивника і його часткове або повне знищення дає йому певну військову перевагу, він кваліфікується як військова ціль і законна мета, незалежно від його одночасного цивільного використання. Якщо напад дійсно був здійснений Україною, то він все одно порушив принципи пропорційності та вжиття запобіжних заходів МГП, з огляду на велику кількість жертв серед цивільного населення та очевидну відсутність попереджень.

66 Інформація, надана БДПЛ Постійним представництвом України при міжнародних організаціях у Відні. Див. також ОБСЄ/БДПЛ, [Перший проміжний звіт](#), шп. 62-67; [Другий проміжний звіт](#), шп. 74-91; [Третій проміжний звіт](#), шп. 4, 18, 21; [Четвертий проміжний звіт](#), шп. 4, 30-32; [П'ятий проміжний звіт](#), шп. 22-23; [Шостий проміжний звіт](#), шп. 33-35.

67 Більш детальну інформацію див. у підрозділі III.а. **Тривалі порушення МГП під час ведення бойових дій**.

68 Див. також ОБСЄ/БДПЛ, [Шостий проміжний звіт](#), шп. 33-35.

69 Наприклад, див. [Російські війська обстріляли рятувальників ДСНС під час доставки води мирним жителям Костянтинівки](#), Державна служба з надзвичайних ситуацій України, 17 лютого 2025 року, українською мовою; [Вадим Філашкін, повідомлення](#) у Telegram від 17 лютого 2025 року; [Червоний Хрест України, допис](#) у Facebook від 31 січня 2025 року, українською мовою; [Гуманітарна місія ADRA Ukraine і ВПП ООН зазнала дронавої атаки в Херсонській області ADRA Україна](#), 16 травня 2025 року, українською мовою.

70 [Україна: Огляд питань гуманітарного доступу \(березень – квітень 2025 року\)](#), УКГС ООН, 8 травня 2025 року. Див. також [Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.514](#), п. 67.

71 [«Бомби не припиняються, травми не зникають»](#), – повідомляє УКГС Раді Безпеки про ситуацію в Україні, УКГС ООН, 29 травня 2025 року.

гуманітарним операціям може становити порушення зобов'язань щодо надання допомоги згідно з МГП.⁷²

34. Деякі інциденти викликали ще більше занепокоєння щодо очевидних спроб російських сил спрямовувати атаки на евакуйованих осіб і тих, хто бере участь у забезпеченні таких евакуацій.⁷³ Наприклад, у Херсонській області джерела повідомляють, що російські збройні сили навмисно перешкоджали евакуації, зокрема шляхом встановлення мін-пелюсток та пасток з шипами на маршрутах евакуації.⁷⁴ Ці інциденти відображають вкрай тривожну тенденцію, особливо за відсутності гуманітарних коридорів.
35. Як і у попередніх звітах, БДПЛ отримало інформацію про цивільних осіб у прифронтових громадах, чий будинки були зруйновані⁷⁵ або які залишилися без предметів, необхідних для виживання цивільного населення.⁷⁶ Одна літня жінка-свідок, чий будинок було пошкоджено і яка евакуювалася з прифронтової зони у Херсонській області у грудні 2024 року, розповіла, як вона протягом двох місяців виживала без доступу до води, газу та електроенергії.⁷⁷ Вона згадувала, що «коли стало холодно, залишатися було неможливо», уточнюючи, що постійні загрози та атаки дронів унеможливили ремонт пошкодженої інфраструктури, а евакуацію зробили складною та небезпечною.⁷⁸
36. Моніторинг БДПЛ виявив тривожні закономірності, які збігаються з останніми висновками Незалежної міжнародної комісії ООН з розслідування порушень в Україні, що свідчать про цілеспрямовані дії російських сил зі створення нестерпних умов життя в Херсонській області, щоб змусити цивільне населення до втечі, що рівносильне

72 МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норма 55; Четверта Женевська конвенція, ст. 23; Додатковий протокол I, ст. 70.

73 Див. Британському волонтеру, який потрапив під російський обстріл у Покровську разом з ГО «База УА», ампутували ліву ногу і руку, ZMINA, 3 лютого 2025 року, українською мовою; Гуманітарна місія «Проліска», допис у Facebook від 19 лютого 2025 року, українською мовою; Навмисний напад на гуманітарний евакуаційний транспорт у Великдень, спільна заява «Проліски» та «Захисті гуманітарних працівників», 20 квітня 2025 року

74 Див. Роман Мрочко, повідомлення у Telegram від 18 грудня 2024 року, українською мовою; Евакуація з «червоної зони» на Херсонщині: як працюють волонтери ГО «Сильні Бо Вільні», Суспільне Херсон, 8 квітня 2025 року, українською мовою; «Якомога далі від цього пекла»: із Херсона, ризикуючи життям, волонтери евакуюють цивільних, FREEDOM, 27 квітня 2025 року, українською мовою.

75 Інформація, надана БДПЛ Постійним представництвом України при міжнародних організаціях у Відні. За даними українських органів влади, з 24 лютого 2022 року збройні сили Російської Федерації пошкодили або знищили майже 200 000 житлових будинків.

76 Об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, не можуть бути об'єктом нападу. Крім того, персонал та об'єкти гуманітарної допомоги повинні поважатися та захищатися. Див. МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми 7, 31, 32, 53, 54; Додатковий протокол I, ст. 54(2), 71(2); Статут Міжнародного кримінального суду (МКС), ст. 8(2)(b)(iii) та (xxv).

77 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.514, п. 15.

78 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.514, пп. 11, 63, 67, 77.

злочину проти людяності у формі насильницького переміщення населення.⁷⁹

37. Загальні скрутні умови продовжують погіршуватися і мають глибокий вплив на повсякденне життя цивільного населення, непропорційно сильно зачіпаючи дітей та інші вразливі групи. Наприклад, станом на грудень 2024 року понад 10 відсотків навчальних закладів по всій Україні було пошкоджено або зруйновано.⁸⁰ Через це не лише знижено якість освіти, але й через необхідність переходу на дистанційне навчання, значно страждає психічне та соціальне благополуччя дітей.⁸¹ Свідок, яка працює в школі в Києві, зазначила, що «найбільшою проблемою є психологічний стан учнів», вказавши на «травматичний вплив війни».⁸² Респондентка також зауважила зниження академічної успішності учнів й учениць, посилаючись на недосипання та відсутність у школі укриття, де можна продовжувати навчання під час повітряних тривог.⁸³
38. У першій половині 2025 року неурядові організації, що працюють у гуманітарній сфері, зіткнулися з різким і раптовим скороченням фінансування. Декілька українських НУО були змушені призупинити свою діяльність або закритися.⁸⁴ Скорочення фінансування також вплинуло на моніторинг дотримання прав людини та документування випадків ймовірних воєнних злочинів. Декілька українських НУО, які спілкувалися з БДПЛ, відзначили значні негативні наслідки нещодавніх бюджетних скорочень.⁸⁵ Серед них – зменшення обсягів документування та скорочення людських ресурсів. Аналогічно, одна російська НУО, яка надає допомогу українським військовополоненим та утримуваним цивільним особам, пояснила, як серйозні скорочення фінансування та втрата внутрішніх можливостей для збору коштів сильно вплинули на її діяльність.⁸⁶ БДПЛ стурбоване тим, що ці події загрожують наданню гуманітарної допомоги та реалізації важливих програм моніторингу та підзвітності МГП та МППЛ на місцях.

79 «Вони полюють на нас»: систематичні атаки дронів на цивільне населення в Херсоні, Незалежна міжнародна комісія ООН з розслідування порушень в Україні, A/HRC/59/CRP.2, 28 травня 2025 року, п. 57.

80 Україна – Четверта оперативна оцінка збитків та потреб (RDNA4): лютий 2022 року – грудень 2024 року, Світовий банк, Уряд України, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй, лютий 2025 року, с. 23.

81 Там само, с. 100. Тільки за 2023/2024 навчальний рік було зареєстровано понад 5,6 мільйона звернень студентів за психологічною допомогою.

82 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.542, п. 19.

83 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.542, п. 21.

84 Див. План гуманітарних потреб і реагування України на 2025 рік, УКГС ООН, квітень 2025 року, с. А2.

85 Інформація, надана БДПЛ шістьма неурядовими організаціями, що займаються питаннями прав людини та гуманітарного права.

86 Інформація, надана БДПЛ неурядовою організацією, що захищає права українських цивільних затриманих та військовополонених, які перебувають у місцях позбавлення волі в Російській Федерації.

В. ІНШІ ВАЖЛИВІ ПОДІЇ

39. Масштаби та частота обмінів військовополоненими збільшилися, і наразі регулярний механізм обміну полоненими став одним із небагатьох стабільних каналів взаємодії між Україною та Російською Федерацією. Протягом звітного періоду влада України та Російської Федерації повідомили про шість таких обмінів, в ході яких було звільнено понад 2 500 військовополонених.⁸⁷ Найбільшим на сьогодні обміном стало звільнення по 1 000 військовополонених з кожної сторони, про яке домовилися в Стамбулі і яке відбулося 23-25 травня 2025 року.⁸⁸ Як повідомляється, з лютого 2022 року в результаті переговорів і обмінів було звільнено 5 757 українських військовополонених,⁸⁹ а ще 536 осіб повернулися поза офіційною процедурою обміну.⁹⁰
40. Хоча обміни стосуються переважно військовослужбовців, до них регулярно включаються і цивільні особи. Наприклад, у першому раунді обмінів після травневої зустрічі між Російською Федерацією та Україною в Стамбулі було обміняно приблизно 270 військовополонених та орієнтовно 120 цивільних осіб.⁹¹ Хоча можливість укладення угод про обмін інтернованими цивільними особами теоретично існує,⁹² будь-який такий обмін передбачає, що затримання цих цивільних осіб було законним (тобто здійснених як крайній захід з міркувань безпеки).⁹³ БДІПЛ опитало двох цивільних осіб, які були свавільно затримані та звільнені в рамках обміну військовополоненими.⁹⁴ Затримання

87 Міністерство закордонних справ Росії, [повідомлення](#) у Telegram від 30 грудня 2024 року, російською мовою; Володимир Зеленський, [повідомлення](#) у Telegram від 30 грудня 2024 року, українською мовою; Міністерство оборони Росії, [повідомлення](#) у Telegram від 5 лютого 2025 року, російською мовою; Володимир Зеленський, [повідомлення](#) у Telegram від 19 березня 2025 року, українською мовою; Міністерство оборони Росії, [повідомлення](#) у Telegram від 19 березня 2025 року, російською мовою; Володимир Зеленський, [допис](#) у X, 21 березня 2025 року, українською мовою; Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими, [допис](#) у Facebook від 19 квітня 2025 року, українською мовою; Володимир Зеленський, [допис](#) у X, 19 квітня 2025 року, українською мовою; Дмитро Лубінець, [допис](#) у Facebook від 19 квітня 2025 року, українською мовою; Володимир Зеленський, [повідомлення](#) у Telegram від 6 травня 2025 року, українською мовою; Міністерство оборони Росії, [повідомлення](#) у Telegram від 6 травня 2025 року, російською мовою.

88 Володимир Зеленський, [повідомлення](#) у Telegram від 23 травня 2025 року, українською мовою; Володимир Зеленський, [повідомлення](#) у Telegram від 24 травня 2025 року, українською мовою; Володимир Зеленський, [повідомлення](#) у Telegram від 25 травня 2025 року, українською мовою; Міністерство оборони Росії, [повідомлення](#) у Telegram від 25 травня 2025 року, російською мовою; [Туреччина залишає за собою роль посередника](#), «Коммерсантъ», 26 травня 2026 року, російською мовою.

89 Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими, [допис](#) у Facebook від 26 травня 2025 року, українською мовою. БДІПЛ не може навести дані про обмін військовополоненими з Російської Федерації, оскільки ця інформація не була оприлюднена і не була надана БДІПЛ російською владою.

90 З лютого 2022 року по травень 2025 року Україна та Російська Федерація обмінювалися в середньому 148 полоненими на місяць. Див. також [«Від хаосу до координації: еволюція обміну військовополоненими в російсько-українській війні»](#), The Kyiv Independent, 23 травня 2025 року

91 [Україна та Росія беруть участь у найбільшому обміні полоненими з часу вторгнення 2022 року](#), BBC, 23 травня 2025 року.

92 [Четверта Женевська конвенція](#), ст. 132 (заохочення сторін конфлікту до укладення угод про звільнення та репатріацію певних категорій вразливих інтернованих осіб).

93 Див. [Четверта Женевська конвенція](#), ст. 42, 78.

94 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.520, п. 45; UKR.WS.546, п. 42.

цивільних осіб, які не становлять нагальної загрози безпеці, є рівнозначним захопленню заручників, що заборонено МГП.⁹⁵

41. Незважаючи на посилення співпраці щодо обміну військовополоненими, БДПЛ також спостерігає очевидне зростання ненависницької риторики щодо українських військовослужбовців, особливо військовополонених або тих, хто припинив участь у воєнних діях (*hors de combat*).⁹⁶ Подальше використання мови, яка дегуманізує, зокрема зневажливих висловлювань, що поширюють ідею, нібито збройні сили Російської Федерації «не воюють [...] з людьми», та зображення ворожих комбатантів у Курській області терористами, вірогідно, використовуються для виправдання незаконного поводження з військовополоненими.⁹⁷ Такого роду риторика, як видається, ще більше нормалізує поводження, що суперечить Женевським конвенціям.
42. Вторгнення Збройних Сил України в Курську область Російської Федерації у серпні 2024 року спричинило значне переміщення цивільного населення та необхідність евакуації з районів, наближених до зони бойових дій.⁹⁸ За повідомленнями, деякі цивільні особи були переміщені до України.⁹⁹ Наразі БДПЛ не має можливості самостійно перевірити статус цих осіб, обставини їх переміщення чи наявність перешкод для їх повернення до Російської Федерації.
43. Протягом звітнього періоду в Інтернеті було опубліковано кілька відео, на яких, ймовірно, зображено страту осіб, які припинили участь у воєнних діях (*hors de combat*), російськими збройними силами.¹⁰⁰ На першому такому відео, поширеному в Інтернеті 23 лютого, нібито показано, як невідомі російські солдати в Курській області розстрілюють з близької відстані українського солдата.¹⁰¹ Друге відео, зняте 12 березня, показує щонайменше п'ять українських солдатів, яких катують і вбивають у селі поблизу Суджі (Курська область).¹⁰² За даними Офісу Генерального прокурора, кількість кримінальних проваджень щодо ймовірних

95 МКЧХ, Звичаяєве міжнародне гуманітарне право. Норма 96; Четверта Женевська конвенція, ст. 34, 147; Додатковий протокол I, ст. 75; Статут Міжнародного кримінального суду (МКС), ст. 8(2)(a) (viii).

96 Див. [Мова війни: Росія, BBC Global Jigsaw](#), 21 грудня 2024 року; [Ми воюємо не з людьми. Як події в Курській області довели, що СВО була необхідна](#), Донецьке агентство новин, 13 березня 2025 року, російською мовою.

97 [Там само; Візит до командного пункту Курської групи військ](#), Президент Росії, 12 березня 2025 року; [Александр Хінштейн: ЗСУ не просто покинуть Курську область, а втечуть](#), ТАСС, 15 березня 2025 року, російською мовою. Див. також [Мірошник: іноземні найманці відзначились особливими звірствами в Курській області](#), ТАСС, 17 березня 2025 року, російською мовою.

98 Див. ОБСЄ/БДПЛ, [Шостий проміжний звіт](#), п. 35.

99 Інформація, надана БДПЛ Уповноваженим з прав людини Російської Федерації.

100 БДПЛ не змогло самостійно перевірити або визначити місце зйомки відео. Однак попередній аналіз не виявив ознак маніпуляцій і свідчить про те, що відео має всі ознаки автентичності. Проте БДПЛ як і раніше не може приписати спостережувані дії жодній зі сторін конфлікту.

101 [Jūsu Informācijas Mākonis \[Ваша інформаційна хмара\]](#), [повідомлення](#) у Telegram від 23 лютого 2025 року, українською мовою.

102 [Славянській рубеж](#), [повідомлення](#) у Telegram від 12 березня 2025 року, російською мовою.

страт українських військовополонених зростала щорічно: у 2022 році – вісім випадків (57 військовополонених), у 2023 році – вісім (11 військовополонених), у 2024 році – 39 (149 військовополонених) і у 2025 році на сьогоднішній день – 20 (51 військовополонений).¹⁰³

44. Влада Російської Федерації звинуватила українські збройні сили у вбивстві цивільних осіб у кількох селах Курської області під час їх окупації Україною.¹⁰⁴ Зокрема, 31 січня Слідчий комітет Росії заявив, що встановив причетність українських військовослужбовців до вбивства 22 цивільних осіб та згвалтування восьми жінок у селі Руське Порічне.¹⁰⁵ Пізніше комітет повідомив, що двох підозрюваних українських військовослужбовців затримано.¹⁰⁶ Деякі російські ЗМІ поставили під сумнів докази, оприлюднені російською владою.¹⁰⁷ Кількість та точні обставини загибелі людей також залишаються нез'ясованими.¹⁰⁸ Центр протидії дезінформації спростував ці звинувачення.¹⁰⁹ БДІПЛ не змогла незалежно перевірити ці звинувачення.

103 Офіс Генерального прокурора, [допис](#) у Facebook від 23 травня 2025 року, українською мовою.

104 Слідчий комітет Російської Федерації, [повідомлення](#) у Telegram від 19 січня 2025 року, російською мовою; [Слідчий комітет порушив справу за фактом вбивства бойовиками ЗСУ двох жителів Погребків Курської області](#), «Известия», 7 березня 2025 року, російською мовою; [Слідчий комітет порушив справу про тероризм після вбивства ЗСУ мирних жителів у Черкаському Поречному](#), ТАСС, 12 березня 2025 року, російською мовою; [Встановлюються обставини вбивств мирних жителів села Махновка Курської області, скоєних українськими бойовиками](#), повідомлення Слідчого комітету Російської Федерації, 10 квітня 2025 року, російською мовою.

105 Слідчий комітет Російської Федерації, [повідомлення](#) у Telegram від 31 січня 2025 року, російською мовою.

106 Слідчий комітет Російської Федерації, [Установлено ряд військовослужбовців ЗСУ, причетних до вбивства мирних жителів у селі Руське Порічне Курської області](#), 31 січня 2025 року, російською мовою; [Слідчий комітет Російської Федерації, повідомлення](#) у Telegram від 4 лютого 2025 року, російською мовою.

107 [Буча по-російськи. Розповідь про те, як влада намагається переконати росіян у «звірствах ЗСУ»](#), Проект, 6 березня 2025 року, російською мовою.

108 Агентство, [повідомлення](#) у Telegram від 15 березня 2025 року, російською мовою.

109 Центр протидії дезінформації, [повідомлення](#) у Telegram від 31 січня 2025 року, українською мовою.

**Конкретні
проблеми,
повідомлені
свідками та
уцілілими**

IV

A. СВАВІЛЬНІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ НА ТЕРИТОРІЯХ, ПІДКОНТРОЛЬНИХ РОСІЙСЬКІЙ ВЛАДІ

45. БДІПЛ продовжує документувати випадки свавільного позбавлення волі, включно з насильницькими зникненнями, на контрольованих Росією територіях України. З 1 грудня 2024 року по 31 травня 2025 року БДІПЛ опитало 14 осіб, які пережили свавільне затримання, зокрема вісім чоловіків і шість жінок.¹¹⁰ Крім того, БДІПЛ отримало 24 свідчення від родичів й адвокатів осіб, які були або залишаються позбавленими особистої свободи російською владою.¹¹¹ Додаткові достовірні свідчення про подібні порушення, вчинені проти інших осіб, були надані особами, які були звільнені з-під варти.¹¹² Хоча більшість затримань, про які повідомили свідки, відбулися у 2022 та 2023 роках, БДІПЛ також задокументувало шість нещодавніх випадків, коли цивільних осіб було незаконно заарештовано наприкінці 2024 року та на початку 2025 року на окупованих територіях Херсонської, Луганської, Запорізької областей та в Криму, що свідчить про продовження такої практики російською владою. БДІПЛ вважає всі випадки затримання, які воно оцінило, свавільними, а, отже, незаконними.
46. Як і у попередніх звітах,¹¹³ затримання цивільних осіб у більшості нових випадків, про які БДІПЛ отримало інформацію, не мало законних підстав. Так само як зазначалося у попередній звітності, російська влада, ймовірно, переслідувала осіб за будь-яку форму реальної або ймовірної підтримки Збройних Сил України,¹¹⁴ за колишню приналежність до ЗСУ або за те, що їхні родичі є військовослужбовцями,¹¹⁵ або ж
- 110 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493; UKR.WS.496; UKR.WS.520; UKR.WS.535; UKR.WS.536; UKR.WS.543; UKR.WS.546; UKR.WS.550; UKR.WS.552; UKR.WS.556; UKR.WS.566; UKR.WS.570; UKR.WS.574.
- 111 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493; UKR.WS.497; UKR.WS.503; UKR.WS.504; UKR.WS.511; UKR.WS.521; UKR.WS.528; UKR.WS.530; UKR.WS.531; UKR.WS.532; UKR.WS.533; UKR.WS.537; UKR.WS.541; UKR.WS.545; UKR.WS.549; UKR.WS.554; UKR.WS.560; UKR.WS.562; UKR.WS.563; UKR.WS.567; UKR.WS.570; UKR.WS.572; UKR.WS.575; UKR.WS.576.
- 112 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493, п. 56; UKR.WS.496, п. 37; UKR.WS.536, п. 45; UKR.WS.543, п. 10; UKR.WS.550, пп. 5, 13; UKR.WS.552, пп. 14-15, 38; UKR.WS.557, п. 25; UKR.WS.566, пп. 151-153, 167-169; UKR.WS.570, пп. 21, 25; UKR.WS.574, пп. 32-33, 43, 75-78. Див. також UKR.WS.511, п. 17; UKR.WS.528, п. 45; UKR.WS.530, пп. 36-37, 40.
- 113 Див. також ОБСЄ/БДІПЛ [Третій проміжний звіт](#), пп. 42-43; [Четвертий проміжний звіт](#), пп. 43-44; [П'ятий проміжний звіт](#), п. 34; [Шостий проміжний звіт](#), п. 41.
- 114 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493, п. 20; UKR.WS.520, пп. 5-13; UKR.WS.536, пп. 9, 12, 14; UKR.WS.546, п. 25; UKR.WS.556, пп. 10, 12; UKR.WS.566, п. 134; UKR.WS.570, пп. 5, 9, 11. Див. також UKR.WS.528, п. 46; UKR.WS.530, пп. 20, 30; UKR.WS.531, пп. 4-6; UKR.WS.560, пп. 6-8, 11, 14, 59. Хоча в деяких з повідомлених випадків свідки заявили, що постраждали брали участь у зборі інформації або іншим чином допомагали українським силам, що може становити законну підставу для затримання, БДІПЛ вважає, що суворі правила для інтернування цивільних осіб, передбачені МГП та МППЛ, які вимагають, щоб такі заходи були винятковими та тимчасовими, не були дотримані, що робить такі затримання незаконними та свавільними.
- 115 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493, п. 5; UKR.WS.497, п. 10; UKR.WS.511, пп. 13-15; UKR.WS.532, п. 21; UKR.WS.533, пп. 21, 39; UKR.WS.562, пп. 15-16, 19; UKR.WS.566, пп. 137-138, 144-146, 160; UKR.WS.574, пп. 32-33; UKR.WS.563, пп. 4, 6, 8; UKR.WS.576, п. 10.

за проукраїнські погляди.¹¹⁶ Три свідки повідомили, що російська влада заарештувала цивільних осіб, намагаючись чинити тиск на їхніх родичів, які вже перебували під вартою.¹¹⁷ Жінка, яка пережила 10 місяців свавільного позбавлення волі, зазначила: «Я підозрювала, що мене затримали, щоб чинити тиск на мого чоловіка, обіцяючи поблажливість до мене в обмін на зізнання».¹¹⁸

47. Продовжуючи тенденцію, зафіксовану БДІПЛ у шостому звіті¹¹⁹, більшість постраждалих осіб утримувалися саме в офіційних місцях несвободи, таких як поліцейські відділки, слідчі ізолятори та в'язниці, а не в неофіційних місцях позбавлення волі.¹²⁰ Деякі особи повідомляли, що їх утримували в імпровізованих місцях несвободи, зазвичай протягом короткого періоду відразу після затримання.¹²¹ Часто російські органи влади переводили затриманих між місцями позбавлення волі на окупованих територіях України або до Російської Федерації.¹²² Уцілілі особи з усіх місць несвободи свідчили про жахливі умови утримання та/або застосування катувань і жорстокого поводження.¹²³
48. Нові докази, зібрані БДІПЛ, свідчать про те, що російська влада продовжувала порушувати процесуальні гарантії щодо утримання цивільних осіб під вартою. Більшість жертв ніколи не були поінформовані про конкретні підстави для їх затримання, а також не були офіційно звинувачені у скоєнні будь-яких правопорушень.¹²⁴ Відповідно, вони не мали можливості оскаржити своє затримання ні на початковому етапі, ні згодом, а російська влада не проводила жодного

116 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.496, пп. 7, 11, 16-17; UKR.WS.550, п. 4; UKR.WS.552, п. 25. Див. також UKR.WS.493, пп. 11-13; UKR.WS.503, пп. 19-20; UKR.WS.528, п. 47; UKR.WS.537, пп. 6, 15; UKR.WS.545, п. 5; UKR.WS.554, п. 5; UKR.WS.572, п. 21; UKR.WS.575, пп. 12-13, 19. Для отримання більш детальної інформації див. підрозділ IV.г.iii. **Придушення інакомислення.**

117 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493, пп. 25-26; UKR.WS.503, п. 23; UKR.WS.570, п. 24.

118 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.570, п. 24.

119 Див. ОБСЕ/БДІПЛ, **Шостий проміжний звіт**, п. 43.

120 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493, пп. 23, 25; UKR.WS.496, пп. 5, 12, 32-33; UKR.WS.520, п. 21; UKR.WS.536, пп. 8, 19, 23; UKR.WS.543, пп. 16, 29, 35; UKR.WS.546, пп. 9, 13, 19; UKR.WS.551, п. 27; UKR.WS.566, п. 142; UKR.WS.570, п. 13. Див. також UKR.WS.493, пп. 17, 27; UKR.WS.497, пп. 21-22; UKR.WS.503, п. 16; UKR.WS.511, п. 15; UKR.WS.528, п. 26; UKR.WS.531, п. 15; UKR.WS.533, п. 20; UKR.WS.543, п. 10; UKR.WS.560, п. 16.

121 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.550, пп. 4, 10; UKR.WS.556, пп. 10, 12; UKR.WS.566, п. 134; UKR.WS.574, п. 34. Див. також UKR.WS.503, п. 23; UKR.WS.530, п. 11; UKR.WS.532, п. 27; UKR.WS.545, п. 5; UKR.WS.554, пп. 6, 9; UKR.WS.576, п. 14.

122 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.520, п. 11; UKR.WS.543, п. 12; UKR.WS.546, пп. 9, 13-14, 16, 19. Див. також UKR.WS.493, п. 45; UKR.WS.497, п. 12; UKR.WS.503, п. 15; UKR.WS.504, п. 30; UKR.WS.511, пп. 15-18; UKR.WS.521, пп. 5-6; UKR.WS.528, пп. 32, 34; UKR.WS.530, пп. 10, 12, 15-16, 30, 32; UKR.WS.532, пп. 40, 45, 50; UKR.WS.533, п. 31; UKR.WS.537, пп. 28, 34; UKR.WS.541, пп. 16, 25, 33; UKR.WS.560, пп. 28-30; UKR.WS.562, пп. 24, 36-38; UKR.WS.567, п. 13; UKR.WS.572, пп. 69-70, 74, 83; UKR.WS.576, пп. 15, 18, 26-27.

123 Див. також підрозділ IV.б. **Катування та жорстоке поводження на територіях, підконтрольних російській владі**.

124 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493, пп. 16, 32; UKR.WS.496, п. 13; UKR.WS.520, п. 29; UKR.WS.535, п. 5; UKR.WS.536, пп. 31-32; UKR.WS.543, п. 12; UKR.WS.546, пп. 25, 45; UKR.WS.566, п. 134; UKR.WS.570, пп. 12, 22, 24. Див. також UKR.WS.503, пп. 18-20; UKR.WS.531, п. 34; UKR.WS.562, пп. 45-46; UKR.WS.563, п. 18; UKR.WS.572, п. 18; UKR.WS.575, пп. 9, 11; UKR.WS.576, п. 10.

періодичного, регулярного перегляду законності їх утримання.¹²⁵ Право на юридичне представництво також часто порушувалося.¹²⁶ Крім того, у деяких з повідомлених випадків російська влада неправомірно та незаконно класифікувала затриманих цивільних осіб як військовополонених.¹²⁷

49. Жінка, яка уціліла після ув'язнення в поліцейському відділку на окупованій частині Херсонській області, розповіла БДПЛ, як після неодноразових прохань до охоронців подати начальнику поліції запит про причини утримання її та її співкамерниць під вартою, стало очевидно, що їхнє утримання не було зареєстровано в поліції, а проти них не було висунуто жодних звинувачень. В офіційній відповіді зазначалося, що вони «*перебувають у сфері відповідальності Федеральної служби безпеки (ФСБ) і тільки ФСБ може вирішувати [їхню] долю*». У відчайдушній спробі отримати відповіді, уціліла розповіла, що оголосила 10-денне голодування. Після семи місяців свавільного утримання співробітники ФСБ сказали їй, що вона є «*жертвою обставин*», і відпустили її.¹²⁸
50. Як і під час попередніх моніторингів, БДПЛ було зафіксовано, що цивільним затриманим¹²⁹ часто відмовляли в контактах із зовнішнім світом.¹³⁰ У семи задокументованих випадках цивільних осіб утримували без зв'язку із зовнішнім світом протягом частини або всього терміну утримання під вартою.¹³¹ Цивільний, якого безпідставно утримували під вартою майже три роки, розповів БДПЛ: «*Протягом усього часу утримання під вартою мені ніколи не дозволяли зв'язатися з родичами. Я не отримав від них жодного листа. Я чув від інших [військовополонених], що їх відводили в кімнату, щоб зателефонувати родичам. Одного разу мене також відвели в цю кімнату, щоб зателефонувати, але потім хтось сказав, що я цивільний, і мене відправили назад у камеру*». ¹³² Сімох цивільних осіб незаконно

125 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.496, пп. 42-43; UKR.WS.536, п. 33. Див. також UKR.WS.497, пп. 19-20; UKR.WS.530, п. 45; UKR.WS.562, пп. 34, 37.

126 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.552, п. 33; UKR.WS.570, п. 28; UKR.WS.566, п. 179. Див. також UKR.WS.532, п. 47; UKR.WS.541, п. 39; UKR.WS.554, п. 9; UKR.WS.562, пп. 45-46.

127 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.520, пп. 5-7, 9, 13; UKR.WS.546, пп. 8, 9, 25-26. Див. також UKR.WS.493, п. 43; UKR.WS.497, пп. 17, 25-26; UKR.WS.532, п. 56; UKR.WS.562, пп. 31, 49-51; UKR.WS.570, п. 21.

128 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.536, пп. 33, 38, 43.

129 Див. також ОБСЄ/БДПЛ, *П'ятий проміжний звіт*, п. 39; *Шостий проміжний звіт*, п. 44.

130 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.496, пп. 13, 39; UKR.WS.520, п. 43; UKR.WS.536, п. 21; UKR.WS.543, п. 14; UKR.WS.546, пп. 26-27; UKR.WS.566, п. 180; UKR.WS.570, п. 28. Див. також UKR.WS.497, п. 13; UKR.WS.530, пп. 13, 38; UKR.WS.532, п. 49; UKR.WS.533, п. 28; UKR.WS.537, п. 23; UKR.WS.545, п. 5; UKR.WS.554, п. 9; UKR.WS.562, пп. 45, 59-60; UKR.WS.567, пп. 4, 9.

131 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.496, пп. 13, 38; UKR.WS.546, п. 26; UKR.WS.570, п. 28. Див. також UKR.WS.562, п. 32; UKR.WS.572, п. 72; UKR.WS.575, п. 18; UKR.WS.576, п. 15.

132 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.546, п. 26.

утримували під вартою протягом тривалого часу; найдовше утримання тривало 34 місяці.¹³³

51. Як і в попередніх проміжних звітах,¹³⁴ чотири уцілілі особи, які пережили свавільне затримання, повідомили, що для того, щоб їх звільнили, вони мусли підписати документ, в якому зобов'язувалися співпрацювати з російською владою або брати участь у постановочних відеозаписах, зачитуючи самообвинувальні заяви.¹³⁵ Одна з уцілілих заявила, що представники російської влади вимагали хабар в обмін на її звільнення.¹³⁶ Дві особи, які пережили свавільне затримання, розповіли, як їх змусили написати заяви про відсутність будь-яких скарг щодо їхнього затримання та поводження з ними під час ув'язнення.¹³⁷ В одному задокументованому випадку уціліла після свавільного затримання була двічі засуджена до адміністративного арешту та штрафу за сфабрикованими звинуваченнями у порушенні комендантської години. У результаті, на початку 2025 року її депортували з окупованої території до Грузії та заборонили повертатися туди протягом понад 40 років.¹³⁸
52. Крім того, БДІПЛ поспілкувалося з родичами та адвокатами 25 цивільних осіб, які на момент інтерв'ю все ще перебували під вартою або «зникли» внаслідок дій російських органів влади.¹³⁹ Дванадцять із них були свавільно заарештовані протягом першого року вторгнення Російської Федерації в Україну.¹⁴⁰ Свідки зазначили, що чотири постраждалі особи на момент свавільного арешту були неповнолітніми.¹⁴¹
53. Свідки часто не були поінформовані про факт або причини затримання членів їхніх сімей. Мати однієї з жертв розповіла БДІПЛ: *«Я дзвонила всім, кого знала, і зв'язувалася з людьми, яких не знала. Три місяці я грала в «детектива», шукаючи свого сина. Я розмістила фотографію сина в різних місцях [села в окупованій частині Харківській області]. До мене звернулася жінка, яка сказала, що бачила, як двоє російських солдатів*

133 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.496, пп. 5, 9 (8,5 місяців); UKR.WS.520, п. 11 (5 місяців); UKR.WS.536, пп. 4, 43 (7 місяців); UKR.WS.543, п. 12 (13,5 місяців); UKR.WS.546, пп. 4, 42 (34 місяці); UKR.WS.570, п. 15 (10 місяців). Див. також UKR.WS.531, пп. 7, 34 (8 місяців).

134 Див. ОБСЄ/БДІПЛ, *Четвертий проміжний звіт*, п. 54; *Шостий проміжний звіт*, п. 47.

135 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.496, п. 45; UKR.WS.556, п. 13; UKR.WS.566, п. 181; UKR.WS.570, п. 26.

136 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.536, п. 34.

137 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.536, п. 44; UKR.WS.570, п. 26.

138 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.552, пп. 25, 28, 30, 34-35, 39-40.

139 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493, п. 53; UKR.WS.497, пп. 9, 23; UKR.WS.503, п. 16; UKR.WS.504, п. 28; UKR.WS.511, пп. 15, 18; UKR.WS.521, пп. 5, 7; UKR.WS.528, п. 41; UKR.WS.530, пп. 8, 32; UKR.WS.532, п. 59; UKR.WS.533, пп. 37-38, 45-46; UKR.WS.537, п. 4; UKR.WS.541, п. 34; UKR.WS.549, пп. 31, 37; UKR.WS.554, п. 11; UKR.WS.560, п. 64; UKR.WS.562, п. 71; UKR.WS.563, п. 20; UKR.WS.567, п. 4; UKR.WS.570, п. 29; UKR.WS.572, п. 103; UKR.WS.575, пп. 18, 22; UKR.WS.576, п. 26.

140 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.497, п. 9; UKR.WS.511, п. 15; UKR.WS.521, п. 5; UKR.WS.530, пп. 8, 30; UKR.WS.532, пп. 12, 24; UKR.WS.533, пп. 19, 22; UKR.WS.537, пп. 11-12; UKR.WS.541, пп. 12, 14; UKR.WS.560, п. 15; UKR.WS.562, пп. 9, 13, 19; UKR.WS.570, п. 9.

141 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.504, п. 28; UKR.WS.572, п. 63.

забирали мого сина...».¹⁴² Крім того, російська влада часто взагалі відмовлялася визнавати факт затримання або надавати інформацію про долю затриманих чи місце їхнього перебування. Свідки зазначали, що після численних запитів про осіб, яких, як вважалося, утримують, вони або взагалі не отримували відповіді, або ж отримували (часто через кілька місяців) суперечливу, нечітку або неповну інформацію.¹⁴³

54. Десять свідків заявили, що єдину інформацію про місцезнаходження або долю своїх родичів вони змогли отримати від звільнених військовополонених або цивільних осіб, а також через адвокатів й інших осіб, які допомагали у пошуках.¹⁴⁴ Свідки розповіли БДПЛ про значні зусилля, яких вони доклали, щоб знайти інформацію про своїх зниклих родичів, зокрема наймання адвокатів, поїздки в різні місця на окупованих територіях, до Російської Федерації або Білорусі, а також звернення до різних міжнародних організацій, НУО та українських органів влади.¹⁴⁵ Свідки зазначали, що часті переведення затриманих осіб між установами на окупованих територіях або в Російській Федерації ще більше ускладнювали їхні пошуки.
55. Також БДПЛ збило додаткову інформацію про практику кримінального переслідування та засудження цивільних осіб за сфабрикованими звинуваченнями після свавільного затримання.¹⁴⁶ Згідно зі свідченнями очевидців, 14 постраждалих від свавільного затримання були звинувачені або вже засуджені за злочини, включаючи «тероризм», «шпигунство» та «державну зраду».¹⁴⁷ Свідки також повідомили, що затриманим цивільним особам було відмовлено в основних гарантіях справедливого судового розгляду в кримінальних провадженнях.¹⁴⁸
56. На підставі нещодавно отриманих свідчень очевидців і тих, що були проаналізовані у попередніх звітах, БДПЛ дійшов висновку, що Російська Федерація безпідставно затримала, у тому числі шляхом

142 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.532, пп. 22, 24.

143 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, пп. 44, 46; UKR.WS.496, п. 46; UKR.WS.497, п. 15; UKR.WS.528, пп. 24-30; UKR.WS.531, пп. 14-15, 19; UKR.WS.532, пп. 26-27, 33-34, 37-40; UKR.WS.533, пп. 22-25; UKR.WS.541, п. 23; UKR.WS.554, пп. 10-11; UKR.WS.562, пп. 42-43, 54; UKR.WS.563, п. 18; UKR.WS.575, пп. 9, 11. Див. також UKR.WS.497, п. 24; UKR.WS.530, п. 25. БДПЛ мала можливість проаналізувати відповіді на запити сімей від різних органів Російської Федерації.

144 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, пп. 45, 51-53; UKR.WS.497, п. 14; UKR.WS.511, п. 17; UKR.WS.521, пп. 7, 9; UKR.WS.528, пп. 28-29; UKR.WS.532, п. 45; UKR.WS.541, пп. 16, 20, 33; UKR.WS.554, пп. 6, 11-12; UKR.WS.560, пп. 29-31; UKR.WS.562, пп. 35, 38, 67.

145 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.497, пп. 13, 16-17; UKR.WS.532, пп. 22-24, 32-38; UKR.WS.541, пп. 7-8, 19, 34; UKR.WS.560, п. 63; UKR.WS.562, пп. 44, 47, 52-53, 66-69; UKR.WS.563, п. 18.

146 Див. також ОБСЕ/БДПЛ, *П'ятий проміжний звіт*, п. 41; *Шостий проміжний звіт*, п. 50.

147 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.503, пп. 43-46; UKR.WS.504, пп. 28, 51; UKR.WS.511, пп. 15-18; UKR.WS.521, пп. 5-6; UKR.WS.528, пп. 29, 41, 52; UKR.WS.530, пп. 20, 22-24, 30-33; UKR.WS.532, пп. 40, 45, 53; UKR.WS.533, пп. 32, 41-42, 44; UKR.WS.537, пп. 22, 26; UKR.WS.549, п. 15; UKR.WS.560, пп. 28, 32-33, 56-57, 64; UKR.WS.567, пп. 4, 15; UKR.WS.572, пп. 51, 74, 76, 103, 111; UKR.WS.576, пп. 19-20, 25, 30-31. Див. також UKR.WS.496, пп. 42-43; UKR.WS.528, пп. 32-34.

148 Більш детальну інформацію див. у підрозділі IV.д. **Судові процеси над українськими цивільними особами та військовополоненими, проведені російською владою.**

насильницьких зникнень, велику кількість цивільних чоловіків і жінок різного віку й професій у всіх районах України, що опинилися під її контролем, як на початковому, так і на пізніших етапах окупації, що свідчить про масові та системні порушення, які є злочинами проти людяності. Українських цивільних осіб, які зазнали свавільного позбавлення волі, слід негайно і беззастережно звільнити.

Б. КАТУВАННЯ ТА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ НА ТЕРИТОРІЯХ, ПІДКОНТРОЛЬНИХ РОСІЙСЬКІЙ ВЛАДІ

57. БДІПЛ отримало докази широкомасштабного й систематичного застосування катувань російською владою проти цивільних осіб, які перебувають під вартою.¹⁴⁹ Протягом першої половини 2025 року БДІПЛ опитало 12 уцілілих осіб, які пережили катування та жорстоке поведження (дев'ять чоловіків та три жінки),¹⁵⁰ а також отримало 18 повідомлень про достовірні факти таких порушень від родичів та адвокатів осіб, які були або залишаються свавільно затриманими російською владою.¹⁵¹ Нові задокументовані випадки мали місце як в офіційних, так і в імпровізованих місцях позбавлення волі на контрольованих Росією територіях України, зокрема в Донецькій, Запорізькій, Луганській та Херсонській областях, в Криму, а також на території Російської Федерації.
58. Як і в попередніх звітах,¹⁵² нові докази, зібрані БДІПЛ, підтверджують те, що катування регулярно застосовувалися під час допитів для отримання інформації або зізнань.¹⁵³ Винуватці змушували постраждалих осіб зізнатися в нібито співпраці з українськими збройними силами або владою, чи примушували їх надавати інформацію про осіб, які могли становити для них «інтерес», включно із затриманими родичами. Крім того, катування застосовувалися для покарання, залякування або приниження постраждалих,¹⁵⁴ а також для примусу їх до співпраці.¹⁵⁵

149 Див. також ОБСЄ/БДІПЛ, [Третій проміжний звіт](#), пп. 55-64; [Четвертий проміжний звіт](#), пп. 56-66; [П'ятий проміжний звіт](#), пп. 42-51; [Шостий проміжний звіт](#), пп. 52-65.

150 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.496; UKR.WS.520; UKR.WS.531; UKR.WS.535; UKR.WS.536; UKR.WS.543; UKR.WS.546; UKR.WS.550; UKR.WS.551; UKR.WS.566 (двоє жертв); UKR.WS.574.

151 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493, пп. 18-19; UKR.WS.503, пп. 22-27, 38; UKR.WS.504, п. 30; UKR.WS.511, пп. 15-17; UKR.WS.521, п. 5; UKR.WS.530, пп. 11-13, 16-18, 29, 35-36; UKR.WS.531, пп. 16, 47-49; UKR.WS.532, пп. 57-58; UKR.WS.533, пп. 37, 43; UKR.WS.536, пп. 56-58; UKR.WS.537, п. 24; UKR.WS.545, п. 5; UKR.WS.554, п. 9; UKR.WS.560, пп. 15, 17-18; UKR.WS.562, пп. 40-41; UKR.WS.572, пп. 12-13; UKR.WS.574, п. 75; UKR.WS.576, п. 29.

152 Див. ОБСЄ/БДІПЛ, [Третій проміжний звіт](#), п. 56; [Четвертий проміжний звіт](#), п. 58; [П'ятий проміжний звіт](#), п. 44; [Шостий проміжний звіт](#), п. 54.

153 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.496, пп. 14, 16-17, 19; UKR.WS.520, п. 43; UKR.WS.531, пп. 20-21; UKR.WS.535, пп. 7-9; UKR.WS.536, пп. 13-14; UKR.WS.543, п. 10; UKR.WS.550, пп. 11-12, 18; UKR.WS.551, п. 23; UKR.WS.566, пп. 144-146, 159-160; UKR.WS.574, п. 33. Див. також UKR.WS.503, пп. 23-25; UKR.WS.530, пп. 12, 44; UKR.WS.536, пп. 11-12.

154 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.520, пп. 15, 38, 41, 44-45; UKR.WS.536, пп. 19, 26; UKR.WS.543, пп. 13, 16; UKR.WS.546, пп. 20, 29, 33; UKR.WS.550, п. 4. Див. також UKR.WS.530, п. 14.

155 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.550, пп. 16-17. Див. також UKR.WS.530, п. 16.

Уцілілі ідентифікували виконавців катувань як військовослужбовців російських збройних сил, ФСБ та Слідчого комітету Росії, а також як штатних співробітників та співробітників підрозділів спеціального призначення («спецназу») Федеральної служби виконання покарань (ФСВП).¹⁵⁶

59. Уцілілі особи та свідки повідомили, що винуватці завдавали постраждалим сильного фізичного та морального болю і страждань. Майже всі уцілілі особи та свідки повідомили про жорстокі побиття, в тому числі різними предметами та інструментами.¹⁵⁷ Шість уцілілих осіб та одинадцять свідків заявили, що російські органи влади застосовували під час допитів електрошок.¹⁵⁸ Інші методи катування, про які повідомляли постраждалі особи, включали удушення, надягання пакетів на голову, голодування, тривале вимушене перебування у незручних положеннях, імітацію страти, виривання нігтів та тривале одиночне ув'язнення,¹⁵⁹ а також погрози смерті, каліцтва та фізичного насильства або погрози заподіяння шкоди членам сім'ї.¹⁶⁰ Свідки також повідомили про застосування та/або погрози застосування сексуального насильства як щодо них, самих, так і щодо членів їхніх сімей.¹⁶¹ Вісім уцілілих, повідомили про різні короткострокові та довготривалі фізичні ушкодження та стани внаслідок катувань, включаючи шрами, синці, опіки, садна та пухирі, переломи ребер, розриви м'язів, травми спини та голови, інфаркт міокарда, гінекологічні ушкодження та задишку.¹⁶²
60. За свідченнями очевидців, щоб змусити постраждалих зізнатися або отримати від них інформацію, російські органи влади іноді катували родичів у їхній присутності або змушували їх повірити, що їхні близькі зазнають насильства.¹⁶³ Уціліла, яка зазнала катувань, чиї син і чоловік були затримані разом з нею, розповіла БДПЛ, що під час допитів її

156 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.496, пп. 15, 18; UKR.WS.543, п. 16; UKR.WS.546, пп. 38-39, 41; UKR.WS.550, пп. 4, 10-11, 16; UKR.WS.551, п. 23; UKR.WS.556, п. 10; UKR.WS.566, пп. 143-144, 158; UKR.WS.574, п. 38.

157 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.496, пп. 12, 18, 21; UKR.WS.520, пп. 38-39, 41; UKR.WS.531, п. 21; UKR.WS.543, пп. 13, 16; UKR.WS.546, пп. 13, 20-21, 23, 33, 37-38, 41; UKR.WS.550, пп. 4, 10, 12, 18; UKR.WS.574, пп. 54-55; UKR.WS.551, пп. 23-24; UKR.WS.566, пп. 144-145, 148. Див. також UKR.WS.493, пп. 18-19; UKR.WS.521, пп. 5, 7; UKR.WS.530, пп. 11-13, 17; UKR.WS.531, пп. 16, 49; UKR.WS.532, п. 59; UKR.WS.533, пп. 37, 43; UKR.WS.535, п. 7; UKR.WS.537, п. 24; UKR.WS.545, п. 5; UKR.WS.560, пп. 41, 44; UKR.WS.562, п. 40; UKR.WS.576, п. 20.

158 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.496, п. 14; UKR.WS.520, п. 43; UKR.WS.546, п. 29; UKR.WS.550, п. 18; UKR.WS.566, пп. 146-148. Див. також UKR.WS.503, п. 23; UKR.WS.521, п. 5; UKR.WS.530, пп. 11-13; UKR.WS.531, пп. 16, 47-48; UKR.WS.533, п. 43; UKR.WS.535, п. 7; UKR.WS.536, пп. 13-14; UKR.WS.537, п. 24; UKR.WS.545, п. 5; UKR.WS.560, п. 18; UKR.WS.576, п. 20.

159 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.496, пп. 10, 15, 18; UKR.WS.520, п. 21; UKR.WS.537, п. 24; UKR.WS.543, пп. 10, 13; UKR.WS.546, пп. 21, 23-24, 33; UKR.WS.550, пп. 12, 18; див. також UKR.WS.572, п. 72.

160 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.496, п. 19; UKR.WS.520, п. 44; UKR.WS.530, пп. 12, 36; UKR.WS.536, п. 17; UKR.WS.543, п. 13; UKR.WS.550, пп. 4, 16; UKR.WS.566, п. 159. Див. також UKR.WS.521, п. 7.

161 Більш детально інформацію див. у підрозділі IV.г. **Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом**.

162 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.496, пп. 12, 53; UKR.WS.520, п. 39; UKR.WS.531, п. 22; UKR.WS.536, пп. 14-16; UKR.WS.543, п. 16; UKR.WS.546, пп. 38, 41; UKR.WS.550, п. 18; UKR.WS.574, пп. 55, 58, 61-62. Див. також UKR.WS.493, пп. 20, 29; UKR.WS.503, пп. 24, 26.

163 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.503, п. 23; UKR.WS.536, п. 11; UKR.WS.566, пп. 168-170.

змушували слухати, як її сина катують електричним струмом, а також погрожували його вбивством або згвалтуванням.¹⁶⁴ Інший уцілілий розповів: *«На першому поверсі також була жіноча камера [...] Щоб змусити чоловіків говорити, вони казали, що їхніх дружин, дівчат або матерів заарештували і тримають у цій камері для жінок, і якщо вони відмовляться співпрацювати та надати інформацію, то їхніх близьких згвалтують, поранять або відріжуть їм кінцівки чи пальці [...] Одного разу мене викликали на допит. Потім вони побили одну з жінок у камері, щоб я чув її крики, а мені сказали, що це моя дівчина»*.¹⁶⁵ Усі уцілілі від катувань також були свідками того, як інших ув'язнених, як цивільних, так і військовополонених, катували або піддавали фізичним знущанням.¹⁶⁶

61. БДІПЛ також отримало свідчення про систематичне застосування насильства, яке було частиною адміністративного режиму в місцях позбавлення волі, що перебували під контролем російської влади.¹⁶⁷ Говорячи про режим позбавлення волі, один з уцілілих згадував, що під час кожної перевірки камери, яка відбувалася чотири рази на день, його та інших ув'язнених змушували виходити в коридор з руками за спиною і нахиленим вперед тілом. Потім їх змушували стояти обличчям до стіни поки їх обшукували. Якщо хтось не розставляв ноги достатньо широко, охоронці били його по ногах.¹⁶⁸ Інший свідок, який відбував покарання в колонії у Херсонській області ще до вторгнення Російської Федерації в Україну, розповів, що після того, як установа перейшла під контроль Росії, він регулярно зазнавав фізичного насильства та погроз і був змушений виконувати важку фізичну працю без будь-якої компенсації.¹⁶⁹
62. Опитані БДІПЛ уцілілі також повідомили про застосування принизливих практик і «ритуалів», під час яких над затриманими знущалися та висміювали.¹⁷⁰ Один із уцілілих описав одну з таких практик, яка застосовувалася до нього під час коротких прогулянок на свіжому повітрі: *«Мене змушували демонструвати охоронцям, чи знаю я всі фізичні вправи, які повинні знати ув'язнені. Якось я спробував сказати їм, що не можу нормально присідати через травму ніг, отриману під час побиття, але вони не слухали і просто знову мене побили»*.¹⁷¹ Деякі «ритуали» були спеціально спрямовані на приниження національних,

164 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.536, пп. 11, 17.

165 Опитування свідка БДІПЛ, UKR.WS.566, пп. 168-170.

166 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.496, пп. 22, 28-29; UKR.WS.520, пп. 23, 41, 43, 47; UKR.WS.543, п. 16; UKR.WS.546, пп. 29, 41, 44; UKR.WS.550, пп. 4, 15; UKR.WS.551, п. 24; UKR.WS.566, пп. 154-155, 163, 170; UKR.WS.570, пп. 21, 25; UKR.WS.574, пп. 40, 44-46, 51. Див. також підрозділ IV.в. **Ситуація з військовополоненими**.

167 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.520, пп. 39, 41; UKR.WS.543, п. 16; UKR.WS.546, пп. 21, 34; UKR.WS.551, пп. 10-12, 23-25.

168 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.543, п. 16.

169 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.551, пп. 10-12, 23-25.

170 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.496, п. 36; UKR.WS.536, пп. 19, 25, 28; UKR.WS.546, пп. 20, 33.

171 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.546, п. 33.

патріотичних почуттів затриманих цивільних осіб або їхнього українського походження. Наприклад, затриманих змушували завчити і декламувати російський гімн або виголошувати гасла, що прославляють Росію; тих, хто не виконував ці вимоги, били або карали.¹⁷² Один із уцілілих зазначив, що його били щоразу, коли він вимовляв певні російські слова з українським акцентом.¹⁷³

63. Окрім режиму утримання під вартою, застосованого до цивільних ув'язнених російською владою, БДПЛ продовжувало отримувати повідомлення про широкого розповсюджені жахливі умови утримання, що є жорстоким, нелюдським або таким, що принижує гідність, поводженням або покаранням.¹⁷⁴ До них належать переповнені камери, відсутність належної вентиляції та освітлення, антисанітарні умови, зокрема брак елементарної гігієни, недостатня кількість води та їжі, а також неможливість ходити або займатися фізичними вправами.¹⁷⁵ Чотири уцілілих повідомили про небезпечну втрату ваги через погане харчування під час ув'язнення.¹⁷⁶ Один із них згадав, що він настільки схуднув, що охоронці робили ставки на те, «скільки ще [він] протримається».¹⁷⁷
64. Свідчення, отримані БДПЛ, також показали, як російська влада систематично відмовляла затриманим у наданні медичної допомоги або надавала її в недостатньому обсязі, як у випадках травм, спричинених катуваннями, так і у разі потреби надання звичайної медичної допомоги (наприклад, регулярного прийому ліків, які можуть знадобитися окремим особам).¹⁷⁸ Наприклад, адвокатка, яка представляє свавільно затриманого цивільного, повідомила БДПЛ, що коли її клієнт отримав численні травми внаслідок повторних побиттів та катувань і звернувся за медичною допомогою, персонал місця ув'язнення відмовився надати йому допомогу, заявивши: «якщо вони йому допоможуть, він втрапить ногу».¹⁷⁹ Відмова у наданні медичної допомоги також може становити

172 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.496, пп. 20-21, 23; UKR.WS.543, пп. 15, 16; UKR.WS.546, п. 22. Див. також UKR.WS.560, п. 43; UKR.WS.572, п. 73.

173 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.546, п. 37.

174 Див. ОБСЕ/БДПЛ, *Третій проміжний звіт*, п. 48; *Четвертий проміжний звіт*, пп. 51-52; *П'ятий проміжний звіт*, п. 38; *Шостий проміжний звіт*, п. 43.

175 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, пп. 23, 27; UKR.WS.496, пп. 12, 25, 27, 32-33, 35-36, 40; UKR.WS.520, пп. 21, 41-42; UKR.WS.536, пп. 20, 23-24, 26; UKR.WS.543, пп. 10-11, 13, 16; UKR.WS.546, пп. 15, 22, 28; UKR.WS.550, пп. 10, 13-14; UKR.WS.551, п. 16; UKR.WS.566, п. 171; UKR.WS.570, пп. 14, 16-18; UKR.WS.574, пп. 43, 50. Див. також UKR.WS.497, п. 22; UKR.WS.503, п. 37; UKR.WS.504, п. 38; UKR.WS.521, п. 9; UKR.WS.528, п. 42; UKR.WS.530, пп. 14, 17-18, 35-36; UKR.WS.531, п. 27; UKR.WS.532, пп. 57, 59; UKR.WS.541, п. 33; UKR.WS.545, п. 5; UKR.WS.554, пп. 6, 9; UKR.WS.560, пп. 42-43; UKR.WS.562, п. 40; UKR.WS.572, пп. 66, 86.

176 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.520, п. 45; UKR.WS.543, п. 19; UKR.WS.546, п. 15; UKR.WS.566, п. 188. Див. також UKR.WS.531, п. 27.

177 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.546, п. 23.

178 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.496, пп. 27, 40; UKR.WS.543, пп. 11, 16; UKR.WS.570, п. 17. Див. також UKR.WS.530, пп. 14, 17-18; UKR.WS.554, п. 9; UKR.WS.560, п. 43; UKR.WS.572, пп. 78-79, 84, 87, 89, 101-102.

179 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.530, п. 17.

порушення заборони катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

65. БДІПЛ також отримало достовірні повідомлення про смерть у місцях позбавлення волі внаслідок катувань або нелюдських умов, включаючи ненадання своєчасної та належної медичної допомоги.¹⁸⁰ Одна зі свідків повідомила БДІПЛ, що її співкамерниця, хоча і не зазнавала фізичного насильства, але під час восьмимісячного перебування без зв'язку із зовнішнім світом зазнала таких моральних страждань, що вчинила самогубство.¹⁸¹
66. Іншим прикладом є випадок Вікторії Роциної, 27-річної української журналістки-розслідувачки, яка зникла у серпні 2023 року на підконтрольній Росії частині Запорізької області.¹⁸² Коли тіло журналістки було передано під час обміну останками у лютому 2025 року, воно було позначене як «невідомий чоловік» і «мало ознаки кахексії» (крайня ступінь виснаження). Судово-медична експертиза виявила численні ознаки, що свідчать про катування, зокрема «можливе застосування ураження електричним струмом». Російська влада видала кілька внутрішніх органів перед поверненням тіла, що не дозволило експертам встановити точну причину смерті.¹⁸³ Журналістське розслідування виявило, що перед переведенням до СІЗО №2 у Таганрозі (Російська Федерація) Роцина протягом чотирьох місяців утримувалася без зв'язку із зовнішнім світом у Мелітополі, де зазнавала уражень електричним струмом.¹⁸⁴

В. СИТУАЦІЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ

67. Протягом першої половини 2025 року БДІПЛ продовжувало отримувати повідомлення,¹⁸⁵ у тому числі 28 свідчень очевидців, про порушення МГП та МППЛ, пов'язаних із поводженням з українськими військовополоненими. З цих свідчень 23 були надані колишніми військовополоненими (20 чоловіками та трьома жінками), а ще п'ять – членами сімей військовополонених.¹⁸⁶ Дев'ять із 23 військовополонених були звільнені протягом першої половини 2025 року, що свідчить

180 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.551, п. 16. Див. також UKR.WS.528, п. 31; UKR.WS.530, п. 35.

181 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.552, пп. 37-38.

182 Брифінг начальника Департаменту Офісу Генпрокурора Юрія Білоусова, YouTube від 24 квітня 2025 року, українською мовою. Див. також ОБСЄ/БДІПЛ, *Шостий проміжний звіт*, п. 51.

183 Там само.

184 Приховані затримані. Історія Вікторії Роциної, iStories, 29 квітня 2025 року.

185 Див. ОБСЄ/БДІПЛ, *Третій проміжний звіт*, п. 28; *Четвертий проміжний звіт*, п. 33; *П'ятий проміжний звіт*, п. 52; *Шостий проміжний звіт*, п. 66.

186 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.492, UKR.WS.494, UKR.WS.498, UKR.WS.506, UKR.WS.510, UKR.WS.516, UKR.WS.519, UKR.WS.522, UKR.WS.523, UKR.WS.524, UKR.WS.525, UKR.WS.526, UKR.WS.527, UKR.WS.544, UKR.WS.555, UKR.WS.557, UKR.WS.558, UKR.WS.559, UKR.WS.565, UKR.WS.571 (чоловіки-військовополонені); UKR.WS.495, UKR.WS.507, UKR.WS.568 (жінки-військовополонені); UKR.WS.508, UKR.WS.512, UKR.WS.513, UKR.WS.518, UKR.WS.553 (члени сімей військовополонених).

про систематичний характер порушень.¹⁸⁷ Тривалість інтернування становила від чотирьох до 38 місяців.

68. Свідки описували місця інтернування як виправні колонії, поліцейські відділки, військові бази та слідчі ізолятори, а також розповідали про утримання в імпровізованих казармах у приміщеннях заводів, на складах, дачах, занедбаних фермах, школах і клубах.¹⁸⁸ Усі свідки, крім одного, заявили, що військовополонених неодноразово переводили між місцями утримання під вартою. Більшість військовополонених розповіли, що їх утримували разом із цивільними особами, затриманими за (нібито) кримінальну діяльність або за колишню службу в Збройних Силах України,¹⁸⁹ хоча інші зазначали, що їх утримували окремо.¹⁹⁰ Військовополонені переважно утримувалися окремо від ув'язнених протилежної статі,¹⁹¹ і лише в одному свідченні зазначалося інакше.¹⁹²
69. Військовополонені повідомляли про допити, які проводилися Слідчим комітетом Росії, ФСБ або військовослужбовцями російських збройних сил.¹⁹³ За словами 13 свідків, катування та/або жорстоке поводження часто застосовувалися до і під час допитів,¹⁹⁴ а один свідок заявив, що *«допити завжди супроводжувалися тортурами»*.¹⁹⁵ Винуватці застосовували, наприклад, перцевий спрей, утримання в незручних позиціях, побиття, удушення, імітацію утоплення, ураження електричним струмом (геніталій), погрози згвалтуванням і смертю, а також згвалтування з використанням сторонніх предметів. Вісім свідків зазначили, що ці методи допиту (або погрози їх застосування) призводили до зізнань під примусом або неправдивих свідчень.¹⁹⁶

187 Опитування свідків БДПІЛ UKR.WS.494, UKR.WS.522, UKR.WS.525, UKR.WS.526, UKR.WS.527, UKR.WS.544, UKR.WS.558, UKR.WS.559, UKR.WS.565.

188 Опитування свідків БДПІЛ UKR.WS.494, п. 12; UKR.WS.495, п. 5; UKR.WS.525, п. 12; UKR.WS.526, п. 7; UKR.WS.527, п. 14; UKR.WS.525, п. 19; UKR.WS.544, п. 10; UKR.WS.558, пп. 21, 56; UKR.WS.568, п. 4; UKR.WS.565, п. 10.

189 Опитування свідків БДПІЛ UKR.WS.494, п. 30; UKR.WS.495, п. 42; UKR.WS.516, п. 45; UKR.WS.518, п. 38; UKR.WS.523, п. 47; UKR.WS.527, п. 24; UKR.WS.558, п. 104; UKR.WS.559, п. 12; UKR.WS.565, пп. 12, 23; UKR.WS.568, п. 14; UKR.WS.571, п. 60.

190 Опитування свідків БДПІЛ UKR.WS.510, пп. 59, 60; UKR.WS.522, п. 28; UKR.WS.525, п. 14; UKR.WS.526, п. 27.

191 Опитування свідків БДПІЛ UKR.WS.516, п. 43; UKR.WS.519, п. 27; UKR.WS.523, п. 47; UKR.WS.524, п. 24; UKR.WS.526, п. 11; UKR.WS.544, п. 29; UKR.WS.555, п. 26; UKR.WS.558, п. 106; UKR.WS.568, п. 14; UKR.WS.571, п. 60.

192 Опитування свідка БДПІЛ UKR.WS.492, п. 10.

193 Опитування свідків БДПІЛ UKR.WS.494, п. 13; UKR.WS.506, п. 26; UKR.WS.516, п. 75; UKR.WS.525, п. 15; UKR.WS.558, пп. 5, 67, 90; UKR.WS.571, п. 61; UKR.WS.555, п. 42.

194 Опитування свідків БДПІЛ UKR.WS.492, пп. 11, 14; UKR.WS.494, п. 13; UKR.WS.495, п. 48; UKR.WS.510, п. 91; UKR.WS.519, п. 10; UKR.WS.522, пп. 31, 53; UKR.WS.524, п. 23; UKR.WS.525, пп. 15, 39; UKR.WS.527, п. 58; UKR.WS.544, п. 50; UKR.WS.557, пп. 66, 77, 78; UKR.WS.558, пп. 32, 33, 58; UKR.WS.565, пп. 17, 24, 36; UKR.WS.568, п. 9.

195 Опитування свідка БДПІЛ UKR.WS.492, п. 11. Див. також підрозділ IV. б. **Катування та жорстоке поводження на територіях, підконтрольних російській владі.**

196 Опитування свідків БДПІЛ UKR.WS.494, п. 13; UKR.WS.495, п. 15; UKR.WS.498, п. 16; UKR.WS.508, п. 19; UKR.WS.510, п. 91; UKR.WS.519, п. 11; UKR.WS.557, п. 79; UKR.WS.568, п. 18.

Свідки також детально описали випадки, коли осіб змушували підписувати документи, не даючи їм можливості їх прочитати.¹⁹⁷

70. Двадцять шість із 28 свідків розповіли про катування, яких зазнавали українські військовополонені, підтверджуючи їх постійне, поширене та систематичне застосування.¹⁹⁸ Найчастіше згадувалося про фізичне насильство у вигляді побиття, причому деякі свідки зазначали, що це відбувалося щодня:¹⁹⁹ *«Протягом 1008 днів полону не було жодного дня, коли мене не били».*²⁰⁰ Наприклад, охоронці вибивали букву «Z» на спині військовополонених або били їх під час прийому їжі, у душі чи в інших місцях, коли вони були оголеними.²⁰¹ Ці знущання призвели до зламаних зубів і кісток,²⁰² тривалої інвалідності або смерті.²⁰³ Серед причин знущань називалися прохання про мило або ліки, читання книги, відвідування туалету без дозволу, неправильне запам'ятовування тюремних правил або відсутність будь-яких видимих причин.²⁰⁴ Один зі свідків уточнив, що *«ступінь і характер побиття залежали від їхнього настрою, війни, погоди».*²⁰⁵ Військовополонені повідомляли про побиття гумовими кийками, пластиковими трубами, зброєю, палицями, електричними шнурами, дерев'яними лопатами, ремнями та ланцюгами.²⁰⁶
71. Так само як і раніше повідомлялося БДІПЛ,²⁰⁷ військовополонені розповіли про побиття та застосування електрошоку після прибуття до установи.²⁰⁸ Один зі свідків розповів: *«Була процедура прийому — через гучномовці грали російський гімн, було багато спецпризначенців, багато з них з собаками, і вони били нас всю ніч. Нас було 76, і троє не пережили цих побоїв».*²⁰⁹ У деяких місцях жінки не проходили цю

197 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.494, пп. 8, 10; UKR.WS.495, п. 13; UKR.WS.498, пп. 16, 33; UKR.WS.523, п. 34; UKR.WS.544, п. 40; UKR.WS.555, п. 32; UKR.WS.565, п. 17.

198 Див. ОБСЄ/БДІПЛ, *Четвертий проміжний звіт*, п. 33; *П'ятий проміжний звіт*, п. 6; *Шостий проміжний звіт*, п. 8.

199 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.519, пп. 7, 17; UKR.WS.544, п. 47.

200 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.544, п. 55.

201 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.494, пп. 19, 28; UKR.WS.522, пп. 21, 25; UKR.WS.523, п. 24; UKR.WS.526, пп. 38, 55; UKR.WS.527, п. 54; UKR.WS.557, п. 91; UKR.WS.565, п. 14; UKR.WS.568, п. 23.

202 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.494, п. 29; UKR.WS.495, п. 12; UKR.WS.516, п. 119; UKR.WS.525, п. 6; UKR.WS.544, п. 26.

203 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.510, п. 86; UKR.WS.527, п. 48.

204 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.494, п. 20; UKR.WS.498, п. 48; UKR.WS.527, пп. 66, 73; UKR.WS.544, пп. 23, 47; UKR.WS.553, п. 18; UKR.WS.558, п. 37; UKR.WS.559, п. 28; UKR.WS.565, п. 37.

205 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.523, п. 53.

206 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.494, пп. 10, 19, 28; UKR.WS.495, п. 12; UKR.WS.498, пп. 23, 41; UKR.WS.507, п. 26; UKR.WS.508, п. 21; UKR.WS.510, пп. 89, 99; UKR.WS.519, п. 6; UKR.WS.522, пп. 18, 20, 39; UKR.WS.523, пп. 16, 29, 38; UKR.WS.525, п. 21; UKR.WS.526, пп. 17, 37, 35; UKR.WS.527, п. 21; UKR.WS.544, п. 12; UKR.WS.555, п. 57; UKR.WS.557, п. 29; UKR.WS.558, п. 54; UKR.WS.559, п. 11; UKR.WS.565, п. 35.

207 Див. ОБСЄ/БДІПЛ, *Четвертий проміжний звіт*, п. 70; *П'ятий проміжний звіт*, п. 56; *Шостий проміжний звіт*, п. 73.

208 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.494, п. 10; UKR.WS.498, п. 23; UKR.WS.512, п. 16; UKR.WS.519, п. 7; UKR.WS.523, п. 16; UKR.WS.524, п. 29; UKR.WS.525, п. 13; UKR.WS.526, п. 33; UKR.WS.555, п. 57; UKR.WS.557, п. 29; UKR.WS.558, п. 120; UKR.WS.559, пп. 11, 17; UKR.WS.565, п. 34; UKR.WS.571, п. 75.

209 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.510, п. 86.

«процедуру прийому» і їх били рідше, ніж чоловіків.²¹⁰ Серед інших методів катування застосовувалися електрошок, нацьковування собак на ув'язнених, удушення, імітація утоплення, імітація страти, підвішування, обпикання шкіри гарячою водою, підпалювання волосся на тілі та сексуальне насильство.²¹¹ Двоє військовополонених повідомили, що їх утримували в холодних одиночних камерах тривалістю до одного місяця без достатнього харчування, води та санітарних умов, причому одного з них тримали там голим.²¹² Військовополоненим також погрожували позбавленням їжі, сексуальним насильством, тілесними ушкодженнями та смертю.²¹³ Свідки також описали випадки свавільних вбивств, зокрема випадки, коли в'язнів катували (зазвичай били) до смерті або розстрілювали.²¹⁴

72. Деяким свідкам доводилося виконувати тисячі присідань і віджимань як покарання, іноді голими.²¹⁵ Одночасно в'язням заборонялося вільно займатися фізичними вправами.²¹⁶ Військовополонені також зазнавали принизливого та зневажливого поводження, включаючи образи, змушування повзати (іноді протягом декількох годин поспіль), чистити брудні туалети голими руками, називати один одного принизливими іменами та імітувати тварин.²¹⁷ Військовополонених змушували вивчати російський національний гімн і співати його на вимогу²¹⁸ під загрозою побиття.²¹⁹ З гучномовців у місцях утримання під вартою безперервно звучали російські військові пісні,²²⁰ а військовополонених змушували скандувати «слава Росії» щоразу, коли відчинялися двері камери, а розмовляти вони могли виключно російською мовою.²²¹ Однак, деякі групи військовополонених зазнавали ще гіршого поводження, наприклад, солдати з Центральної або Західної України,

210 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, п. 24; UKR.WS.507, п. 26.

211 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.494, пп. 23, 37; UKR.WS.495, п. 27; UKR.WS.507, п. 10; UKR.WS.508, пп. 21, 27, 119; UKR.WS.510, п. 99; UKR.WS.516, пп. 77, 125, 127, 149; UKR.WS.519, п. 8; UKR.WS.522, пп. 13, 21; UKR.WS.524, п. 45; UKR.WS.526, пп. 17, 37; UKR.WS.527, пп. 48, 50, 51, 58, 79; UKR.WS.544, пп. 26, 36, 52; UKR.WS.553, п. 18; UKR.WS.555, пп. 59, 77; UKR.WS.557, пп. 62, 76; UKR.WS.558, пп. 40, 88, 120; UKR.WS.559, п. 13; UKR.WS.565, пп. 14, 16, 22, 34; UKR.WS.568, пп. 9, 10; UKR.WS.571, пп. 75, 111. Більш детальну інформацію див. у підрозділі IV. г. **Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом**.

212 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.524, п. 36; UKR.WS.544, п. 54.

213 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.519, п. 16; UKR.WS.544, пп. 26, 59; UKR.WS.558, пп. 45, 70, 88.

214 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.494, п. 12; UKR.WS.508, п. 21; UKR.WS.510, п. 86; UKR.WS.523, пп. 22, 26; UKR.WS.525, п. 21; UKR.WS.544, п. 14; UKR.WS.557, п. 19; UKR.WS.559, п. 21.

215 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.498, п. 49, UKR.WS.510, п. 91, UKR.WS.519, пп. 6, 9, UKR.WS.522, п. 21, UKR.WS.571, п. 120.

216 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.555, п. 75.

217 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.498, п. 41; UKR.WS.507, п. 3; UKR.WS.510, п. 13; UKR.WS.516, пп. 117, 178; UKR.WS.519, п. 8; UKR.WS.524, п. 42; UKR.WS.526, п. 34; UKR.WS.544, пп. 15, 20; UKR.WS.555, п. 75; UKR.WS.565, пп. 11, 15, 25, 38.

218 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.494, п. 20; UKR.WS.495, п. 39; UKR.WS.522, п. 37; UKR.WS.523, п. 27; UKR.WS.527, п. 32; UKR.WS.544, п. 35; UKR.WS.555, п. 72; UKR.WS.559, п. 20; UKR.WS.565, п. 22; UKR.WS.571, п. 54.

219 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.498, п. 30; UKR.WS.507, п. 9; UKR.WS.516, п. 47; UKR.WS.519, п. 9; UKR.WS.523, п. 27; UKR.WS.527, п. 32; UKR.WS.544, п. 35; UKR.WS.555, п. 73; UKR.WS.559, п. 20; UKR.WS.565, п. 22; UKR.WS.571, п. 121.

220 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.516, п. 47; UKR.WS.519, п. 17; UKR.WS.544, п. 35; UKR.WS.555, п. 73.

221 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.519, п. 15; UKR.WS.522, п. 66.

військовослужбовці полку «Азов» і батальйону «Айдар», а також ті, хто мав татування з українською національною символікою або зображеннями, які російська влада вважала пов'язаними з праворадикальною ідеологією.²²² Свідки розповідали, що деяких осіб змушували видаляти татування за допомогою гострого каміння.²²³

73. Протягом першої половини 2025 року, як і в попередніх звітних періодах, БДІПЛ отримало свідчення про погані умови інтернування.²²⁴ Військовополонені утримувалися в переповнених камерах і бараках, з браком опалення й умов для сну. Світло вмикалося на весь день або було несправним, вікна були розбиті або залишалися відчиненими взимку і зачиненими влітку.²²⁵ Один зі свідків згадував, як «нас було 17 у камері, призначеній для двох осіб».²²⁶ Водночас свідки повідомляли, що їх карали за те, що вони спали на підлозі, коли не було ліжок, або за те, що вони носили куртки, коли не було опалення.²²⁷ Гігієна була загальною проблемою, камери були заповнені щурами, комахами або пліснявою.²²⁸ Військовополонені часто не мали доступу до душу²²⁹ або води для вмивання²³⁰ протягом тривалого часу. Доступ до мила, туалетного паперу, зубної пасти та зубних щіток також був обмеженим. Свідки повідомляли, що їм та іншим військовополоненим видавали використані зубні щітки або доводилося користуватися тими самими бритвами, що й інші військовополонені.²³¹ Недостатній доступ до туалетів іноді призводив до нетримання сечі.²³²
74. Свідки повідомляли про недостатню кількість їжі та води, зазначаючи, що «[...] три буханки хліба та три пляшки води (1,5 літра) [доводилося

222 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.494, п. 24; UKR.WS.495, п. 58; UKR.WS.498, п. 29; UKR.WS.507, п. 16; UKR.WS.516, пп. 119, 149; UKR.WS.522, п. 68; UKR.WS.523, п. 29; UKR.WS.526, п. 23; UKR.WS.544, п. 26; UKR.WS.558, п. 103; UKR.WS.568, п. 12.

223 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.525, п. 17; UKR.WS.558, п. 97.

224 Див. ОБСЄ/БДІПЛ, [Четвертий проміжний звіт](#), п. 69; [П'ятий проміжний звіт](#), п. 63; [Шостий проміжний звіт](#), п. 78.

225 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.494, п. 8; UKR.WS.495, пп. 11, 13, 15; UKR.WS.498, пп. 14, 19; UKR.WS.510, п. 58; UKR.WS.513, п. 11; UKR.WS.516, пп. 51, 137; UKR.WS.519, пп. 6, 17; UKR.WS.522, пп. 25, 67; UKR.WS.525, пп. 12, 14, 24, 38; UKR.WS.526, п. 52; UKR.WS.527, пп. 14, 42, 63, 64; UKR.WS.544, пп. 10, 64; UKR.WS.555, пп. 24, 132; UKR.WS.557, п. 40; UKR.WS.558, пп. 82, 100; UKR.WS.559, п. 7; UKR.WS.568, п. 20; UKR.WS.571, пп. 21, 30.

226 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.498, п. 14.

227 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.495, п. 25; UKR.WS.498, п. 34; UKR.WS.507, п. 11; UKR.WS.516, п. 147; UKR.WS.555, п. 63; UKR.WS.557, п. 83; UKR.WS.558, п. 81; UKR.WS.565, п. 22.

228 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.494, п. 14; UKR.WS.495, п. 38; UKR.WS.498, п. 35; UKR.WS.516, п. 137; UKR.WS.518, п. 39; UKR.WS.519, п. 17; UKR.WS.522, п. 42; UKR.WS.525, п. 14; UKR.WS.526, п. 52; UKR.WS.527, п. 71; UKR.WS.544, п. 10; UKR.WS.558, пп. 79, 100; UKR.WS.565, п. 20.

229 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.507, п. 10; UKR.WS.571, п. 66.

230 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.498, п. 14; UKR.WS.516, п. 113; UKR.WS.525, п. 23; UKR.WS.555, п. 46.

231 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.510, п. 113; UKR.WS.522, п. 42; UKR.WS.527, п. 65; UKR.WS.544, пп. 68, 69; UKR.WS.555, п. 47; UKR.WS.559, п. 20; UKR.WS.571, п. 138.

232 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.495, пп. 8, 10; UKR.WS.498, п. 14; UKR.WS.506, п. 39; UKR.WS.516, п. 53; UKR.WS.525, п. 9; UKR.WS.527, п. 14; UKR.WS.557, п. 23; UKR.WS.558, п. 77; UKR.WS.565, п. 37.

ділити] між зо особами». ²³³ Харчування було нерегулярним, ²³⁴ а військовополоненим не давали достатньо часу на їжу. Деякі з них повідомляли, що мали лише зо секунд, щоб поїсти. ²³⁵

75. БДПЛ отримало повідомлення про випадки зараження військовополонених інфекційними захворюваннями, зокрема коростою, ВІЛ, гепатитом і туберкульозом. ²³⁶ Наприклад, свідки повідомляли, що їх утримували разом з хворими на туберкульоз без проведення медичних оглядів чи лікування. ²³⁷ Медична допомога надавалася лише у виняткових випадках або взагалі не надавалася. ²³⁸ Стоматологічна допомога була настільки поганою, що «ув'язнені мусили виривати собі зуби самотійно». ²³⁹ Двоє свідків повідомили, що лікарі з місць інтернування били військовополонених і застосовували до них електрошокери замість надання медичної допомоги. ²⁴⁰ БДПЛ також отримало інформацію про смерть у місцях утримання під вартою через брак медичної допомоги. ²⁴¹ Після звільнення багато свідків мали серйозні фізичні та психічні проблеми зі здоров'ям, зокрема значну втрату ваги, порушення менструального циклу та психологічні травми; ²⁴² декільком довелося перенести хірургічне втручання або лікування, а деякі навіть намагалися вчинити самогубство. ²⁴³
76. Дев'ять свідків та уцілілих описали порушення, про яке БДПЛ повідомляє з початку збройного конфлікту: військовополонені піддавалися цікавості публіки, їх змушували з'являтися на фотографія та записувати відеозвернення, які згодом публікувалися в Інтернеті. ²⁴⁴ У цих відео військовополонені або озвучували свої особисті дані,

233 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.494, п. 12. Див. також UKR.WS.525, п. 22.

234 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.494, пп. 8, 12, 14; UKR.WS.495, п. 16; UKR.WS.498, пп. 9, 14, 44; UKR.WS.507, п. 29; UKR.WS.508, п. 20; UKR.WS.510, п. 58; UKR.WS.512, п. 17; UKR.WS.516, пп. 47, 113, 120; UKR.WS.519, п. 6; UKR.WS.522, п. 78; UKR.WS.523, п. 37; UKR.WS.525, пп. 14, 22, 27; UKR.WS.526, п. 55; UKR.WS.527, п. 14; UKR.WS.544, пп. 24, 44, 63; UKR.WS.553, п. 18; UKR.WS.555, пп. 25, 46, 48; UKR.WS.557, пп. 23, 36, 45; UKR.WS.558, пп. 79, 81, 101; UKR.WS.559, пп. 9, 13; UKR.WS.568, п. 20; UKR.WS.571, п. 21.

235 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.494, п. 27; UKR.WS.498, п. 29; UKR.WS.506, п. 33; UKR.WS.510, п. 118; UKR.WS.522, п. 47; UKR.WS.525, п. 27; UKR.WS.527, п. 32; UKR.WS.553, п. 18; UKR.WS.555, п. 48; UKR.WS.558, п. 101.

236 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.513, п. 11; UKR.WS.516, пп. 71, 137; UKR.WS.527, пп. 45, 48, 75; UKR.WS.544, пп. 23, 64; UKR.WS.558, п. 146; UKR.WS.565, п. 39.

237 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, п. 83; UKR.WS.516, п. 113; UKR.WS.525, п. 9; UKR.WS.526, п. 52; UKR.WS.558, п. 146.

238 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.494, п. 22; UKR.WS.495, пп. 48, 60; UKR.WS.507, п. 6; UKR.WS.516, п. 69; UKR.WS.522, п. 24; UKR.WS.523, п. 44; UKR.WS.525, п. 9; UKR.WS.527, пп. 35, 71; UKR.WS.555, п. 30; UKR.WS.557, п. 79; UKR.WS.558, п. 102; UKR.WS.565, п. 37; UKR.WS.568, п. 22; UKR.WS.571, п. 126.

239 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.494, п. 22.

240 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.510, п. 115; UKR.WS.519, п. 17.

241 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.522, пп. 57, 60; UKR.WS.558, п. 146.

242 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.494, п. 40; UKR.WS.495, п. 90; UKR.WS.506, п. 34; UKR.WS.516, п. 185; UKR.WS.525, п. 37; UKR.WS.544, п. 73; UKR.WS.557, п. 93; UKR.WS.558, пп. 173, 174.

243 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, п. 90; UKR.WS.522, п. 76; UKR.WS.523, п. 32; UKR.WS.544, п. 73; UKR.WS.557, пп. 84, 93; UKR.WS.558, пп. 173, 174; UKR.WS.568, п. 9; UKR.WS.571, п. 138.

244 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.498, п. 36; UKR.WS.508, п. 14; UKR.WS.523, п. 42; UKR.WS.527, п. 72; UKR.WS.544, пп. 19, 72; UKR.WS.553, п. 8; UKR.WS.555, п. 34; UKR.WS.557, п. 111; UKR.WS.565, пп. 91, 92. Див. також ОБСЄ/БДПЛ, [Четвертий проміжний звіт](#), п. 33; [П'ятий проміжний звіт](#), п. 60; [Шостий проміжний звіт](#), п. 87.

або робили проросійські заяви.²⁴⁵ Крім того, 11 уцілілих осіб, заявили про неможливість реалізувати своє право на листування.²⁴⁶ Коли військовополоненим дозволяли обмінюватися листами та отримувати посилки, застосовувалася цензура.²⁴⁷ Часто листи не доставлялися, а посилки розкрадалися.²⁴⁸

77. Свідки також повідомили БДІПЛ, що російська влада не інформувала їх про їхній статус військовополонених, а також про пов'язані з ним права та гарантії.²⁴⁹ Свідки зазначали, що адміністрація в'язниці замість цього казала їм «[...] що ми не маємо прав, що ми ніхто»,²⁵⁰ натякаючи, «[...] що якщо хтось згадає Женевську конвенцію, вони розберуться з цією людиною».²⁵¹ Тим не менш, БДІПЛ отримало повідомлення про відвідування військовополонених Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ), Російським Червоним Хрестом²⁵² та російським омбудсменом.²⁵³ Під час цих відвідувань військовополоненим наказували утримуватися від скарг, інакше їм загрожувало покарання.²⁵⁴
78. БДІПЛ продовжувало стикатися з труднощами у доступі та проведенні співбесід з військовополоненими, яких утримують обидві сторони конфлікту.²⁵⁵ На сьогодні БДІПЛ вдалося провести співбесіди з українськими військовополоненими лише після їхнього звільнення з полону. На запити про поводження з російськими військовополоненими українські органи влади запевняють у дотриманні МГП, детально описуючи умови утримання, розпорядок дня, належне забезпечення харчуванням, водою, медичною допомогою та санітарними умовами, доступ до МКЧХ і зв'язок із родичами. Водночас, попри неодноразові запити БДІПЛ, російська влада надала лише обмежену інформацію про поводження з українськими військовополоненими.

245 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.498, п. 36; UKR.WS.523, п. 42; UKR.WS.527, п. 72; UKR.WS.544, пп. 19, 72; UKR.WS.557, п. 111; UKR.WS.565, пп. 91, 92.

246 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.506, п. 20; UKR.WS.507, п. 7; UKR.WS.510, пп. 43-46; UKR.WS.516, п. 93; UKR.WS.524, п. 53; UKR.WS.526, п. 44; UKR.WS.527, пп. 41, 69; UKR.WS.555, пп. 36, 84; UKR.WS.557, п. 22; UKR.WS.558, п. 109; UKR.WS.559, п. 24. Ймовірно після судових процесів військовополоненим, як правило, дозволяється обмінюватися листами. Див. опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.508, п. 69; UKR.WS.518, п. 42; UKR.WS.519, п. 25.

247 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.523, п. 34.

248 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.498, п. 36; UKR.WS.522, п. 54; UKR.WS.525, п. 31.

249 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.523, п. 2; UKR.WS.525, п. 10; UKR.WS.526, п. 21; UKR.WS.544, п. 61; UKR.WS.555, п. 83; UKR.WS.557, п. 21; UKR.WS.558, п. 125; UKR.WS.568, п. 7.

250 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.544, п. 61.

251 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.558, п. 125.

252 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.522, п. 52; UKR.WS.523, п. 34; UKR.WS.524, п. 63; UKR.WS.544, п. 70; UKR.WS.559, п. 23; UKR.WS.565, п. 30.

253 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.494, п. 25; UKR.WS.522, п. 51; UKR.WS.525, п. 30; UKR.WS.526, п. 59; UKR.WS.544, п. 70; UKR.WS.559, п. 23; UKR.WS.568, п. 107.

254 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.524, п. 67; UKR.WS.527, пп. 61, 70; UKR.WS.544, п. 70; UKR.WS.559, п. 23; UKR.WS.565, п. 30.

255 Див. ОБСЄ/БДІПЛ, П'ятий проміжний звіт, п. 72; Шостий проміжний звіт, п. 90.

Г. СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО, ПОВ'ЯЗАНЕ З КОНФЛІКТОМ

79. Протягом першої половини 2025 року БДПЛ збило 23 свідчення про СНПК,²⁵⁶ з яких 21 було надано безпосередньо уцілілими. У шести свідченнях йшлося про насильство скоєне щодо жінок, у 15 – щодо чоловіків, а два свідчення містили інформацію про випадки насильства як щодо чоловіків, так і щодо жінок. Усі задокументовані акти насильства відбулися в місцях несвободи, зокрема під час затримання, допитів та у душових приміщеннях місць утримання. Уцілілі особи та свідки повідомляли про випадки СНПК у місцях позбавлення волі на територіях України, що перебувають під контролем Росії, зокрема у Донецькій та Херсонській областях,²⁵⁷ а також у Камишині, Ростові, Таганрозі та Кінешмі на території Російської Федерації.²⁵⁸
80. Види СНПК, про які повідомлялося, були здебільшого подібними до тих, що були детально описані у попередніх проміжних звітах.²⁵⁹ Уцілілі розповідали про випадки зґвалтування та спроби зґвалтування,²⁶⁰ у тому числі щодо неповнолітніх,²⁶¹ та із застосуванням сторонніх предметів.²⁶² Одна уціліла розказала як її кілька днів гвалтували групою, під час чого її також змушували дивитися, як гвалтують іншу затриману перед нею.²⁶³ Ці дії іноді записувалися на відео.²⁶⁴ Кілька уцілілих повідомили про випадки, коли застосовувалися погрози сексуального насильства,²⁶⁵ зґвалтування члена сім'ї,²⁶⁶ або зґвалтування іншим затриманим.²⁶⁷
81. Уцілілі розповіли БДПЛ, що російські в'язничні наглядачі та солдати застосовували ураження електричним струмом геніталій затриманих

256 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.492; UKR.WS.494; UKR.WS.495; UKR.WS.507; UKR.WS.508; UKR.WS.510; UKR.WS.516; UKR.WS.519; UKR.WS.520; UKR.WS.522; UKR.WS.524; UKR.WS.526; UKR.WS.527; UKR.WS.530; UKR.WS.531; UKR.WS.536; UKR.WS.546; UKR.WS.555; UKR.WS.556; UKR.WS.557; UKR.WS.565; UKR.WS.568; UKR.WS.574.

257 Див. Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495; UKR.WS.507; UKR.WS.522; UKR.WS.568; UKR.WS.574, UKR.WS.531; UKR.WS.536.

258 Див. Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.519; UKR.WS.520; UKR.WS.555; UKR.WS.495; UKR.WS.508; UKR.WS.510; UKR.WS.516; та UKR.WS.546; UKR.WS.557.

259 Див. ОБСЄ/БДПЛ, *Четвертий проміжний звіт*, пп. 62, 76, *П'ятий проміжний звіт*, п. 77; *Шостий проміжний звіт*, пп. 97-100.

260 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.492, п. 12; UKR.WS.495, пп. 27-28; UKR.WS.507, п. 10; UKR.WS.510, п. 99; UKR.WS.530, пп. 18, 35; UKR.WS.568, п. 10; UKR.WS.574, п. 37.

261 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.492, пп. 12, 17.

262 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.492, п. 14; UKR.WS.495, п. 52; UKR.WS.516, п. 149; UKR.WS.519, п. 28; UKR.WS.565, п. 7; UKR.WS.574, п. 59.

263 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.574, пп. 37, 39, 40, 41, 44.

264 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.492, п. 14.

265 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.510, п. 101; UKR.WS.531, п. 21; UKR.WS.536, п. 53; UKR.WS.556, п. 12.

266 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.536, п. 17; UKR.WS.574, п. 48.

267 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.546, п. 29.

чоловіків.²⁶⁸ Вони також повідомили про удари по геніталіях,²⁶⁹ кастрацію та погрози кастрації,²⁷⁰ а також введення сторонніх предметів в уретру.²⁷¹ В одному зі свідчень згадувалося: *«Їх били по статевих органах, і при цьому говорили: «Це щоб у тебе в майбутньому не було дітей»»*.²⁷²

82. Уцілілі жінки свідчили про проблеми з репродуктивною гігієною та медичним доглядом. Жінки зазначили, що їм не надавали жодних засобів менструальної гігієни.²⁷³ Деякі уцілілі жінки повідомляли про повну відсутність менструації під час ув'язнення,²⁷⁴ що свідчить про поганий стан їхнього здоров'я. Одна з уцілілих жінок повідомила, що заразилася інфекцією, що передається статевим шляхом, під час перебування під вартою.²⁷⁵
83. БДПЛ було поінформовано про численні випадки примусового оголення,²⁷⁶ які часто вчиняли представники російських правоохоронних органів та військовослужбовці російських збройних сил. Це включало, зокрема випадки, коли чоловіків і жінок змушували стояти голими перед особами протилежної статі протягом декількох годин²⁷⁷ або терпіти побиття в оголеному вигляді.²⁷⁸ Уцілілі особи окремо згадували випадки, пов'язані з душевими приміщеннями в місцях утримання: не тільки те, що вони мали стояти голими у душі у присутності в'язничних наглядачів протилежної статі,²⁷⁹ але й те, що їх змушували йти в ці душеві приміщення голими перед наглядачами та ув'язненими протилежної статі.²⁸⁰ Одна з уцілілих описала це так *«усі в'язничні наглядачі стояли в коридорі і дивилися, а також російські цивільні в'язні. В'язничні наглядачі дивилися на нас і свистіли. ... Коли ми поверталися, тюремні наглядачі говорили: «О, ось ця – нічого [...]»*.²⁸¹ Крім того, наглядачі відкрито заявляли, які саме сексуальні дії вони хотіли б вчинити. Також існувала практика застосування електрошоку та побиття в душевих,²⁸² користуючись вразливістю ув'язнених у цих приміщеннях.

268 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.492, п. 16; UKR.WS.510, п. 99; UKR.WS.520, пп. 47, 53; UKR.WS.524, п. 23; UKR.WS.527, п. 58; UKR.WS.531, п. 16; UKR.WS.536, п. 57; UKR.WS.546, п. 29; UKR.WS.555, п. 77; UKR.WS.557, п. 78; UKR.WS.568, п. 9.

269 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.508, п. 119; UKR.WS.510, п. 99; UKR.WS.522, п. 21; UKR.WS.524, п. 55; UKR.WS.565, п. 24.

270 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, п. 82; UKR.WS.522, п. 41.

271 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.524, п. 50.

272 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.508, п. 119.

273 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, п. 25; UKR.WS.507, п. 11.

274 Опитування свідків БДПЛ, UKR.WS.495, п. 25; UKR.WS.507, п. 11.

275 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.495, п. 25.

276 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.494, п. 19; UKR.WS.495, п. 5; UKR.WS.516, п. 118.

277 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, п. 5; UKR.WS.527, п. 51.

278 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.522, п. 21.

279 Опитування свідків БДПЛ, UKR.WS.507, п. 10; UKR.WS.536, п. 28.

280 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.495, п. 53; UKR.WS.568, п. 23.

281 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.495, п. 53.

282 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.516, пп. 118, 121; UKR.WS.519, п. 8; UKR.WS.520, п. 47; UKR.WS.527, п. 58; UKR.WS.546, п. 29.

84. Уцілілі також розповіли про принизливі висловлювання сексуального характеру з боку російських в'язничних наглядачів або військовослужбовців російських збройних сил.²⁸³ Одна зі свідків розповіла, що після погроз згвалтуванням і побиттям її роздягли і назвали «українською повією».²⁸⁴ БДПЛ задокументувало,²⁸⁵ як свідки описували гомофобні висловлювання, спрямовані на приниження затриманих:²⁸⁶ «[...] він постійно висловлював сексуальні погрози і запитував нас про нашу сексуальну орієнтацію. Коли ми відповідали «нормальні», він казав: «Ви хочете до Європи — там усі геї, тож ви, мабуть, теж».²⁸⁷ Або запитували про українське керівництво: «Вони запитували нас, хто такий Зеленський або конкретний співкамерник, і ми мусили відповідати: «Він гей.»²⁸⁸
85. Крім того, уцілілі повідомили БДПЛ про сексуалізовані акти катувань. Окрім введення сторонніх предметів в уретру,²⁸⁹ один з уцілілих розповів, як в'язничні наглядачі змусили ув'язненого чистити зуби зубною щіткою, яку раніше вставили йому в анус.²⁹⁰ Інший уцілілий детально описав, як до кількох голих ув'язнених, які стояли близько один до одного, застосовували електричний струм, що спричиняло мимовільне сечовипускання.²⁹¹
86. БДПЛ висловлює глибоку стурбованість з приводу триваючої і, судячи з усього, прогресуючої практики СНПК у місцях позбавлення волі, що перебувають під контролем російської влади. БДПЛ отримало свідчення про акти СНПК, які мають дедалі жорстокіший характер. БДПЛ ще раз наголошує, що вищезазначені акти насильства становлять серйозні порушення МГП та МППЛ і можуть бути кваліфіковані як воєнні злочини та злочини проти людяності.²⁹² Важливо зазначити, що станом на 29 травня 2025 року Національна поліція України порушила 110 кримінальних справ за звинуваченнями у вчиненні сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, щодо 209 уцілілих осіб.²⁹³

283 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.516, п. 149; UKR.WS.526, п. 34; UKR.WS.531, п. 21; UKR.WS.546, п. 29.

284 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.531, п. 21.

285 Див. ОБСЄ/БДПЛ, [П'ятий проміжний звіт](#), п. 78; [Шостий проміжний звіт](#), п. 100.

286 Опитування свідків БДПЛ, UKR.WS.516, п. 149; UKR.WS.526, п. 34.

287 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.516, п. 149.

288 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.546, п. 29.

289 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.524, п. 50.

290 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.565, п. 44.

291 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.565, п. 34.

292 Див. ОБСЄ/БДПЛ, [Шостий проміжний звіт](#), п. 101.

293 Інформація, надана БДПЛ Постійним представництвом України при міжнародних організаціях у Відні.

Г. УПРАВЛІННЯ ОКУПОВАНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З ЦИМ ПОРУШЕННЯ

Спроби змінити статус і режим окупованих територій

87. Згідно з МГП, окупація вважається перехідним і тимчасовим режимом, за якого окупаційна держава не набуває суверенітету над окупованою територією. МГП передбачає, що під час окупації місцеве населення не має необхідної свободи вибору, щоб погодитися на зміни статусу окупованої території або відмовитися від своїх прав, і тому окупаційна держава повинна утримуватися від здійснення незворотних змін, які б докорінно змінили статус або режим таких територій. Так звана «анексія» окупованих територій Російською Федерацією залишається незаконною, не змінює їхнього статусу як території України відповідно до міжнародного права і не може позбавити цивільне населення захисту, передбаченого МГП.²⁹⁴ БДПЛ продовжує отримувати повідомлення про примус мешканців окупованих територій до набуття російського громадянства, а також про нав'язування дітям навчальної програми Російської Федерації та військово-патріотичного виховання. У 2025 році ці процеси, як видається, укріплюються завдяки новим або посиленним заходам, що свідчить про те, що російська влада продовжує докладати зусиль, спрямованих на зміну демографічного складу територій, примусу до присягання на вірність та зміну соціального статус-кво.

(а) Примусове набуття російського громадянства

88. Протягом першої половини 2025 року БДПЛ отримало інформацію,²⁹⁵ у тому числі 25 свідчень очевидців,²⁹⁶ про постійні та систематичні зусилля Російської Федерації, спрямовані на примушення мешканців окупованих територій України до набуття російського громадянства, що підтверджує висновки, задокументовані у попередніх проміжних звітах. У 2025 році, за словами свідків, російське громадянство продовжувало бути необхідним для мешканців окупованих територій для доступу до охорони здоров'я, різних соціальних послуг, зайнятості, освіти, а також для збереження власності й вільного пересування, включаючи виїзд з окупованих територій.²⁹⁷ Крім того, БДПЛ отримало свідчення

294 Четверта Женевська конвенція, ст. 47; IV Гаазька конвенція 1907 року про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі (Гаазьке положення), ст. 43.

295 Інформація, надана БДПЛ вісьмома неурядовими організаціями, що займаються питаннями МППЛ та МГП на окупованих територіях; інформація, надана БДПЛ Постійним представництвом України при міжнародних організаціях у Відні.

296 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493; UKR.WS.500; UKR.WS.501; UKR.WS.502; UKR.WS.504; UKR.WS.505; UKR.WS.509; UKR.WS.511; UKR.WS.515; UKR.WS.547; UKR.WS.551; UKR.WS.529; UKR.WS.531; UKR.WS.533; UKR.WS.534; UKR.WS.538; UKR.WS.539; UKR.WS.548; UKR.WS.550; UKR.WS.552; UKR.WS.556; UKR.WS.561; UKR.WS.563; UKR.WS.566; UKR.WS.576.

297 Див. ОБСЕ/БДПЛ, *Перший проміжний звіт*, п. 80; *Другий проміжний звіт*, пп. 57-60; *Третій проміжний звіт*, пп. 91-97; *Четвертий проміжний звіт*, пп. 98-95; *П'ятий проміжний звіт*, пп. 80-87; *Шостий проміжний звіт*, пп. 103-108.

очевидців про нововведення з 2025 року з вимогою до українців, які не мають російського громадянства, зареєструватися як іноземці та отримати дозвіл на проживання до 10 вересня 2025 року, щоб уникнути депортації. Аналогічно, БДПЛ отримало свідчення про те, що з кінця 2024 року колишні в'язні утримуються в імміграційних центрах лише за те, що не мають російського громадянства. Окрім порушення норм МГП щодо воєнної окупації, такі вимоги, обмеження та залякування, які, за повідомленнями, застосовуються проти громадян України, можуть порушувати заборону дискримінації за національною ознакою²⁹⁸ і можуть прирівнюватися до примусової присяги на вірність державі-окупанту.²⁹⁹ Нав'язування російського громадянства може в подальшому призвести до примусового призову на військову службу, що прямо заборонено МГП.³⁰⁰

89. Шістнадцять свідків, опитаних БДПЛ, заявили, що мешканці окупованих територій продовжують потребувати російського громадянства, щоб мати доступ до державних медичних послуг, включаючи швидку допомогу, – практика, яка розпочалася ще у 2023 році і триває донині.³⁰¹ Окрім необхідності пред'являти російський паспорт для отримання медичної допомоги, свідки повідомили, що окупаційна влада вимагала від мешканців наявності російського страхового номеру індивідуального особового рахунку (СНІОР, рос. СНИЛС), умовою отримання якого є російське громадянство. Без цих документів люди могли придбати лише основні ліки в місцевих аптеках і лікуватися лише в обмеженій кількості приватних клінік.
90. Вісім свідків повідомили, що російське громадянство досі є необхідним для виїзду з окупованих територій³⁰² або для вільного пересування містами та селами чи між регіонами без обшуків та цькування на контрольно-пропускних пунктах.³⁰³ Один свідок з Херсонської області заявив, що *«без російського паспорта я не міг виїхати з окупованих територій [...] Мені довелося отримати паспорт, щоб мати можливість виїхати»*.³⁰⁴ Інший свідок з того ж регіону додав: *«Якщо ви спробуєте поїхати до Криму, це буде набагато складніше лише з українським*

298 Особливо це стосується надання життєво необхідних послуг та гуманітарної допомоги, див. [Четверта Женевська конвенція](#), ст. 27(3); [Додатковий протокол I](#), ст.ст. 69-70.

299 [Гаазьке положення](#), ст. 45.

300 [Четверта Женевська конвенція](#), ст. 51. Призов громадян окупованої території до збройних сил окупаційної влади є воєнним злочином, див. [Четверта Женевська конвенція](#), ст. 147; Статут Міжнародного кримінального суду (МКС), ст. 8(2)(а)(v). Див. також підрозділ IV.r.ii. **Примусовий призов та мобілізація до збройних сил Російської Федерації**.

301 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, п. 35; UKR.WS.501, п. 17; UKR.WS.502, п. 8; UKR.WS.505, п. 24; UKR.WS.511, п. 9; UKR.WS.529, п. 12; UKR.WS.533, пп. 48-49; UKR.WS.534, п. 34; UKR.WS.547, п. 43; UKR.WS.548, пп. 26, 28; UKR.WS.550, п. 27; UKR.WS.552, п. 10; UKR.WS.556, п. 26; UKR.WS.561, п. 10; UKR.WS.566, п. 189; UKR.WS.576, п. 38.

302 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, п. 47; UKR.WS.529, п. 34; UKR.WS.534, пп. 5-7; UKR.WS.548, п. 26; UKR.WS.551, пп. 18; UKR.WS.566, п. 94.

303 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, п. 39; UKR.WS.505, п. 51; UKR.WS.511, п. 9.

304 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.493, п. 47.

*паспортом. Вас обшукають, цькуватимуть і, можливо, не пропустять».*³⁰⁵ Два свідки також повідомили, що мешканці окупованих територій повинні мати російське страхування автомобіля, щоб мати змогу керувати транспортними засобами, а його неможливо отримати без російського громадянства.³⁰⁶

91. Сім свідків, опитаних БДПЛ, повідомили, що мешканці окупованих територій повинні були перереєструвати свою власність відповідно до російського законодавства, що вимагало наявності російського громадянства, інакше майно було б конфісковане.³⁰⁷ Для цього мешканці мусили бути присутніми особисто, що створювало значні труднощі для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які проживали на території підконтрольній уряду України, адже їм довелося б повертатися на окуповані території, щоб пройти цю процедуру. Багато людей не хотіли цього робити через побоювання репресій з боку російської влади, яка могла б вважати їх проукраїнськи налаштованими тільки за те, що вони залишили окуповані території. Однак, якщо мешканці не поверталися, майно могло бути визнано «безхазяйним» і конфісковано, що, за словами очевидців, уже траплялося.³⁰⁸
92. Три свідки також зазначили, що російське громадянство було необхідним для мешканців окупованих територій, щоб зберегти роботу або отримати нову. Ця вимога почала впроваджуватися з літа 2023 року і продовжує бути актуальною.³⁰⁹ Свідок з Луганської області зазначив: *«Мені сказали, що для продовження роботи мені потрібен російський паспорт, а для отримання зарплати – банківський рахунок, для відкриття якого також потрібен російський паспорт».*³¹⁰ Двоє свідків також повідомили, що банківські рахунки можна було відкрити лише за наявності російського громадянства.³¹¹ Крім того, свідок із Запорізької області розповів БДПЛ, що *«для людей, які мали власний бізнес, були встановлені терміни. Багато хто працював, доки міг, але, зіткнувшись із тиском з боку окупаційної влади, перереєстрував [свій бізнес] відповідно до російських документів і паспорта. Якщо вони цього не робили, їхній бізнес закривали».*³¹²
93. Наявність російського громадянства також впливала на термін ув'язнення та призводила до свавільних затримань. Як розповів колишній в'язень з Херсонської області, звільнений у грудні 2024 року,

305 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.505, п. 51.

306 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, п. 39; UKR.WS.511, п. 9. Див. також UKR.WS.552, п. 7.

307 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, п. 55; UKR.WS.501, п. 34; UKR.WS.505, пп. 40, 43, 48; UKR.WS.529, пп. 41, 43; UKR.WS.547, п. 43; UKR.WS.563, п. 20; UKR.WS.576, п. 39. Див. також UKR.WS.552, п. 6.

308 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.505, п. 43; UKR.WS.548, п. 34.

309 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.501, п. 17; UKR.WS.505, п. 52; UKR.WS.548, п. 25.

310 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.501, п. 17.

311 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.505, п. 55; UKR.WS.552, п. 23.

312 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.552, п. 9. Див. також UKR.WS.566, п. 189.

«[В'язні], які мали російські паспорти, могли виїхати після закінчення терміну ув'язнення, але тих, хто не мав російського паспорта, після відбуття терміну забирала міграційна служба, і вони досі там утримуються». Він додав, що йому довелося отримати російське громадянство, щоб залишити окуповані території й уникнути багатомісячного утримання російською міграційною службою.³¹³

94. Сім свідків також повідомили, що російське громадянство продовжує бути необхідним для мешканців окупованих територій для доступу до різних послуг і соціальних виплат,³¹⁴ гуманітарної допомоги,³¹⁵ для отримання SIM-карт для своїх телефонів³¹⁶ та спілкування з ув'язненими родичами.³¹⁷ Крім того, свідок із Запорізької області розповів БДПЛ, що *«коли ти отримуєш [російський] паспорт, ти повинен скласти присягу на вірність Конституції Росії»*, додавши, що *«Конституція, яку нам дали, передбачала, що батьки, які не забезпечать своїх дітей російськими паспортами, втраять батьківські права»*.³¹⁸ Шість свідків також заявили, що отримання російського громадянства було тісно пов'язане з військовим обліком, що ставило чоловіків під загрозу призову до російських збройних сил.³¹⁹
95. Крім того, свідок з Луганської області розповіла, як її мати, яка не хотіла набувати російського громадянства, у листопаді 2024 року була змушена подати заяву на отримання тимчасового дозволу на проживання, щоб мати можливість залишатися на окупованих територіях і виїжджати на території, контрольовані Україною. Ця ж свідок також заявила, що *«до вересня 2025 року всі повинні мати російський паспорт, інакше їм загрожує депортація»*.³²⁰ Свідок мала на увазі указ, підписаний Президентом Російської Федерації 20 березня 2025 року, який вимагає від громадян України, які не отримали російське громадянство або не зареєструвалися як іноземці, залишити Російську Федерацію та окуповані території України до 10 вересня 2025 року.³²¹

313 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.551, пп. 18-21.

314 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.500, п. 13; UKR.WS.502, п. 15; UKR.WS.505, п. 42; UKR.WS.539, п. 13; UKR.WS.566, п. 189; UKR.WS.576, п. 38.

315 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.556, п. 26.

316 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.563, п. 20.

317 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.576, п. 37.

318 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.548, пп. 27-28. Див. також UKR.WS.493, п. 35.

319 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, п. 57; UKR.WS.504, п. 10; UKR.WS.505, пп. 73-74; UKR.WS.509, п. 15; UKR.WS.550, п. 25; UKR.WS.552, п. 16. Див. також UKR.WS.548, п. 36; підрозділ IV.f.ii.

Примусовий призов та мобілізація до збройних сил Російської Федерації.

320 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.563, пп. 8, 9, 20. Див. також UKR.WS.552, пп. 5, 13.

321 [Указ Президента Російської Федерації від 20.03.2025 № 159 «Про особливості правового становища окремих категорій іноземних громадян та осіб без громадянства в Російській Федерації, зміну та визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента Російської Федерації, російською мовою.](#)

(б) Серйозні та системні зміни, пов'язані з освітою

96. Під час інтерв'ю, проведених у першій половині 2025 року, БДПЛ продовжувало отримувати інформацію,³²² у тому числі завдяки 14 свідченням очевидців,³²³ про серйозні та систематичні зміни, пов'язані з наданням освіти на окупованих територіях України. Це включало введення російської навчальної програми та військово-патріотичного виховання дітей, підтверджуючи висновки, задокументовані в попередніх проміжних звітах.³²⁴ Уперше БДПЛ також отримало свідчення з перших вуст від колишніх учнів з окупованих територій про запровадження освітніх програм, спрямованих на виховання російського патріотизму та заохочення до вступу до лав російських збройних сил.
97. Свідки підтвердили, що до 2025 року російська навчальна програма вже була добре впроваджена на окупованих територіях. Жодна школа не мала права викладати за українською програмою, а окремі вчителі, які наважувалися робити це в Інтернеті, переслідувалися. Водночас учнів перевіряли на можливу участь в українській онлайн-освіті. Учні шкіл з російською програмою навчання могли вибрати українську мову як предмет вивчення. Проте деякі свідки повідомили, що з вересня 2024 року такої можливості вже не існувало. У першій половині 2025 року продовжувався тиск на батьків з метою змусити їх віддавати своїх дітей до шкіл з російською програмою навчання, а також на учнів, щоб вони вступали до російських військово-патріотичних молодіжних організацій.
98. Представники НУО повідомили БДПЛ, що у 2025 році кількість кадетських класів на окупованих територіях зростає, особливо в Криму, а патріотичний компонент освіти почали впроваджувати вже й у дитячих садках. За повідомленнями, з січня 2025 року співробітники ФСБ почали відвідувати батьків школярів, вимагаючи забезпечити участь їхніх дітей у мілітаризованих шкільних заходах і молодіжних організаціях. Приблизно у той же час з'явилися повідомлення про те, що озброєні поліцейські й військові перевіряли телефони і планшети учнів

322 Інформація, надана БДПЛ шістьма НУО, які, серед інших питань МППЛ та МГП, займаються питаннями освіти дітей на окупованих територіях; інформація, надана БДПЛ Постійним представництвом України при міжнародних організаціях у Відні.

323 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493; UKR.WS.496; UKR.WS.500; UKR.WS.504; UKR.WS.505; UKR.WS.511; UKR.WS.529; UKR.WS.547; UKR.WS.548; UKR.WS.552; UKR.WS.566; UKR.WS.569; UKR.WS.573; UKR.WS.576.

324 Див. ОБСЕ/БДПЛ, [Другий проміжний звіт](#), шп. 83-86; [П'ятий проміжний звіт](#), шп. 88-96; [Шостий проміжний звіт](#), шп. 109-114.

у школах, шукаючи ознаки того, що діти відвідують українську онлайн-освіту.³²⁵

99. Згідно з нормами МГП, окупаційна держава повинна поважати місцеве законодавство й інституції, що існували на момент початку окупації, за винятком випадків, коли це абсолютно неможливо.³²⁶ Вона повинна організовувати освіту дітей лише в тих випадках, коли місцеві інституції є недостатніми, і, за можливості, це повинні робити вчителі тієї ж національності, мови та релігії, що й діти.³²⁷ Окупаційна влада повинна також утримуватися від створення будь-яких перешкод для реалізації економічних, соціальних і культурних прав, а освіта дітей, розлучених з батьками, повинна, наскільки це можливо, доручатися особам, які мають подібні культурні традиції, що і їхні батьки, щоб «уникнути будь-якої релігійної або політичної пропаганди, спрямованої на відривання дітей від їхнього природного середовища».³²⁸ Крім того, згідно з МГП, «забороняється примушувати жителів окупованої території присягати на вірність державі-окупанту».³²⁹ Однак широке заміщення української навчальної програми на програму Російської Федерації, а також запровадження російського військово-патріотичного виховання для дітей шкільного віку, як видається, порушує ці принципи та істотно змінює статус-кво.
100. Шість свідків, опитаних БДПЛ, описали нав'язування російської навчальної програми у школах на окупованих Росією територіях України,³³⁰ пояснивши, як школи були змушені перейти на російську державну навчальну програму. З Росії привезли нові підручники, а українські підручники переважно викинули, а в деяких випадках спалили співробітники шкіл, які погодилися співпрацювати.
101. Свідки розповіли БДПЛ, що деякі вчителі погодилися викладати за російською навчальною програмою,³³¹ хоча інші відмовилися.³³² Один свідок з Херсонської області заявив: «Деякі українські вчителі перейшли

325 Див. також [Мілітаризація українських дітей на тимчасово окупованих територіях України](#), Центр протидії дезінформації, 16 січня 2025 року; [Що означає «Рік захисника Вітчизни» для тимчасово окупованих територій?](#), Almenda, 2 лютого 2025 року; [Як окупанти мілітаризували дітей в Криму в 2024 році?](#), Кримськотатарський ресурсний центр, 11 лютого 2025 року, українською мовою; [Політика Росії щодо знищення ідентичності дітей на ТОТ України: підсумки 2024 року](#), Almenda, 24 березня 2025 року

326 [Гаазьке положення](#), ст. 43. Див. також [Четверта Женевська конвенція](#), ст. 64, яка дозволяє відступ від місцевого законодавства лише з міркувань безпеки або якщо таке законодавство є перешкодою для застосування МГП, або якщо це «необхідно» для «підтримання ефективного управління територією».

327 [Четверта Женевська конвенція](#), ст. 50(3).

328 [Четверта Женевська конвенція](#), ст. 24. Див. також Коментар Пікте до Четвертої Женевської конвенції (1958), ст. 24, с. 188.

329 [Гаазьке положення](#), ст. 45.

330 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.500, п. 9; UKR.WS.505, пп. 58-59; UKR.WS.511, п. 8; UKR.WS.547, п. 17; UKR.WS.548, пп. 8, 12; UKR.WS.569, пп. 27, 35, 37.

331 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, п. 35; UKR.WS.500, п. 9; UKR.WS.566, п. 79; UKR.WS.569, п. 37.

332 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.493, п. 41; UKR.WS.529, п. 5; UKR.WS.569, п. 32.

на російську програму. Інших змусили, а ті, хто відмовився, були вимушені піти».³³³ Учитель з Херсонської області розповів, як співробітники ФСБ, озброєні чоловіки та місцеві жителі, які співпрацювали з російською владою, розмовляли з вчителями, наполягаючи, щоб ті залишилися викладати за російською програмою, і свавільно затримували працівників школи, які відмовлялися співпрацювати.³³⁴ Інший свідок з того ж регіону розповів, що директора школи звільнили за проукраїнські погляди, а іншим вчителям сказали: «Ви можете залишитися і викладати за російською програмою і отримувати зарплату, або ви не будете працевлаштовані».³³⁵

102. Чотири свідки заявили, що відвідування дітьми шкіл з російською програмою навчання було обов'язковим, а директори шкіл, вчителі і навіть озброєні чоловіки з автоматами відвідували батьків, аби чинити тиск або погрожувати, змушуючи їх віддати своїх дітей до таких шкіл. Свідки також повідомили, що батькам погрожували позбавленням батьківських прав і повідомляли, що їхніх дітей заберуть і відправлять до Криму або Росії, якщо вони відмовляться віддавати їх до шкіл з російською навчальною програмою.³³⁶ Крім того, свідок з Херсонської області повідомив, що до батьків також приходили військові, щоб змусити їх віддати дітей до університетів у Росії, а не в Україні.³³⁷ Троє свідків зазначили, що, коли це було можливо, батьки ховали своїх дітей вдома, а всім говорили, що вони переїхали, щоб їх не змушували відвідувати школи з російською програмою навчання.³³⁸ Крім того, двоє свідків повідомили БДПЛ, що основною причиною, через яку вони залишили окуповані території, було небажання віддавати своїх дітей до російських шкіл.³³⁹
103. Сім свідків заявили, що, коли це було можливо, діти таємно відвідували онлайн-заняття українською мовою.³⁴⁰ Учень з Херсона пояснив, що «багато [українських вчителів] продовжували викладати українську програму онлайн [таємно] з окупованих територій. Деякі діти вдень ходили до російської школи, а після школи таємно підключалися до цих вчителів онлайн».³⁴¹ Свідок також розповів про випадок, коли російська влада дізналася, що деякі вчителі проводять онлайн-уроки української мови, і «російські військові прийшли до будинків українських вчителів, побили їх, конфіскували телефони та підручники».³⁴² Інший уцілілий

333 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.511, п. 8.

334 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.569, пп. 21, 23, 24, 27, 28, 46, 48. Див. також UKR.WS.576, п. 45.

335 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.505, пп. 58-59.

336 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, п. 35; UKR.WS.505, п. 64; UKR.WS.548, п. 11; UKR.WS.566, п. 84.

337 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.511, п. 8.

338 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.505, п. 65; UKR.WS.552, п. 18; UKR.WS.566, п. 84.

339 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.511, п. 5; UKR.WS.548, пп. 32-33.

340 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, п. 37; UKR.WS.505, п. 65; UKR.WS.511, п. 6; UKR.WS.547, п. 17; UKR.WS.548, п. 8; UKR.WS.569, п. 22; UKR.WS.572, п. 30.

341 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.505, п. 62. Див. також UKR.WS.548, п. 19; UKR.WS.529, пп. 4-7.

342 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.505, п. 63. Див. також UKR.WS.569, п. 40.

з того ж регіону розповів БДІПЛ, що його безпідставно утримували під вартою упродовж восьми з половиною місяців, протягом яких його катували та морили голодом через підозру, що його дружина, яка була вчителькою, планувала відкрити підпільну українську школу.³⁴³

104. П'ять свідків розповіли про дітей, яких російська влада відправляла або заохочувала відвідувати оздоровчі табори в Криму протягом 2024 року.³⁴⁴ За словами одного зі свідків, там дітей примушували вступати до російської військово-патріотичної молодіжної організації «Юнармія».³⁴⁵ Аналогічно, учень з Херсонської області заявив, що російська влада заохочувала учнів віком 15-16 років вступати до «Юнармії» та російської патріотичної молодіжної організації «Рух перших» («Движение первых»)³⁴⁶
105. П'ять свідків, опитаних БДІПЛ, серед яких колишні учні, розповіли про зміни у школах на окупованих територіях, та про запровадження військово-патріотичного компоненту. Школи прикрасили російськими прапорами, а також портретами президента Російської Федерації та російських військовослужбовців. Учні мали розпочинати заняття щопонеділка з виконання російського гімну, а під час свят шкільні хори співали російські патріотичні пісні, а учні були одягнені у військову форму зі знаками розрізнення. Крім того, широко впроваджувалися освітні програми з виховання російського патріотизму. Учні навчали про цілі «спеціальної військової операції» та її важливість,³⁴⁷ а «усі лекції були зневажливими щодо України, яку зображали фашистською державою, що потребує денацифікації».³⁴⁸
106. Учень із Запорізької області розповів БДІПЛ, що у школі був предмет «Росія – мої горизонти», який викладався двічі на тиждень, під час якого учні говорили про Росію, її культуру та історію. «У нас був один урок у школі, починаючи з 8-го класу, урок російської національної гвардії», а «починаючи з 10 класу, [...] дітей навіть навчали користуватися зброєю [...]».³⁴⁹ Крім того, починаючи з 2024/2025 навчального року, українська мова була повністю вилучена з навчальної програми.³⁵⁰ Свідок з Херсонської області додав, що «на дітей у школі тиснули, якщо вони мали проукраїнські погляди, а українську мову намагалися викоринити».³⁵¹

343 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.496, шп. 8, 10.

344 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493, п. 36; UKR.WS.504, пп. 17, 20, 25; UKR.WS.505, п. 67; UKR.WS.547, п. 19; UKR.WS.569, шп. 38-39.

345 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.504, шп. 16, 18.

346 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.505, п. 61.

347 Опитування свідків БДІПЛ UKR.WS.493, шп. 37, 41; UKR.WS.505, п. 60; UKR.WS.548, п. 18; UKR.WS.573, шп. 5, 10, 12, 16.

348 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.573, п. 5.

349 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.548, п. 15.

350 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.548, шп. 12, 14, 15.

351 Опитування свідка БДІПЛ, UKR.WS.511, п. 8.

107. Свідки також поділилися з БДПЛ інформацією про мілітаризацію дітей у школах, яка мала на меті заохотити їх як молодь до вступу до російських збройних сил. З цього приводу учень з Криму розповів, що учні мали «уроки з вивчення військового обладнання. Солдати [...] часто приходили до школи і проводили лекції [...] Нам давали автомати для складання та розбирання». Крім того, учням пропонували вступити до «молодіжного армійського руху в школі, подібного до кадетів», де учні носили форму військового зразка. Свідок також заявив, що «хлопців віком від 16 років заохочували вступати до російської армії, яку постійно прославляли. Вони повинні були зареєструватися у військовому комісаріаті, коли їм виповнювалося 16 років. Деякі з них вважали, що вступити до армії буде круто [...] Я знаю одного хлопця [який навчався в тій самій школі], який служить у російській армії на передовій».³⁵²

Примусовий призов та мобілізація до збройних сил Російської Федерації

108. Протягом першої половини 2025 року БДПЛ продовжувало отримувати інформацію,³⁵³ у тому числі 13 свідчень очевидців,³⁵⁴ про примусовий призов та мобілізацію українських цивільних осіб до російських збройних сил, що підтверджує висновки, викладені в попередніх проміжних звітах.³⁵⁵ Дев'ять із 13 свідків розповіли про останні події, що відбулися з другої половини 2024 року до лютого 2025 року. Також БДПЛ вперше отримало свідчення про поранення та загибель українських цивільних осіб після призову до російських збройних сил, а також про призов ув'язнених в обмін на амністію.
109. МГП чітко забороняє примушувати мешканців окупованої території присягати на вірність державі-окупанту,³⁵⁶ а також примушувати цивільних осіб служити в її збройних або допоміжних силах, у тому числі шляхом використання пропаганди, спрямованої на забезпечення добровільного вступу до лав цих сил.³⁵⁷ Призов жителів окупованої території до збройних сил окупаційної влади є серйозним порушенням Четвертої Женевської конвенції та воєнним злочином.³⁵⁸ Хоча призов своїх громадян до збройних сил залишається прерогативою держав, з огляду на численні повідомлення про примусове нав'язування

352 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.573, пп. 10, 11, 14. Див. також UKR.WS.548, п. 19.

353 Інформація, надана БДПЛ шістьма неурядовими організаціями, що працюють з питаннями прав людини та гуманітарного права на окупованих територіях; інформація, надана БДПЛ Постійним представництвом України при міжнародних організаціях у Відні.

354 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493; UKR.WS.501; UKR.WS.502; UKR.WS.504; UKR.WS.505; UKR.WS.509; UKR.WS.511; UKR.WS.533; UKR.WS.550; UKR.WS.551; UKR.WS.552; UKR.WS.558; UKR.WS.570.

355 Див. ОБСЄ/БДПЛ, *Другий проміжний звіт*, пп. 64-68; *Третій проміжний звіт*, п. 95; *Четвертий проміжний звіт*, п. 78; *П'ятий проміжний звіт*, пп. 97-104; *Шостий проміжний звіт*, пп. 115-120.

356 *Гаазьке положення*, ст. 45.

357 *Четверта Женевська конвенція*, ст. 51.

358 *Четверта Женевська конвенція*, ст. 147; Статут Міжнародного кримінального суду (МКС), ст. 8(2)(a) (v).

російського громадянства жителям окупованих територій,³⁵⁹ випадки, коли українських чоловіків примушували набути російське громадянство, а потім призивали до збройних сил, слід розцінювати як примусовий призов.

110. Сім свідків описали випадки примусового призову та/або мобілізації цивільних осіб з окупованих територій до російських збройних сил або сил, що перебувають під її командуванням, у період з літа 2022 року до жовтня 2024 року.³⁶⁰ За словами свідка з Луганської області,³⁶¹ призовників, серед яких були студенти університетів та особи віком до 25 років, зазвичай забирали на шість місяців для охорони щойно окупованих територій та роботи на контрольно-пропускних пунктах. Деяких з них згодом відправляли до бойових підрозділів. Багато з цих призовників повернулися додому з пораненнями, отриманими на полі бою. За словами свідка, така практика продовжувалася на момент його виїзду з окупованих територій у жовтні 2024 року. Крім того, свідок з Криму розповів, як його знайомий був мобілізований у 2024 році і *«незабаром після мобілізації отримав поранення в ногу на передовій. Він трохи одужав, може, протягом місяця, а потім його силоміць повернули на службу»*.³⁶²
111. Крім того, шість свідків розповіли БДПЛ, що російська влада пропонувала ув'язненим вступити до лав російських збройних сил в обмін на скорочення терміну ув'язнення або амністію.³⁶³ Колишній український військовополонений, який утримувався у в'язниці в Луганській області, розповів: *«Звичайних ув'язнених вербували до російської армії. До нас приходили вербувальники. Близько 70 осіб було добровільно забрано російськими військовими [відправлені до Бахмута у серпні 2022 року]. Усі, крім двох, загинули через два тижні»*. Вербувальники продовжували приходити до в'язниці до травня 2023 року, але кількість добровольців зменшувалася і зрештою майже зникла через високий рівень втрат. *«Їм обіцяли амністію після шести місяців служби»*.³⁶⁴ Аналогічно, свідок з Криму розповів БДПЛ, що у лютому 2025 року під час судового засідання у справі проти його брата суддя сказав його братові: *«У тебе є два варіанти: сісти до в'язниці на строк до двох років або вступити до лав збройних сил у рамках спеціальної військової операції»*.³⁶⁵

359 Більш детальну інформацію див. у підрозділі IV.Г.і.(а). **Примусове набуття російського громадянства**

360 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.501, пп. 16, 22, 25; UKR.WS.502, п. 25; UKR.WS.505, пп. 71, 72, 73; UKR.WS.511, п. 10; UKR.WS.533, п. 16; UKR.WS.550, п. 25; UKR.WS.570, п. 5. Див. також UKR.WS.548, п. 36.

361 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.501, пп. 16, 22, 25.

362 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.502, п. 25.

363 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.502, п. 24; UKR.WS.504, п. 9; UKR.WS.505, п. 72; UKR.WS.551, п. 26; UKR.WS.552, п. 16; UKR.WS.558, пп. 140-144.

364 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.558, пп. 140-144.

365 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.502, п. 24.

112. Шість свідків, опитаних БДПЛ, описали зв'язок між військовим обліком, який може призвести до призову, та російським громадянством.³⁶⁶ Свідок з Херсонської області зазначив: «Коли чоловікам видавали російські паспорти, вони одразу ж отримували повістку з вимогою з'явитися для постановки на військовий облік»,³⁶⁷ а інший свідок з Донецької області додав: «Мого сусіда, молодого хлопця, забрали до військкомату одразу після того, як він отримав паспорт у 2024 році».³⁶⁸
113. Два свідки також розповіли, що чоловіки на окупованих територіях ховаються, щоб уникнути призову або мобілізації,³⁶⁹ а одна очевидиця розповіла, як у жовтні 2024 року вона бачила, як молоді чоловіки віком від 18 до 23 років з Херсонської області виїжджали з окупованих територій до країн Європейського Союзу через Росію, оскільки «вони боялися бути призваними, бо до них додому приходили з військкоматів».³⁷⁰
114. Ще два свідки заявили, що російська влада пропонувала цивільним особам і колишнім в'язням на окупованих територіях фінансові заохочення для вступу до російських збройних сил.³⁷¹ П'ять свідків повідомили БДПЛ, що були також випадки, коли цивільні особи добровільно вступали до російських збройних сил через фінансові заохочення або виходячи з власних переконань.³⁷²
115. Примусовий призов та переслідування за ухилення від призову були особливо поширеними в окупованому Криму. За даними українських органів влади, з лютого 2022 року Російська Федерація провела шість призовних кампаній в Криму, у той час як сьома наразі триває. Станом на квітень 2025 року було призвано близько 18 800 осіб, а до кінця липня очікується призов ще 1 500 осіб. Крім того, з лютого 2022 року в судах Криму було порушено 274 справи проти осіб, які ухилялися від призову на військову службу. Щонайменше 1 955 російських солдатів з підрозділів, дислокованих в окупованому Криму, було вбито, з них 1 296, як вважається, були громадянами України.³⁷³ Крім Криму, про примусовий призов цивільних осіб також повідомлялося в інших окупованих регіонах України, особливо в так званих «Луганській

366 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, п. 57; UKR.WS.504, п. 10; UKR.WS.505, пп. 73-74; UKR.WS.509, п. 15; UKR.WS.550, п. 25; UKR.WS.552, п. 16. Див. також UKR.WS.548, п. 36.

367 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.493, п. 57.

368 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.552, п. 16.

369 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.505, п. 73; UKR.WS.570, п. 5.

370 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.505, пп. 82-83.

371 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.501, п. 22; UKR.WS.551, п. 26.

372 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, п. 57; UKR.WS.501, п. 22; UKR.WS.511, п. 10; UKR.WS.551, п. 26; UKR.WS.552, п. 16.

373 [Оперативна інформація щодо ситуації на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя станом на 2 червня 2025 року](#), Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим, 2 червня 2025 року, українською мовою.

і Донецькій народних республіках», де, як вважається, було мобілізовано значно більше людей, ніж у Криму.³⁷⁴

Придушення інакомислення

116. Протягом першої половини 2025 року БДПЛ продовжувало отримувати повідомлення,³⁷⁵ зокрема 12 свідчень очевидців,³⁷⁶ про застосування судових заходів та «депортацію» з метою придушення реального або ймовірного інакомислення цивільних осіб на окупованих Росією територіях України, що підтверджує висновки, викладені у попередніх проміжних звітах.³⁷⁷
117. Три свідки, опитані БДПЛ, заявили, що російська влада переслідує цивільних осіб за сфабрикованими звинуваченнями з метою придушення інакомислення серед мешканців окупованих територій,³⁷⁸ при цьому повідомлялося про різні порушення права на справедливий суд.³⁷⁹ Три свідки заявили, що цивільних осіб з проукраїнськими поглядами переслідують на підставі примусових свідчень.³⁸⁰ Свідки також повідомили про випадки свавільних затримань, а також примусу цивільних осіб до запису відео з вибаченнями за їхні реальні або ймовірні проукраїнські погляди.³⁸¹
118. Два свідки розповіли про переслідування їхніх родичів за сфабрикованими звинуваченнями у підтримці України. Свідок з Луганська розповіла, як у серпні 2022 року затримали її чоловіка, звинуватили у шпигунстві й у січні 2023 року засудили до 19 років ув'язнення. За повідомленнями, це сталося через те, що «він часто висловлював проукраїнську позицію в Інтернеті», а його адвокат наголосив, що «апеляція буде марною, оскільки справу розглядатиме

374 Інформація, надана БДПЛ Постійним представництвом України при міжнародних організаціях у Відні.

375 Інформація, надана БДПЛ десятима неурядовими організаціями, що працюють над питаннями МППЛ та МГП на окупованих територіях; Інформація, надана БДПЛ Постійним представництвом України при міжнародних організаціях у Відні.

376 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493; UKR.WS.502; UKR.WS.503; UKR.WS.505; UKR.WS.511; UKR.WS.530; UKR.WS.537; UKR.WS.552; UKR.WS.554; UKR.WS.567; UKR.WS.573; UKR.WS.575.

377 Див. ОБСЄ/БДПЛ, [Перший проміжний звіт](#), пп. 106-111; [Другий проміжний звіт](#), пп. 146-150; [Третій проміжний звіт](#), пп. 42, 84-89; [Четвертий проміжний звіт](#), пп. 43, 86-88, 96-100; [П'ятий проміжний звіт](#), п. 34; [Шостий проміжний звіт](#), пп. 41, 121-124.

378 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.552, пп. 14, 35; UKR.WS.537, п. 22; UKR.WS.567, п. 4.

379 Більш детальну інформацію див. у підрозділі IV.д. **Судові процеси над українськими цивільними особами та військовополоненими, проведені російською владою.**

380 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.503, п. 28; UKR.WS.511, п. 17; UKR.WS.530, п. 44. Див. також підрозділ IV.д. **Судові процеси над українськими цивільними особами та військовополоненими, проведені російською владою.**

381 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.493, пп. 11-13; UKR.WS.496, пп. 7, 16-17; UKR.WS.502, п. 18; UKR.WS.545, п. 5; UKR.WS.550, пп. 4, 8, 18; UKR.WS.552, п. 29; UKR.WS.554, п. 5; UKR.WS.573, п. 8; UKR.WS.575, пп. 12-13, 19. Більш детальну інформацію див. у підрозділі IV.а. **Свавільні позбавлення волі та насильницькі зникнення на територіях, підконтрольних російській владі; підрозділі IV.б. Каткування та жорстоке поводження на територіях, підконтрольних російській владі.**

той самий суддя».³⁸² Інша свідок із Запорізької області розповіла БДІПЛ, що її батька затримали у жовтні 2023 року, звинуватили в тероризмі, а у січні 2025 року засудили до 12 років ув'язнення. *«Мій батько був проукраїнським і патріотом, [...] він вивісив український прапор на даху свого будинку [до окупації]»*. Коли його затримали на блокпосту і привезли додому для обшуку, солдати знайшли в його будинку український прапор і зображення тризуба.³⁸³ Священик з Херсонської області повідомив БДІПЛ, що його свавільно утримували під вартою протягом дев'яти місяців за проукраїнські погляди, які він висловлював у церкві. Він заявив: *«Я – українець. Я розмовляв українською і відкрито заявляв, що не підтримую Росію. [...] Під час проповідей у церкві я говорив, що вбивати – це гріх і що нас захопив ворог»*. Він розповів БДІПЛ, що під час ув'язнення його катували і морили голодом, а також звинуватили в тому, що він не підтримує окупацію.³⁸⁴

119. Крім того, уціліла мешканка Запорізької області розповіла, як її затримали і депортували за дописи в соціальних мережах. У жовтні 2023 року вона *«знайшла в Інтернеті Telegram-канал під назвою «Жовта стрічка», який є проукраїнським рухом. Я сфотографувалася у своєму місті на тлі українського прапора і поділилася цією фотографією в каналі»*. Після цього, у лютому 2024 року, її затримали і повідомили, що її дописи в «Жовтій стрічці» були відстежені. Її доставили до суду, змусили вибачитися на камеру і засудили за порушення комендантської години, хоча вона цього не робила. Після приблизно двох місяців ув'язнення її звільнили і знову звинуватили, цього разу в дискредитації російських збройних сил. У лютому 2025 року на підставі останнього винесеного вироку її депортували до Грузії і заборонили в'їзд до Російської Федерації та окупованих територій України до 2069 року.³⁸⁵ За даними українських органів влади, з квітня 2022 року по травень 2025 року в судах Криму було порушено 1 350 справ про «дискредитацію російських збройних сил»,³⁸⁶ що на 303 справи більше, ніж зафіксовано у Шостому проміжному звіті БДІПЛ, що свідчить про зростання застосування цього заходу російською владою.³⁸⁷
120. Два свідки також повідомили, що російська влада переслідує дітей за проукраїнські настрої. Свідок з Криму розповіла БДІПЛ, що двоє поліцейських забрали її зі школи і доставили до відділку для допиту, тому що *«я опублікувала проукраїнські дописи у своєму особистому*

382 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.537, пп. 6, 8-11, 15, 22, 26.

383 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.567, пп. 4-7, 15.

384 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.496, пп. 7, 13. Див. також підрозділ IV.б. **Кагування та жорстоке поводження на територіях, підконтрольних російській владі**.

385 Опитування свідка БДІПЛ UKR.WS.552, пп. 25-30, 35, 39.

386 [Оперативна інформація щодо ситуації на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя станом на 2 червня 2025 року](#), Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим, 2 червня 2025 року, українською мовою.

387 Див. ОБСС/БДІПЛ, [Шостий проміжний звіт](#), п. 122.

профiлі у соціальних мережах [...] Вони сказали мені, що якщо я знову опублікую проукраїнські дописи, моїй бабусі загрожує величезний штраф – від 800 000 до 1 000 000 рублів». Свідок додала: «Я була однією з перших, кого допитала поліція за публікацію своїх поглядів, але не останньою. [...] Деяких змусили вибачитися на камеру, а потім це показали публічно. Деяких змусили співати російський гімн, і це теж записували». Після цього поліція відвідувала її вдома кожні три місяці, перевіряла телефони на наявність публікацій і розпитувала про її лояльність до Росії.³⁸⁸

121. НУО надали БДПЛ інформацію про те, що російська влада активно переслідувала правозахисників, а також професійних та громадських журналістів в окупованому Криму, коли вони наважувалися висловлювати антивоєнні або проукраїнські погляди. Окремих осіб піддавали обшукам, допитам, арештам і кримінальним переслідуванням. Крім того, кримські татари часто ставали об'єктом переслідувань і позбавлялися волі за свої релігійні переконання або участь у релігійних організаціях, які Російська Федерація визнала терористичними або екстремістськими, хоча за законодавством України вони не мають такого статусу.³⁸⁹

Д. СУДОВІ ПРОЦЕСИ НАД УКРАЇНСЬКИМИ ЦИВІЛЬНИМИ ОСОБАМИ ТА ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ, ПРОВЕДЕНІ РОСІЙСЬКОЮ ВЛАДОЮ

122. Протягом першої половини 2025 року БДПЛ отримало повідомлення, у тому числі 18 свідчень очевидців,³⁹⁰ про несправедливі судові процеси над українськими цивільними особами та військовополоненими з боку російських органів влади у справах, пов'язаних з конфліктом. Інформація, зібрана БДПЛ про судові процеси над українськими цивільними особами та військовополоненими, детально описує, як російська влада переслідувала осіб за сфабрикованими звинуваченнями у тероризмі, вбивствах, шпигунстві, диверсіях, жорстокому поводженні з військовополоненими або цивільними особами та навмисному

388 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.573, пп. 6-9. Див. також UKR.WS.505, п. 39.

389 Див. також [Аналіз порушень прав людини в окупованому Криму за 2024 рік](#), Кримськотатарський ресурсний центр (КТРЦ), 16 січня 2025 року, українською мовою; [Права людини та норми міжнародного гуманітарного права: огляд ситуації в Криму за 2024 рік](#), Кримська правозахисна група (КПГ), 5 лютого 2025 року, українською мовою; [Аналіз порушень прав людини в окупованому Криму за I квартал 2025 року](#), КТРЦ, 15 квітня 2025 року, українською мовою; [Огляд ситуації з правами людини в Криму за січень-березень 2025 року](#), КПГ, 18 квітня 2025 року; [Огляди ситуації в Криму](#), Крим SOS.

390 Щодо судових процесів над цивільними особами див. опитування свідків БДПЛ UKR.WS.511; UKR.WS.521; UKR.WS.528; UKR.WS.530; UKR.WS.532; UKR.WS.533; UKR.WS.537; UKR.WS.541; UKR.WS.549. Щодо судових процесів над військовополоненими див. опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495; UKR.WS.507; UKR.WS.508; UKR.WS.510; UKR.WS.518; UKR.WS.519; UKR.WS.557; UKR.WS.568; UKR.WS.571.

знищені або пошкодженні майна.³⁹¹ За повідомленнями, кількість таких судових процесів зростає.³⁹² У 2025 році БДПЛ отримало інформацію про значно більшу кількість судових процесів над українськими цивільними особами та військовополоненими, ніж за попередні періоди збройного конфлікту. Станом на червень 2025 року українські органи влади повідомили про 615 таких кримінальних переслідувань російськими органами влади українських цивільних осіб за тероризм або шпигунство, а також 857 судових процесів над українськими військовополоненими, яким інкримінують воєнні злочини (тобто застосування заборонених засобів і методів ведення війни), тероризм або шпигунство.³⁹³

123. Згідно з МГП, умисне позбавлення військовополонених права на справедливий і звичайний суд є серйозним порушенням Женевських конвенцій та рівносильне воєнному злочину.³⁹⁴ МГП також вимагає, щоб судові процеси над цивільним населенням з окупованих територій проводилися на зазначеній окупованій території.³⁹⁵ Переслідування українських цивільних осіб за положеннями Кримінального кодексу Росії у будь-якому випадку є порушенням МГП. Російська влада повинна здійснювати управління окупованими територіями України згідно з кримінальним законодавством, яке діяло до початку окупації, тією мірою, якою воно не становить загрози безпеці окупаційної держави або перешкоди для застосування Четвертої Женевської конвенції.³⁹⁶
124. Свідки повідомили БДПЛ, що цивільних осіб часто спочатку затримували під фальшивими приводами. Наприклад, затримання відбувалося за «опір спеціальній військовій операції».³⁹⁷ Після цього цивільним особам пред'являли звинувачення у таких злочинах, як тероризм,³⁹⁸ шпигунство,³⁹⁹ «надання завідомо неправдивих повідомлень

391 Наприклад, див. Боець «Азова» Олександр Максимчук, засуджений до 20 років, розповів про тортури в слідчому ізоляторі Таганрога, Медіазона, 12 грудня 2024 року, російською мовою; Справа 24-х. Як катували, судили і обмінювали полонених українців з «Азова», Медіазона, 26 березня 2025 року, російською мовою; У Росії засудили п'ятьох українських військовополонених за нібито тероризм, ZMINA, 14 лютого 2025 року, українською мовою; 94% українських військовополонених, засуджених в РФ, звинувачують у тероризмі, Медійна ініціатива за права людини, 23 квітня 2025 року, українською мовою; Відмова в праві на справедливий суд як міжнародний злочин під час війни Росії проти України: контекст, практика, право та перспективи, ZMINA, Медійна ініціатива за права людини, 2025 року, українською мовою. Див. також інформацію, надану БДПЛ правозахисником, який займається питаннями українських цивільних затриманих та військовополонених.

392 Інформація, надана БДПЛ неурядовою організацією, яка займається питаннями розслідування воєнних злочинів та захисту прав людини.

393 Інформація, надана БДПЛ Постійним представництвом України при міжнародних організаціях у Відні.

394 Третя Женевська конвенція, ст. 99; Статут Міжнародного кримінального суду (МКС), ст. 8(2)(a)(vi).

395 Четверта Женевська конвенція, ст. 66.

396 Четверта Женевська конвенція, ст. 64.

397 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.552, п. 14 (затримання відбулося, а звинувачення були висунуті після того, як жертва відмовилася співпрацювати з окупаційною владою).

398 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.511, п. 16; UKR.WS.521, п. 5; UKR.WS.528, п. 29.

399 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.530, п. 20; UKR.WS.532, п. 45; UKR.WS.537, п. 22.

про акти тероризму»⁴⁰⁰ або державна зрада.⁴⁰¹ БДПЛ отримало 14 свідчень про те, що українські цивільні особи піддавалися, часто тривалому, свавільному позбавленню особистої свободи, після чого їм були пред'явлені звинувачення або винесено вироки за вищезазначені злочини.⁴⁰² Принаймні шість свідків повідомили, яким чином затриманих, як цивільних осіб, так і військовополонених, перевозили на територію Російської Федерації для кримінального переслідування.⁴⁰³ Крім того, БДПЛ зазначає, що звинувачення, висунуті проти цивільних осіб, часто виглядають сфабрикованими, а свідки вказують на те, що кримінальні переслідування були розпочаті з метою покарання людей за нібито проукраїнські погляди.⁴⁰⁴

125. Шістьох військовополонених було обвинувачено за різними статтями Кримінального кодексу Росії, які формально не мають відношення до ведення військових дій: «демонтаж конституційного ладу»,⁴⁰⁵ «спроба повалення уряду»⁴⁰⁶ та різні звинувачення у тероризмі⁴⁰⁷ (включно з участю у полку «Азов», який в Російській Федерації визнано терористичною організацією).⁴⁰⁸ Законність відповідних переслідувань може бути поставлена під сумнів, оскільки вони, очевидно, спрямовані проти українських військовополонених лише за участь у бойових діях, що є грубим порушенням імунітету комбатантів.⁴⁰⁹
126. Двоє колишніх військовополонених повідомили БДПЛ, що російська влада звинуватила їх у порушенні МГП. Одного з них звинуватили у вбивстві цивільних осіб,⁴¹⁰ а іншому висунули подібні звинувачення у «замаху на вбивство».⁴¹¹ Обидва зазначили, що кримінальні справи проти них були сфабриковані,⁴¹² зокрема на підставі неправдивих свідчень, і що обвинуваченим не було дозволено представити жодних свідків для спростування свідчень обвинувачення.⁴¹³ Ця інформація відповідає тенденціям, про які повідомили БДПЛ правозахисники, що

400 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.533, п. 32.

401 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.549, п. 15.

402 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.503, пп. 43-46; UKR.WS.504, пп. 28, 51; UKR.WS.511, пп. 15-18; UKR.WS.521, пп. 5-6; UKR.WS.528, пп. 29, 41, 52; UKR.WS.530, пп. 20, 22-24, 30-33; UKR.WS.532, пп. 40, 45, 53; UKR.WS.533, пп. 32, 41-42, 44; UKR.WS.537, пп. 22, 26; UKR.WS.549, п. 15; UKR.WS.560, пп. 28, 32-33, 56-57, 64; UKR.WS.567, пп. 4, 15; UKR.WS.572, пп. 51, 74, 76, 103, 111; UKR.WS.576, пп. 19-20, 25, 30-31. Див. також UKR.WS.496, пп. 42-43; UKR.WS.528, пп. 32-34.

403 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.503, п. 17; UKR.WS.530, пп. 16, 30, 32; UKR.WS.533, пп. 41, 44; UKR.WS.560, пп. 30-32; UKR.WS.567, п. 14; UKR.WS.576, п. 26.

404 Більш детальну інформацію див. у підрозділі IV.1.iii. **Придушення інакомислення.**

405 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, п. 44; UKR.WS.507, п. 7.

406 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, п. 44; UKR.WS.507, п. 7; UKR.WS.508, п. 71.

407 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.507, п. 7; UKR.WS.508, п. 71; UKR.WS.518, п. 34; UKR.WS.557, п. 102; UKR.WS.568, п. 33; UKR.WS.571, п. 45.

408 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.508, п. 71.

409 Див. також [Додатковий протокол I](#), ст. 43(2); МКЧХ, [Коментар Третьої Женевської конвенції](#), 2020 року, п. 20.

410 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.510, п. 118; UKR.WS.519, п. 11.

411 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.519, п. 11.

412 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.510, п. 118; UKR.WS.519, п. 11.

413 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.510, п. 118.

працюють у цій сфері.⁴¹⁴ Уцілілі розповіли про погрози та катування з боку представників російської влади з метою отримання зізнань.⁴¹⁵ Одна з уцілілих також згадала випадок, коли її змусили підписати документи, не давши їй з ними попередньо ознайомитися.⁴¹⁶

127. Десять свідків зазначили, що вони або члени їхніх сімей, які перебувають під судом, мали призначених державою адвокатів.⁴¹⁷ Вісім з них були незадоволені якістю юридичної роботи своїх адвокатів,⁴¹⁸ заявивши, що адвокати не обговорювали з ними справу,⁴¹⁹ ставилися до своєї роботи як до формальності,⁴²⁰ просили родичів платити їм приватно в обмін на кращу якість роботи (хоча юридична допомога надається безкоштовно)⁴²¹ і відмовлялися оскаржувати вирок, оскільки це «безглуздо».⁴²² Один із свідків навіть описав, як призначена державою адвокатка стала на бік обвинувачення, заявивши, що вона буде наполягати на призначенні їй клієнту смертної кари, оскільки *«це буде краще для всіх і для людства [...], бо тоді він буде мертвий»*.⁴²³ Крім того, один із постраждалих, розповів, що йому не було надано доступу до адвоката і він не був присутній на власному судовому процесі.⁴²⁴
128. Свідки також розповіли, що незалежні російські адвокати часто побоювалися за свою безпеку через участь у кримінальних справах, пов'язаних з конфліктом,⁴²⁵ повідомляючи, що адвокати стикалися з позбавленням права на адвокатську діяльність або тиском на їхні сім'ї, а деяким навіть довелося втекти з країни, щоб уникнути переслідувань.⁴²⁶ Адвокати, які працюють зі справами українських цивільних осіб та військовополонених, підтвердили ці факти, додавши також небажання працювати в окупованих районах через побоювання переслідування з боку українських органів влади за незаконний

414 Інформація, надана БДПЛ правозахисником, який займається питаннями українських цивільних затриманих та військовополонених.

415 Щодо погроз з метою отримання зізнань див. опитування свідків БДПЛ UKR.WS.510, п. 118; UKR.WS.568, п. 18. Про випадки катування з тією ж метою див. опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, шп. 48-49; UKR.WS.508, п. 19; UKR.WS.511, п. 17; UKR.WS.519, п. 11; UKR.WS.530, п. 44. Див. також підрозділ IV.б. **Катування та жорстоке поводження на територіях, підконтрольних російській владі.**

416 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.495, п. 13.

417 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, п. 68; UKR.WS.507, п. 19; UKR.WS.508, п. 15; UKR.WS.510, п. 111; UKR.WS.519, п. 15; UKR.WS.528, п. 32; UKR.WS.532, п. 47; UKR.WS.533, п. 34; UKR.WS.549, п. 22; UKR.WS.568, п. 28.

418 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, п. 68; UKR.WS.507, п. 19; UKR.WS.510, п. 111; UKR.WS.519, п. 15; UKR.WS.549, п. 22; UKR.WS.533, п. 34; UKR.WS.537, п. 26.

419 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.507, п. 19.

420 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.495, п. 68; UKR.WS.510, п. 120; UKR.WS.519, п. 15; UKR.WS.549, п. 22.

421 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.533, п. 34.

422 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.510, п. 149; UKR.WS.537, п. 26.

423 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.508, п. 63.

424 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.557, шп. 102, 105.

425 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.508, п. 105,

426 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.511, п. 17; UKR.WS.521, п. 8.

перетин кордону з Росії до окупованих Росією територій України.⁴²⁷ БДПЛ також отримало інформацію про відсутність доступу адвокатів до своїх клієнтів,⁴²⁸ включаючи випадки, коли обвинувачених змушували відмовлятися від своїх адвокатів під тиском російських органів влади.⁴²⁹

129. Також свідки розповіли, як адвокати, які працюють з кримінальними справами українських цивільних осіб і військовополонених, часто виконують радше роль спостерігачів, доставляючи своїм клієнтам посилки та пакунки, організовуючи зустрічі між родичами та обвинуваченими, захищаючи клієнтів від жорстокого поводження або просто з'ясовуючи інформацію про їхнє місцеперебування.⁴³⁰ Це підтверджує інформацію правозахисників, які працюють у цій сфері, про те, що ефективність правової роботи в цих судових процесах є вкрай обмеженою, самі справи мають високий рівень політизації і до цього часу не було винесено жодного виправдувального вироку.⁴³¹
130. БДПЛ висловлює занепокоєння щодо безпідставних судових переслідувань та повідомлень про порушення гарантій на справедливий судовий розгляд і закликає до повного дотримання норм МГП та МППЛ у будь-яких потенційних справах проти цивільних осіб або військовополонених.

Е. ПРИМУСОВА СПІВПРАЦЯ З ОКУПАЦІЙНОЮ ВЛАДОЮ ТА ОБВИНУВАЧЕННЯ У КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

131. БДПЛ отримало дев'ять свідчень, в яких очевидці порушили питання примусової співпраці або обвинувачень у колабораційній діяльності, і всі вони підтверджують висновки, викладені у попередніх проміжних звітах.⁴³² Свідки описували, що російські органи влади обіцяли матеріальні вигоди або краще поводження під час ув'язнення в обмін на співпрацю,⁴³³ яка часто полягала у ідентифікації інших мешканців, які мали стати об'єктом переслідувань з боку російських органів влади. Одна зі свідків, розповідаючи про діяльність осіб, які співпрацюють

427 Інформація, надана БДПЛ правозахисником, який займається питаннями українських цивільних затриманих та військовополонених; Інформація, надана БДПЛ неурядовою організацією, яка захищає права українських цивільних затриманих та військовополонених, ув'язнених у Російській Федерації.

428 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.528, п. 39, UKR.WS.541, пп. 38, 39.

429 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.521, п. 7; UKR.WS.528, п. 36.

430 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.507, п. 26; UKR.WS.508, п. 99; UKR.WS.518, п. 39; UKR.WS.568, п. 28, UKR.WS.528, п. 35; UKR.WS.532, пп. 51, 54; UKR.WS.533, п. 34; UKR.WS.537, пп. 21, 23.

431 Інформація, надана БДПЛ правозахисником, який займається питаннями українських цивільних затриманих та військовополонених; Інформація, надана БДПЛ неурядовою організацією, яка захищає права українських цивільних затриманих та військовополонених, ув'язнених у Російській Федерації.

432 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.492; UKR.WS.505; UKR.WS.517; UKR.WS.525; UKR.WS.533; UKR.WS.545; UKR.WS.556; UKR.WS.563; UKR.WS.566. Див. ОБСЄ/БДПЛ, [П'ятий проміжний звіт](#), п. 107; [Шостий проміжний звіт](#), п. 126.

433 Опитування свідків БДПЛ UKR.WS.525, п. 25; UKR.WS.563, п. 6.

з владою на окупованих територіях, розповіла, як одна особа донесла на її сина окупаційній владі за його проукраїнські погляди, що призвело до його затримання.⁴³⁴ Аналогічно, свідок з проукраїнськими поглядами розповів, як особа, яка співпрацює з російською владою, застерігала його через «його ставлення», а пізніше намагалася сприяти його затриманню.⁴³⁵

132. Водночас російська влада продовжувала тиснути на тих, хто відмовлявся співпрацювати з нею.⁴³⁶ Один свідок розповів, як його родичці наказали не залишати окуповану територію після того, як вона відмовилася співпрацювати,⁴³⁷ а інший свідчив, що його затримали після відмови співпрацювати.⁴³⁸ Про такий тиск варто пам'ятати, оскільки на підконтрольних уряду територіях України зберігаються стигматизуючі нарративи про мешканців територій, що перебувають під контролем Росії, де «українська влада ставиться до нас усіх як до колабораціоністів і зрадників».⁴³⁹ Ініціативи на кшталт «Хочу до своїх» («Хочу к своим»), що мають на меті обмін цивільних осіб, засуджених українською владою за зраду або колабораційну діяльність, на українців, затриманих російською владою, лише посилюють ці нарративи шляхом стигматизації підсудних.⁴⁴⁰
133. БДПЛ продовжувало отримувати інформацію про несправедливі судові переслідування за «колабораційну діяльність» з боку української влади. Отримана інформація відповідала висновкам попередніх проміжних звітів.⁴⁴¹ Залишається неясним, що саме становить колабораційну діяльність. Це пов'язано з нечіткими формулюваннями у законодавстві, повідомленнями про те, що українські суди не враховують належним чином прямий намір імовірних порушників та наявність примусу, а також з тим, що переслідування регулярно спрямовані проти осіб, які надають послуги, що можуть вважатися необхідними для мешканців контрольованих Росією територій України.⁴⁴² БДПЛ стурбоване тим, що мешканці окупованих територій можуть не бажати залишати їх, незважаючи на наявні загрози їхній свободі та безпеці, через побоювання переслідувань на підконтрольній уряду території України.

434 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.545, п. 5.

435 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.556, пп. 5, 8.

436 Див. також ОБСЄ/БДПЛ, *П'ятий проміжний звіт*, п. 109; *Шостий проміжний звіт*, пп. 126, 128.

437 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.563, п. 6.

438 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.552, п. 14.

439 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.545, п. 12. Див. також ОБСЄ/БДПЛ, *Шостий проміжний звіт*, п. 130.

440 Хоча програма дозволяє засудженим особам, які бажать і мають право на обмін, залишити контрольовані урядом території України, повідомляється, що є випадки, коли засуджених осіб ймовірно змушують вносити їх до «реєстру для обміну». Див. *Хочу к своим* [Хочу до своїх], Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими; Інформація, надана БДПЛ НУО, що займається питаннями прав людини та гуманітарного права.

441 Див. ОБСЄ/БДПЛ, *П'ятий проміжний звіт*, пп. 106, 111, 112; *Шостий проміжний звіт*, пп. 126, 129.

442 *Відповідальність за колабораціонізм: як змінилася судова практика?*, ZMINA, 2025; інформація, надана БДПЛ НУО, що займається порушеннями прав людини у зв'язку з російською окупацією Криму.

На сьогодні ухвалено 2 760 рішень першої інстанції щодо колабораційної діяльності.⁴⁴³

134. Як вже зазначалося у попередніх проміжних звітах та відкритих джерелах, БДПЛ отримало свідчення очевидців, які детально описують, як українські органи влади відкривали провадження щодо вчителів й адміністрації шкіл за звинуваченнями у колабораційній діяльності, пов'язаній із впровадженням російських освітніх стандартів.⁴⁴⁴ Згідно з МГП, окупаційна влада повинна сприяти належному функціонуванню всіх установ, що займаються доглядом та освітою дітей, у співпраці з національними та місцевими органами влади.⁴⁴⁵ Окупаційна влада також має право зобов'язувати цивільних осіб працювати на роботах, необхідних для надання певних послуг населенню. Це включає освітян та адміністрацію шкіл, які допомагають здійснювати освітні послуги. Тому БДПЛ стурбоване тим, що нечіткість законодавства, яке криміналізує колабораційну діяльність, та його застосування у спосіб, що суперечить МГП, призводить до несправедливих переслідувань.

443 Єдиний державний реєстр судових рішень.

444 Опитування свідка БДПЛ UKR.WS.545, шп. 11, 12. Див. також П'ятий проміжний звіт, п. 110; Шостий проміжний звіт, п. 128; Під час окупації Харківщини впроваджувала стандарти освіти РФ: слідчі заочно повідомили жінці про підозру, Головне управління Національної поліції в Харківській області, 25 січня 2025 року, українською мовою; Судитимуть освітянку, яка зайняла посаду декана факультету у захопленому окупантами херсонському університеті, Херсонська обласна прокуратура, допис у Facebook від 25 лютого 2025 року, українською мовою.

445 Четверта Женевська конвенція, ст. 50(1).

Оновлені тимчасові рекомендації

V

БДІПЛ закликає Російську Федерацію та Україну як сторони конфлікту:

- Поважати та забезпечувати дотримання МГП та МППЛ на територіях, що перебувають під їхнім контролем;
- Вживати всіх можливих запобіжних заходів, щоб уникнути і в будь-якому випадку звести до мінімуму випадкові втрати серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і пошкодження цивільних об'єктів;
- Припинити застосування зброї вибухової дії з широкою площею ураження в густонаселених районах;
- Забезпечити безперешкодний доступ Міжнародного Комітету Червоного Хреста та інших відповідних організацій до всіх місць утримання військовополонених;
- Утриматися від судового переслідування військовополонених за сам факт безпосередньої участі у бойових діях;
- Забезпечити утримання всіх військовополонених в місцях інтернування, які повністю відповідають Третій Женевській конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року; забезпечити поводження з ними з повною повагою, що надається їм відповідно до Конвенції, а також розслідувати всі випадки серйозних порушень МГП щодо поводження з ними та притягнути до відповідальності винних у таких порушеннях;
- Забезпечити проведення незалежних і неупереджених розслідувань усіх заяв про серйозні порушення МГП і МППЛ, включаючи ті, що були скоєні збройними силами, які перебувають під контролем сторін, а також притягнення до відповідальності осіб, які підозрюються у скоєнні таких порушень, у рамках справедливих судових процесів відповідно до міжнародного права і стандартів; та
- Поважати, захищати та забезпечувати повне дотримання гарантій справедливого судового розгляду для всіх осіб, обвинувачених у злочинах, пов'язаних із вторгненням Російської Федерації в Україну.

БДІПЛ закликає Російську Федерацію:

- Припинити атаки на енергетичну інфраструктуру, критично важливу для цивільного населення України;

- Припинити позасудові страти, катування, жорстоке поводження та сексуальне насильство щодо військовополонених і цивільних затриманих;
- Припинити практику свавільного позбавлення волі українських цивільних осіб, беззастережно звільнити всіх утримуваних таким чином осіб та надати всім постраждалим ефективні засоби правового захисту;
- Припинити тримання осіб під вартою без зв'язку із зовнішнім світом і негайно надати інформацію про місцезнаходження затриманих їхнім сім'ям та законним представникам;
- Забезпечити повне дотримання правових гарантій для осіб, позбавлених волі, відповідно до МППЛ та МГП;
- Забезпечити належні умови утримання військовополонених і затриманих цивільних осіб, у тому числі шляхом надання регулярного, безперешкодного та конфіденційного доступу незалежних спостерігачів до всіх місць (як на окупованій території України, так і в Російській Федерації), де інтерновані або утримуються особи, які перебувають під захистом;
- Поважати основні принципи правового режиму окупації й утримуватися від внесення незворотних змін до статусу українських територій, що перебувають під військовою окупацією, шляхом нав'язування російської політичної, правової, адміністративної, освітньої та соціальної систем;
- Негайно припинити тиск або примус щодо цивільного населення для зміни громадянства та забезпечити, щоб доступ до прав і послуг на окупованих територіях не залежав від набуття російського громадянства, включаючи доступ до працевлаштування, пенсій, соціальних виплат, медичного обслуговування, гуманітарної допомоги, освіти, батьківських прав, прав власності та свободи пересування;
- Негайно припинити практику примусу громадян України з окупованих територій України, у тому числі з російським громадянством, до служби у збройних силах Російської Федерації;
- Негайно припинити тиск або примушування батьків віддавати своїх дітей до шкіл з навчальною програмою Російської Федерації та припинити нав'язування військово-патріотичного виховання для дітей шкільного віку;

- Негайно припинити переслідування цивільних осіб на окупованих територіях, включаючи кримських татар, за мирне вираження своїх поглядів і думок; та
- Забезпечити безперешкодний прохід гуманітарної допомоги та безпечний доступ до неї для цивільного населення, яке її потребує.

БДПЛ закликає Україну:

- Внести зміни до кримінального законодавства щодо «колабораційної діяльності», щоб усунути будь-яку правову невизначеність, розробити рекомендації для прокурорів, які враховують обставини примусу та законні вимоги щодо роботи, а також забезпечити дотримання всіх прав на справедливий судовий розгляд під час будь-якого кримінального провадження проти ймовірних колаборантів;
- Надалі покращувати комунікацію з сім'ями цивільних осіб, які утримуються під вартою владою Російської Федерації; та
- Надати медичну, психологічну, соціальну та іншу підтримку всім цивільним особам, які були звільнені після свавільного позбавлення волі Російською Федерацією (а їхнім сім'ям), особливо тим, хто зазнав сексуального насильства та інших видів катувань, пов'язаних з конфліктом.

БДПЛ закликає держави-учасниці ОБСЄ:

- Забезпечити доступність реабілітації, медичної, психологічної, соціальної та іншої підтримки для всіх українських осіб, яких раніше було позбавлено особистої свободи, на своїй території, приділяючи особливу увагу допомозі уцілілим від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, та інших видів катувань;
- Посилити міждержавну співпрацю між національними правоохоронними органами та органами кримінальної юстиції, забезпечуючи ефективне розслідування та переслідування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та катувань, скоєних щодо свавільно позбавлених волі цивільних осіб та військовополонених; та
- Підтримувати та фінансувати громадянське суспільство у наданні гуманітарної допомоги, документуванні порушень МГП та МППЛ, та/або сприянні відповідним зусиллям з притягнення до відповідальності.

